Strategia rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność na lata 2015-2023 Stowarzyszenia „Razem na wyżyny”

objęta
Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020

Gminy:

Miedźno Kruszyna Mykanów Rędziny Kłomnice Dąbrowa Zielona

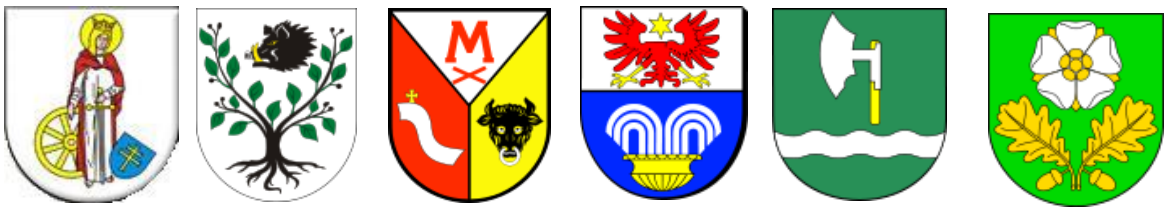

1 SPIS TREŚCI

Rozdział I Charakterystyka LGD 3

1. Nazwa i forma prawna Stowarzyszenia 3
2. Obszar LGD 3
3. Potencjał LGD 4
   3.1. Opis sposobu powstania i doświadczenie LGD 4
   3.2. Reprezentatywność i zasady funkcjonowania LGD 7

Rozdział II Partycypacyjny charakter LSR 9

Rozdział III Diagnoza – opis obszaru i ludności 12

1. Uwarunkowania przestrzenne i przyrodnicze 12
2. Charakterystyka demograficzna 14
3. Charakterystyka gospodarki, przedsiębiorczości i sektora społecznego 16
4. Charakterystyka rynku pracy – zatrudnienie i bezrobocie 19
5. Opieka społeczna 21
6. Dostęp do infrastruktury publicznej i komunalnej 22
7. Tożsamość, tradycja, dziedzictwo kulturowe, potencjał turystyczny 23
8. Podsumowanie i wnioski z części diagnostycznej – określenie grup docelowych, w tym defaworyzowanych oraz obszarów interwencji 26

Rozdział IV Analiza SWOT 28

Rozdział V Cele i wskaźniki 33

Rozdział VI Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru 51

Rozdział VII Plan działania 55

Rozdział VIII Budżet 56

Rozdział IX Plan komunikacji 57

Rozdział X Zintegrowanie 59

Rozdział XI Monitoring i ewaluacja 63

Rozdział XII Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko 66

Spis rysunków 67

Spis tabel 67

Spis wykresów 67

ROZDZIAŁ I CHARAKTERYSTYKA LGD

1. Nazwa i forma prawna Stowarzyszenia

Stowarzyszenie „Razem na wyżyny" z siedzibą w Mykanowie (powiat częstochowski, województwo śląskie) funkcjonuje jako stowarzyszenie posiadające osobowość prawną i wpisane zostało do KRS dnia 11 kwietnia 2006 r. pod numerem 0000254869. Nadzór nad działalnością sprawuje Marszałek Województwa Śląskiego. Stowarzyszenie działa w oparciu o przepisy:

- *Ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach* (Dz. U. z 2015 r. poz. 1393 z późn. zm.);
- *Ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności* (Dz. U. z 2015 r. poz. 378);
- *Ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020* (Dz. U. z 2015 r. poz. 349).
- *Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiającego wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006* (Dz. Urz. UE L 347 z 20.12.2013);
- Statutu Stowarzyszenia „Razem na wyżyny" uchwalonego na Walnym Zebraniu Członków Stowarzyszenia w dniu 17.12.2015 roku.

2. Obszar LGD

Lokalna Grupa Działania (LGD) Stowarzyszenie „Razem na wyżyny" obejmuje swoim zasięgiem obszar sześciu sąsiadujących ze sobą gmin wiejskich, położonych w województwie śląskim. Są to gminy: Kłomnice, Kruszyna, Mykanów, Rędziny, Dąbrowa Zielona (powiat częstochowski) oraz Miedźno (powiat kłobucki) o łącznej powierzchni 636 km^2. Zgodnie z danymi GUS według stanu na dzień 31.12.2013 roku obszar LGD „Razem na wyżyny" był zamieszkiwany przez 55 208 osób (tabela 1).

Tabela 1 Podstawowe dane na temat obszaru LGD „Razem na wyżyny"

Nazwa gminy	Typ gminy	Identyfikator gminy	Powierzchnia (km^2)	Liczba ludności
Kłomnice	wiejska	2404052	147	13 774
Kruszyna	wiejska	2404082	94	4 887
Miedźno	wiejska	2406042	113	7 630
Mykanów	wiejska	2404112	141	14 805
Rędziny	wiejska	2404152	41	10 105
Dąbrowa Zielona	wiejska	2404022	100	4 007
Razem LGD			**636**	**55 208**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Cały obszar jest spójny w aspekcie przestrzennym, ponieważ tworzy zwartą geograficznie przestrzeń. Każda para gmin wchodzących w skład LGD znajduje się w bezpośrednim lub przynajmniej w dalszym sąsiedztwie, a cały teren pozostaje w jednym obrysie (rysunek 1).

Rysunek 1 Obszar LGD „Razem na wyżyny"

Źródło: *Opracowanie własne*

Żadna z gmin będąca członkiem LGD „Razem na wyżyny" nie jest członkiem innej Lokalnej Grupy Działania ani podmiotem, który zobowiązał się do współpracy z inną LGD.

3. Potencjał LGD

3.1. Opis sposobu powstania i doświadczenie LGD

Decyzja o uczestnictwie Gminy Mykanów w Programie Pilotażowym Leader+ i złożeniu wniosku do I schematu została podjęta w sierpniu 2004 roku podczas spotkania w siedzibie Regionalnego Centrum Doradztwa Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich w Częstochowie, którego inicjatorami byli Jacek Lupa, ówczesny dyrektor tej instytucji oraz Krzysztof Smela – wójt Gminy Mykanów. W spotkaniu uczestniczył Adam Wochal – pracownik Urzędu Gminy w Mykanowie oraz Katarzyna Wojciuk, pracownik Regionalnego Centrum. W wyniku ustaleń z inicjatywy Gminy Mykanów podjęte zostały działania zmierzające do utworzenia Lokalnej Grupy Działania, której celem miało być wspieranie inicjatyw związanych z rozwojem obszarów wiejskich. Do współpracy zaproszone zostały sąsiednie gminy: Miedźno, Kłomnice, Kruszyna i Rędziny. Dnia 18 października 2004 roku odbyło się spotkanie, w którym udział wzięli wójtowie wszystkich pięciu gmin oraz pracownicy urzędów gmin. Podczas spotkania powstał projekt podpisanego później porozumienia, na mocy którego wójtowie zobowiązali się do zabezpieczenia środków finansowych na realizację Projektu. Powołano również grupę roboczą, która została zobowiązana do opracowania Projektu i złożenia go w Fundacji Programów Pomocy dla Rolnictwa.

Gminę Mykanów wybrano jako gminę wiodącą, upoważniając ją do złożenia wniosku w imieniu wszystkich zainteresowanych gmin.

Wniosek o dofinansowanie złożony został 14 grudnia 2004 roku, natomiast 31 sierpnia 2005 roku w Warszawie wójt Gminy Mykanów podpisał z Fundacją Programów Pomocy dla Rolnictwa umowę o dofinansowanie. Zakres działań zaplanowanych we wniosku do Schematu I Pilotażowego Programu Leader + zakładał rozwijanie inicjatywy wielotorowo. Zaplanowane zostały zarówno działania informacyjne, promocyjne i aktywizujące, jak również zmierzające do wypracowania Zintegrowanej Strategii Rozwoju Obszarów Wiejskich jako dokumentu startowego dla wszelkich działań, a także przede wszystkim – zawiązania się Lokalnej Grupy Działania.

Następnie 11 kwietnia 2006 roku Lokalna Grupa Działania została zarejestrowana w KRS pod nazwą Stowarzyszenie „Razem na wyżyny". Wniosek złożony przez nią do Schematu II Programu Leader został bardzo wysoko oceniony, co umożliwiło aktywne działanie Partnerstwa do obecnej chwili. W tym czasie podjęte zostały działania, których celem było pozyskanie wiedzy i umiejętności przez członków LGD służących dalszemu sprawnemu funkcjonowaniu Lokalnej Grupy Działania, jej promocji oraz krzewienia partnerskiej współpracy pomiędzy mieszkańcami, instytucjami i organizacjami pozarządowymi obszaru „Razem na wyżyny".

16 czerwca 2008 roku Stowarzyszenie „Razem na wyżyny" zostało zarejestrowane w KRS w tzw. nowej formule prawnej, tj. w oparciu o *Ustawę z dnia 7 marca 2007 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich* (Dz. U. z 2007 r. Nr 64 poz. 427), a następnie złożyło wniosek o swój wybór do realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju w latach 2009–2015. W wyniku oceny dokonanej przez Samorząd Województwa Śląskiego LGD „Razem na wyżyny" znalazło się na szczycie listy rankingowej w województwie śląskim i zostało wybrane do realizacji LSR w okresie programowania 2007–2013 na podstawie umowy z dnia 22 maja 2009 roku o warunkach i sposobie realizacji LSR, z budżetem w wysokości 7 375 728 zł.

26 stycznia 2011 roku LGD „Razem na wyżyny" powiększyła obszar swojego działania o Gminę Dąbrowa Zielona. Przystąpiono wówczas do dokonania koniecznych uzupełnień w dokumencie LSR. Prace nad rozszerzeniem Strategii podjęto również w związku z przystąpieniem do konkursu ogłoszonego przez Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego w lipcu 2012 roku na realizację dodatkowych zadań w ramach wdrażania Lokalnych Strategii Rozwoju dla najefektywniejszych organizacji. Od tego momentu rozpoczęła się praca nad stworzeniem projektu zmian LSR, która polegała na spotkaniach konsultacyjnych z mieszkańcami, organizacjami i instytucjami z obszaru Stowarzyszenia „Razem na wyżyny". W wyniku powyższych działań wypracowano projekt zmian dokumentu, który został przekazany w formie pisemnej wszystkim członkom Stowarzyszenia, organizacjom pozarządowym i instytucjom do ostatecznej konsultacji. Konsultowany projekt zmian został uzupełniony o zgłoszone uwagi i propozycje, a następnie ostatecznie zatwierdzony. W związku z konkursem LGD pozyskało do budżetu dodatkową kwotę w wysokości 2 854 834,00 zł na podstawie aneksu nr 9 do umowy ramowej nr 6933-UM1200001/09 z dnia 15 lutego 2013 roku w sprawie środków na dodatkowe zadania w ramach wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju.

Doświadczenie LGD:

Lokalna Strategia Rozwoju obszaru działania Lokalnej Grupy Działania „Razem na wyżyny" wyznaczała kierunki strategiczne oraz działania do realizacji w okresie 2008–2015. Cele strategiczne dokumentu przedstawiono w podziale na dwa obszary: poprawy jakości życia na

obszarach wiejskich oraz wykorzystania zasobów naturalnych i kulturowych. Było to konsekwencją przyjętych wcześniej na obszarze „Razem na wyżyny" kierunków jego rozwoju oraz zostało ponownie zweryfikowane i potwierdzone przez mieszkańców i członków LGD podczas konsultacji, warsztatów i badań ankietowych. Wyznaczonych zostało 6 celów ogólnych, 13 szczegółowych oraz 13 przedsięwzięć.

W okresie realizacji LSR ogłoszono 52 nabory, w ramach których złożono 384 wnioski. Rada wybrała do dofinansowania 186 operacji, zrealizowano – 184. Najwięcej wniosków złożono na działanie *Małe projekty* (306), a najmniejszym zainteresowaniem cieszyły się nabory skierowane na *Rozwój i tworzenie działalności gospodarczej* (łącznie 29 wniosków). O dofinansowanie ubiegało się 103 beneficjentów – osób prawnych i fizycznych. Ostateczna kwota budżetu LSR po aneksach do umowy wynosiła 9 068 614,00 zł, z czego wypłacona pomoc beneficjentom to 8 360 187,64 zł, co stanowiło aż 92% całego budżetu. Stowarzyszenie posiada doświadczenie w realizacji projektów, ponieważ łączna liczba wnioskodawców to 103 podmioty, w tym aż 52 pochodziło z sektora społecznego, 38 z sektora gospodarczego, natomiast tylko 13 z sektora publicznego.

Rozpatrując aktywność beneficjentów w odniesieniu do poszczególnych działań należy zauważyć, że w okresie wdrażania LSR zrealizowano 135 projektów w ramach *Małych projektów*, 40 projektów z działania *Odnowa i rozwój wsi*, 4 projekty dotyczyły *Różnicowania w kierunku działalności nierolniczej,* natomiast 5 projektów uzyskało dotację z działania *Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw*. Ponadto zrealizowane zostały 2 projekty współpracy z lokalnymi grupami działaniami z województwa śląskiego na łączną kwotę 161 865 zł.

W ramach działania *Funkcjonowanie lokalnej grupy działania* Stowarzyszenie „Razem na wyżyny" wydawało środki m.in. na działania związane z promocją, informowaniem, szkoleniami lokalnych liderów i kadry zarządzającej wdrażaniem LSR oraz badaniami nad obszarem. Kwota przeznaczona na ten cel w latach 2009–2015 wyniosła 541 219,47 zł.

W związku z faktem, że LGD „Razem na wyżyny" uczestniczyła we wszystkich edycjach podejścia Leader – zarówno kadra, jak i członkowie LGD posiadają niezbędne doświadczenie oraz wiedzę w zakresie zarządzania oraz odpowiedniej realizacji operacji w ramach LSR.

Łącznie w biurze LGD zatrudnionych jest dwóch pracowników na umowę o pracę: dyrektor biura i specjalista ds. administracyjnych, którzy są przygotowani do wdrażania i aktualizacji dokumentów strategicznych, a więc również LSR. Wiedza i udokumentowane doświadczenie poszczególnych pracowników, adekwatne do zakresu obowiązków, wynika zarówno z odbytych szkoleń teoretycznych, jak również z aktywnego zaangażowania w dotychczasowe działania prowadzone przez LGD. Dyrektor biura LGD posiada m.in. doświadczenie związane z realizacją, opracowywaniem zmian i aktualizacją LSR w ramach PROW 2007–2013 oraz odbyte liczne szkolenia, kursy i seminaria z zakresu funkcjonowania LGD czy wdrażania LSR. Osoba ta była również koordynatorem projektu współpracy pn. „Questing – edukacyjnym sekretem turystycznym". Drugi pracownik biura również ma doświadczenie i odpowiednie kwalifikacje potwierdzone ukończeniem licznych kursów i szkoleń związanych z różnymi aspektami wdrażania LSR. Dodatkowo koordynował projekt współpracy pn. „Ekologia – kogo obchodzą losy cywilizacji?". Pracownicy posiadają wiedzę praktyczną w zakresie przygotowywania wniosków o dofinansowanie i wniosków o płatność przygotowywanych w ramach środków PROW 2007–2013.

Dla pracowników biura, jak również dla członków organu decyzyjnego przewidziano w okresie realizacji LSR szkolenia w celu dalszego podnoszenia ich wiedzy i kompetencji, a także szczegółowego zapoznania z zapisami Strategii i dokumentów programowych oraz wynikającymi

z nich obowiązkami. Informacje dotyczące zakresu, uczestników, budżetu i terminu realizacji poszczególnych szkoleń zawiera opracowany przez LGD *Plan szkoleń*, stanowiący załącznik nr 14 do wniosku o wybór LSR. Łącznie planuje się przeprowadzenie 8 rodzajów szkoleń dla 15 osób – członków Rady i pracowników biura w latach 2016–2022. W *Planie szkoleń* uwzględniono zagadnienia niezbędne do prawidłowej realizacji LSR, takie jak przygotowanie do wdrażania LSR, procedury wyboru oraz oceny wniosków czy ewaluacji i monitorowania. Ponadto zaplanowane zostały szkolenia dla pracowników podnoszące ich wiedzę i umiejętności w zakresie sprawnego wdrażania LSR, zwłaszcza rozliczania projektów i podnoszenia kompetencji do obsługi potencjalnych wnioskodawców/beneficjentów i udzielania doradztwa. Praca biura będzie na bieżąco monitorowana oraz poddawana ocenie, zgodnie z *Regulaminem Pracy Biura* stanowiącym załącznik nr 15 do wniosku o wybór LSR, gdzie szczegółowo określono sposób pomiaru jakości udzielonego doradztwa. Określono w nim m.in. formy udzielanego doradztwa, metodę jego oceny. Z przeprowadzonych usług doradczych sporządza się raport na podstawie między innymi wyliczeń podsumowujących liczbę świadczonych usług i osób, którym świadczono usługi do liczby złożonych Wniosków oraz Wniosków, które uzyskały wsparcie, zostały zrealizowane i rozliczone. Na podstawie raportu dokonuje się oceny efektywności świadczonych usług.

3.2. Reprezentatywność i zasady funkcjonowania LGD

Zgodnie z przepisami art. 32 ust. 2 lit. b rozporządzenia 1303/2013 w skład LGD wchodzą przedstawiciele władz publicznych, lokalnych partnerów społecznych i gospodarczych oraz mieszkańców. Członkami Stowarzyszenia są osoby fizyczne i osoby prawne zamieszkujące lub mające siedzibę na obszarze jednej z gmin LGD. Członkowie LGD dzielą się na członków zwyczajnych, wspierających, honorowych. Stowarzyszenie liczy 108 członków zwyczajnych w tym osoby fizyczne i prawne. Sektor społeczny reprezentowany jest przez 79 osób, co stanowi 73 % członków, w tym 10 członków to osoby prawne, 4 osób to osoby fizyczne reprezentujące jednostki nieposiadające osobowości prawnej i 65 mieszkańców, sektor gospodarczy to 20 członków (18,5 %), natomiast sektor publiczny reprezentowany jest przez 9 podmiotów, co stanowi 8,3 % wszystkich członków Stowarzyszenia.
Działania LGD regulują dokumenty wewnętrzne przedstawione w tabeli 2.

Tabela 2 Dokumenty wewnętrzne regulujące działanie LGD

Lp.	Nazwa dokumentu	Regulowane kwestie	Sposób uchwalania i zmiany
1.	Statut LGD „Razem na wyżyny”	- Określa cele i sposoby działania Stowarzyszenia; - Wskazuje kto może być członkiem Stowarzyszenia oraz ich prawa i obowiązki; - Określa jakie władze są w Stowarzyszeniu, sposób ich uchwalania oraz wskazuje kompetencje poszczególnych władz Stowarzyszenia; - Określa majątek i gospodarka finansowa Stowarzyszenia.	Walne zebranie Członków zwykłą większością głosów przy obecności co najmniej połowy członków
2.	Regulamin Rady	- zasady zwoływania i organizacji posiedzeń Rady; - procedurę wyłączenia członka Rady od udziału w głosowaniu; - zasady podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji;	Walne zebranie Członków zwykłą większością głosów przy obecności co najmniej połowy członków

		- zasady protokołowania posiedzeń Rady.	
3.	Regulamin Zarządu	- zasady zwoływania i organizacji posiedzeń; - zakres działań i kompetencje zarządu.	Walne zebranie Członków zwykłą większością głosów przy obecności co najmniej połowy członków
4.	Regulamin Komisji Rewizyjnej	- strukturę organizacyjną; - prawa i obowiązki Komisji; - zadania Komisji i sposoby ich realizacji.	Walne zebranie Członków zwykłą większością głosów przy obecności co najmniej połowy członków
5.	Regulamin Pracy Biura	- podstawowe obowiązki pracodawcy i pracownika oraz ich uprawnienia; - czas pracy; - zasady wynagrodzeń, czasu pracy, zwrotu kosztów podróży służbowych, i inne wynikające z przepisów kodeks pracy; - sposób zatrudniania pracowników oraz wymagania wobec kandydatów; - metody doradztwa i sposób badania efektywności świadczonego doradztwa.	Zarząd LGD
6.	Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność	- określa cele i przedsięwzięcia jakie zamierza realizować LGD finansowane w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020	Walne zebranie Członków zwykłą większością głosów przy obecności co najmniej połowy członków

Źródło: Opracowanie własne

Organem decyzyjnym LGD jest Rada, do której wyłącznych kompetencji należy wybór operacji w rozumieniu art. 2 pkt 9 rozporządzenia 1303/2013, które mają być realizowane w ramach LSR oraz ustalenie kwoty wsparcia. W myśl art. 32 ust. 2 lit. b wspomnianego rozporządzenia, w składzie Rady podczas podejmowania decyzji ani władze publiczne – określone zgodnie z przepisami krajowymi – ani żadna z grup interesu nie posiada więcej niż 49% praw głosu, co zostało zagwarantowane uregulowaniami zawartymi w Regulaminie Rady oraz w Statucie. Ponadto zgodnie z art. 34 ust. 3 lit. b, co najmniej 50% głosów w decyzjach dotyczących wyboru pochodzi od partnerów niebędących instytucjami publicznymi. Podstawowym narzędziem służącym weryfikacji parytetów podczas wyboru operacji jest deklaracja bezstronności.

Rada LGD liczy 12 członków, będących przedstawicielami sektorów: społecznego (1 osoba – 9%), gospodarczego (4 osoby – 33%), publicznego (3 osoby – 25%) oraz mieszkańców (4 osoby – 33%). Osoby będące członkami Rady dysponują odpowiednim doświadczeniem i wiedzą, aby móc pełnić powierzoną funkcję oraz zarządzać procesami rozwoju na poziomie lokalnym. Szczegółowe uregulowania dotyczące liczebności, składu, zasad powoływania i odwoływania oraz podziału kompetencji w ramach organu decyzyjnego – zawarte są w Regulaminie Rady.

ROZDZIAŁ II PARTYCYPACYJNY CHARAKTER LSR

Partycypacja społeczna została wpisana w proces tworzenia Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność jako fundament działań na każdym etapie, tj. diagnozowanie, programowanie, wdrażanie, monitorowanie i ewaluacja. Takie podejście ma na celu podniesienie skuteczności i trwałości realizowanych projektów oraz gotowości i świadomości mieszkańców o partycypacyjnym współdecydowaniu o obszarze objętym LSR. Ponadto realizuje *zasadę partnerstwa* wynikającą z art. 5 ust. 1 Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013, polegającą na łączeniu szerokiego grona partnerów w procesy programowania i realizacji projektów w ramach programów operacyjnych oraz konsekwentnego, otwartego i trwałego dialogu, także z tymi podmiotami i grupami, których rezultaty działań mają dotyczyć.

Do opracowania LSR w maju 2015 roku powołany został Zespół ds. LSR W Zespole pracowało 46 osób. Byli to członkowie Stowarzyszenia, pracownicy biura, a także mieszkańcy obszaru niezwiązani dotychczas z LGD, którzy reprezentowali grupę przedsiębiorców, organizacji pozarządowych i instytucji publicznych. Od lipca 2015 roku do uchwalenia LSR zorganizowanych zostało 7 spotkań Zespołu. Średnio w spotkaniu Zespołu uczestniczyło 27 osób i spotkania te miały miejsce w dniach: 7 czerwca, 28 lipca, 25 sierpnia, 14 i 22 września, 12 października oraz 23 listopada 2015 r. Zespół ds. LSR jest autorem opracowanej Strategii, który wykorzystał w tym celu informacje uzyskane podczas prowadzonych metod partycypacji.

Podczas prac nad Strategią, aby zapewnić możliwość czynnego udziału społeczności lokalnej wykorzystano 9 metod partycypacji na 5 kluczowych etapach, które przedstawiono w tabeli 3.

Tabela 3 Metody partycypacji wykorzystane na poszczególnych etapach prac nad LSR

Metoda partycypacji	**Etap I** Diagnoza i analiza SWOT	**Etap II** Określenie celów i wskaźników oraz opracowanie planu działania	**Etap III** Opracowanie zasad wyboru operacji i ustalania kryteriów	**Etap IV** Opracowanie zasad monitorowania i ewaluacji	**Etap V** Przygotowanie planu komunikacji
Spotkania gminne	×	×	–	–	–
Wywiad grupowy	–	×	×	×	–
Badanie ankietowe	×	×	–	–	×
Formularz uwag	×	–	–	×	×
Dyżur pracownika online	×	×	×	×	×
Dyżur pracownika w każdej gminie	–	×	×	×	×
Spotkania otwarte	×	–	×	–	×
Wywiad z przedstawicielami Zespołu ds. LSR	–	–	×	–	–
Fiszki projektowe +konsultacje z ich autorami	–	×	×	–	–

Źródło: Opracowanie własne

W trakcie I i II etapu prac nad Strategią w dniach 2, 3 i 4 września 2015 roku w każdej gminie wchodzącej w skład LGD odbyły się spotkania o charakterze informacyjno-warsztatowym. Łącznie uczestniczyło w nich 117 osób. Podczas części informacyjnej mieszkańcy zostali zapoznani z ogólnymi założeniami programu Leader, a w trakcie części warsztatowej mieli możliwość wypracowania analizy mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń obszaru. W dalszej kolejności mieli za zadanie wskazać najważniejsze problemy obszaru oraz na ich podstawie zbudować cele, które miałyby je niwelować. Dzięki zastosowaniu tego typu formuły współpracy, rzetelnie zdiagnozowano potrzeby mieszkańców oraz ich opinie i pomysły na rozwój obszaru LGD.

Podobny sposób wykorzystano również podczas wywiadów grupowych, w których udział łącznie wzięło 110 osób, zorganizowanych na II, III i IV etapie w ramach spotkań następujących grup: przedstawiciele organizacji pozarządowych (22 i 28 września 2015 roku), sektor pomocy społecznej (22 września 2015 roku), przedstawiciele sektora kultury (12 października 2015 roku), młodzież gimnazjalna (12 października 2015 roku), przedstawiciele Rady i Zarządu (26 października) oraz Zespół ds. LSR (23 listopada 2015 roku). Wyniki ich prac stanowiły podstawę do opracowania celów, wskaźników, planu działania, zasad i kryteriów wyboru operacji, a także ustalenia zasad monitorowania i ewaluacji założeń LSR.

Innym istotnym elementem partycypacji było przeprowadzenie badania ankietowego mieszkańców z wykorzystaniem strony internetowej LGD, telefonicznie oraz podczas spotkań bezpośrednich. Ankietowani w pierwszym badaniu wyrażali swoje opinie m.in. na temat potencjałów i słabych stron obszaru (etap I). W kolejnym badaniu związanym z II etapem, społeczność została zapytana o efekty wdrażania Strategii oraz o rezultaty planowanych działań. Ostatnie badanie dotyczyło najlepszych metod obustronnej komunikacji biura LGD z mieszkańcami (etap V).

Na etapie II i III wykorzystano przesłane przez potencjalnych beneficjentów fiszki projektowe, które zostały następnie skonsultowane z ich autorami. Informacje zawarte w fiszkach pozwoliły zaplanować plan działania oraz wielkość wskaźników w LSR, sugerując się tym co przyszli wnioskodawcy chcą realizować. Dodatkowo zakresy działań wskazane w fiszkach i skonsultowane z autorami zostały wykorzystane na etapie tworzenia kryteriów dostępu oraz przy określaniu definicji innowacyjności.

Ponadto na prawie wszystkich etapach prac nad Strategią wyznaczono dyżury pracowników biura w każdej z gmin obszaru LGD w celu skonsultowania kluczowych elementów LSR. W dniach 19 i 20 listopada 2015 roku zbierane były opinie społeczności lokalnej dotyczące zaplanowanych celów i wskaźników oraz planu działań, opracowywanych zasad i kryteriów wyboru operacji, a także monitorowania i ewaluacji oraz planu komunikacji ze społecznością lokalną (etap II, III i IV). Kolejne konsultacje odbyły się w dniach 10, 11 i 14 grudnia 2015 roku. Mieszkańcy wnosili wtedy swoje uwagi/sugestie w odniesieniu do całego projektu Strategii. Ponadto zorganizowane zostały spotkania otwarte: dla przedsiębiorców w dniu 2 września 2015 roku w Gminie Kłomnice i w dniu 4 września 2015 roku w Gminie Rędziny oraz dla przedstawicieli samorządów gminnych w dniu 14 września 2015 roku w Gminie Mykanów – celem wypracowania założeń dla etapów I, III i V.

W celu zwiększenia możliwości udziału społeczności lokalnej w procesie tworzenia Strategii i jej wdrażania, wyznaczono dyżur pracownika do konsultacji online za pośrednictwem portalu społecznościowego, który odbywał się w każdą środę i czwartek w godz. od 8:00 do 12:00.

Dodatkowo w celu zapewnienia udziału w opracowaniu kluczowego elementu LSR, czyli zasad i kryteriów wyboru operacji, zorganizowano wywiad z przedstawicielami Zespołu ds. LSR (nabór otwarty na stronie LGD) w dniu 23.10.2015 roku.

Propozycje i wnioski zebrane podczas konsultacji gminnych z mieszkańcami w I i II etapie opracowywania LSR, konsultacji poszczególnych elementów strategii, procedur i kryteriów wyboru podczas dyżurów pracownika we wszystkich gminach LGD i formularz uwag na stronie LGD oraz wniosków z konsultacji gotowego projektu LSR na terenie każdej gminy zostały poddane analizie przyjęcia lub odrzucenia przez Zespół opracowujący LSR oraz Zarząd Stowarzyszenia. Dokumentacja dokonanej analizy jest dostępna w biurze LGD.

Poza wykorzystaniem materiałów z szeroko prowadzonych konsultacji społecznych, przy tworzeniu Strategii wzięto pod uwagę rekomendacje z raportu ewaluacyjnego[1], w szczególności płynące z niego rekomendacje dla dalszej działalności LGD, sposobu prowadzenia działań informacyjnych, oszacowania wskaźników produktu i rezultatu.

Ponadto LSR została opracowana na podstawie przygotowanej na zlecenie LGD analizy eksperckiej w zakresie sytuacji społeczno-gospodarczej obszaru LGD. Analiza ta opierała się na danych statystycznych Głównego Urzędu Statystycznego i została wykorzystana przy sporządzaniu części diagnostycznej LSR oraz do określenia słabych i mocnych stron obszaru, a także szans i zagrożeń.

Wszystkie opisane powyżej metody partycypacji wskazują na oddolny charakter Strategii, która została wypracowana przy aktywnym udziale lokalnej społeczności.

Opracowując poszczególne elementy LSR wzięte zostały pod uwagę zapisy *Poradnika dla LGD w zakresie opracowania lokalnych strategii rozwoju na lata 2014–2020* (wydanie III uzupełnione i zaktualizowane).

Oddolny udział mieszkańców na etapie wdrażania LSR możliwy będzie przy ewentualnej aktualizacji Strategii. Zakłada się, że dokument ma odpowiadać na potrzeby społeczności lokalnej w całym okresie wdrożenia, dlatego zaplanowane jest informowanie grup docelowych o każdej jego zmianie za pomocą strony internetowej oraz poddawanie propozycji zmian konsultacjom społecznym.

W zależności od rodzaju i istotności zmiany, konsultacje przeprowadzane będą poprzez zamieszczenie formularza zgłaszania uwag na stronie internetowej LGD lub organizację spotkań otwartych. Opinie i uwagi mieszkańców, tak jak podczas prac nad LSR poddawane będą analizie i w przypadku ich zasadności – uwzględniane w dokumencie. Zmiana LSR będzie przeprowadzana zgodnie z *Procedurą zmiany LSR* stanowiącą załącznik nr 1 do Strategii.

1

P. Nowak, A. Dąbrowski, *Lokalna Grupa Działania „Razem na Wyżyny". Raport z badań ewaluacyjnych ex post realizacji LSR w ramach PROW 2007–2013*, Kraków 2015.

ROZDZIAŁ III DIAGNOZA – OPIS OBSZARU I LUDNOŚCI

1. Uwarunkowania przestrzenne i przyrodnicze

Pod względem fizycznogeograficznym analizowany obszar położony jest w obrębie dwóch mezoregionów – Wyżyny Wieluńskiej i Niecki Włoszczowskiej, będących częścią prowincji Wyżyny Polskie[2]. Odznacza się dużą spójnością przyrodniczą, która wynika ze zbliżonych, bądź tożsamych uwarunkowań poszczególnych elementów środowiska:

1) Cały obszar znajduje się w granicach małopolskiego regionu klimatycznego[3], który jest regionem wyżynnym, odznaczającym się wpływami oceanicznymi w części zachodniej oraz kontynentalnymi w części wschodniej. Lato i zima są dłuższe w części wschodniej.
   Na obszarze działania Stowarzyszenia dominują wiatry zachodnie, południowo-zachodnie i południowe, które są szczególnie uciążliwe, gdyż przenoszą zanieczyszczenia z obszaru Górnego Śląska.
2) Powierzchniowe zasoby wodne stanowią przede wszystkim rzeki, które mogą zostać wykorzystane do rozwoju obszaru LGD. Największą z nich jest Warta, tworząca zakole wokół gmin wchodzących w skład obszaru objętego LSR. Poza tym na terenie poszczególnych gmin znajdują się rzeki będące jej dopływami: Pijawka, Kocinka, Liswarta, Biała Oksza, Wiercica i strumień Kanał Lodowy. Występują tu również liczne cieki wodne, zwłaszcza w dolinie zalewowej Warty. Wody stojące to dwa sztuczne zbiorniki – „Rzeki Wielkie" w Gminie Kłomnice oraz Ostrowy nad Okszą na rzece Biała Oksza.
3) Na obszarze LGD wyróżnić można kilka obszarów glebowych. W części zachodniej, słabszej do produkcji rolnej, dominują powierzchniowo kompleksy glebowe – żytni słaby oraz żytni bardzo słaby, wytworzone z piasków. Są to gleby ubogie, zarówno pod względem zawartości składników pokarmowych, jak i próchnicy, należące do IV, V i VI klasy bonitacyjnej. We wschodniej i północnej części obszaru gleby są bardziej zróżnicowane, jednak nadal o niskich klasach bonitacyjnych. Występują tu przeważnie gleby bielicowe, a także torfowe i murszowe oraz mady rzeczne w dolinach rzek. Środkowa część obszaru charakteryzuje się występowaniem gleb płowych i rdzawych, wykształconych na osadach polodowcowych. Towarzyszą im gleby bielicowe i brunatne. W południowej części powszechne są płaty rędzin. Terenami najbardziej przydatnymi rolniczo są doliny rzeczne z żyznymi madami, zaliczane do użytków I klasy bonitacyjnej.
4) Kompleksy leśne stanowią blisko 26% powierzchni obszaru realizacji LSR, a największe skupienia lasów znajdują się w jego północno-zachodniej i północno-wschodniej części.

Formy ochrony przyrody na obszarze gmin wchodzących w skład LGD „Razem na wyżyny" obejmują jedynie pomniki przyrody w postaci zbiorowisk i pojedynczych drzew w poszczególnych gminach. Zgodnie z Rejestrem Form Ochrony Przyrody Województwa Śląskiego[4] prowadzonym przez Regionalną Dyrekcję Ochrony Środowiska w Katowicach na dzień 25 sierpnia 2015 roku były to:

- lipa drobnolistna w miejscowości Mokra oraz dąb szypułkowy w miejscowości Ostrowy nad Okszą, Gmina Miedźno;

[2] J. Kondracki, *Geografia regionalna Polski*, PWN, Warszawa 2013.
[3] W. Okołowicz, D. Martyn, *Regiony klimatyczne*, PPWK, Warszawa 1984.
[4] Strona internetowa Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Katowicach, www.katowice.rdos.gov.pl.

- aleja lipowa (98 szt. lip drobnolistnych) w miejscowości Łochynia, aleja lip szerokolistnych (39 szt.), lip drobnolistnych (14 szt.), klonów pospolitych (3 szt.) i robinii białych (2 szt.) oraz aleja lip drobnolistnych (96 szt.), lip szerokolistnych (32 szt.), klonów pospolitych (2 szt.), robinii białych (3 szt.) oraz jesionu wyniosłego (1 szt.) w miejscowości Borowno, Gmina Mykanów;
- wielogatunkowa grupa drzew oraz dwa dęby szypułkowe w Gminie Kruszyna;
- dąb szypułkowy w miejscowości Nieznanice, dwa dęby szypułkowe w miejscowości Janaszów oraz brzoza żółta w miejscowości Skrzydlów, Gmina Kłomnice;
- wielogatunkowa grupa drzew (8 szt.) w miejscowości Dąbrowa Zielona, lipa drobnolistna w miejscowości Cielętniki, dwie lipy drobnolistne w miejscowości Soborzyce oraz wiąz szypułkowy w miejscowości Borowce, Gmina Dąbrowa Zielona.

Ponadto w całości na obszarze Gminy Mykanów znajduje się obszar Natura 2000 mający znaczenie dla Wspólnoty – Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk Lemańskie Jodły (PLH240045), którego powierzchnia wynosi 149,6 ha.

Na obszarze LGD „Razem na wyżyny" można wyróżnić pod względem przyrodniczym i gospodarczym dwa uzupełniające się pasma, północne – charakteryzujące się większą lesistością i przewagą tradycyjnego rolnictwa oraz południowe, sąsiadujące z miastem Częstochowa, bardziej uprzemysłowione. W strukturze wykorzystania powierzchni dominują zdecydowanie użytki rolne (66,8% ogólnej powierzchni obszaru), w tym przede wszystkim grunty orne, a w dalszej kolejności łąki trwałe. Znaczący obszar zajmują także grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione – łącznie blisko 27%. Powierzchnia gruntów zabudowanych i zurbanizowanych stanowi 5,1% ogólnej powierzchni obszaru, w tym najwięcej jest terenów komunikacyjnych przeznaczonych na drogi, a w dalszej kolejności mieszkaniowych, przemysłowych i komunikacyjnych przeznaczonych na kolej. Pozostały odsetek stanowią grunty pod wodami oraz nieużytki.

Na terenach mieszkaniowych i przemysłowych LGD w 2014 roku oddano do użytkowania 37 nowych budynków w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców. W okresie od 2009 do 2013 roku wartość ta systematycznie się zwiększała, natomiast w ostatnim roku odnotowano jej spadek, mimo to była zdecydowanie wyższa od średniej dla Polski (25) oraz województwa śląskiego (19).

Średni udział wydatków na gospodarkę komunalną i ochronę środowiska w wydatkach ogółem jednostek samorządu terytorialnego wchodzących w skład LGD wyniósł 6,7% w latach 2009–2014 – był niższy od wartości odnotowanej dla Polski (7,1%) oraz województwa śląskiego (8,6%).

W trakcie spotkań warsztatowych mieszkańcy gmin wchodzących w skład LGD zwrócili uwagę na korzyści wynikające z lokalizacji obszaru, w szczególny sposób odnosząc się do konieczności wykorzystania potencjału wynikającego z bliskości Warty i jej dopływów. Czyste środowisko naturalne oraz rosnący popyt na produkty przetwórstwa rolno-spożywczego postrzegają jako szanse, które należy wykorzystać przede wszystkim dla rozwoju turystyki. Jednocześnie tylko nieznaczna część ankietowanych (5%) uważa, że niedostateczna dbałość o środowisko jest problemem tego obszaru – pozytywnie postrzegają więc świadomość lokalnej społeczności w zakresie odpowiedzialności za środowisko. Większego zagrożenia upatrują w zmianach klimatycznych oraz klęskach żywiołowych (9%).

Ponadto na spotkaniach mieszkańcy za zagrożenie do rozwoju obszaru uznali niezachowanie równowagi pomiędzy rozwojem gospodarczym, a ochroną środowiska, która spowoduje zatracenie walorów przyrodniczych obszaru.

2. Charakterystyka demograficzna

Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego na dzień 31.12.2013 roku obszar objęty LSR zamieszkiwało 55 208 osób, w tym 28 124 kobiety (50,9%) i 27 084 mężczyzn (49,1%), co stanowiło 1,2% populacji województwa śląskiego. Biorąc pod uwagę poszczególne gminy wchodzące w skład LGD, najliczniej zamieszkiwaną była Gmina Mykanów (14 805 osób), natomiast najmniejszą liczbę mieszkańców posiadała Gmina Dąbrowa Zielona (4 007 osób). Szczegółowe dane na temat ludności poszczególnych gmin prezentuje tabela 4.

Tabela 4 Dane na temat ludności poszczególnych gmin LGD „Razem na wyżyny" w 2013 i 2014 roku

Lp.	Gmina	Liczba ludności (rok 2013)	Liczba mężczyzn (rok 2013)	Liczba kobiet (rok 2013)	Gęstość zaludnienia (rok 2014)
1.	Dąbrowa Zielona	4 007	1 976	2 031	40
2.	Kłomnice	13 774	6 655	7 119	93
3.	Kruszyna	4 887	2 402	2 485	52
4.	Mykanów	14 805	7 348	7 457	105
5.	Rędziny	10 105	4 961	5 144	245
6.	Miedźno	7 630	3 742	3 888	68
RAZEM LGD		**55 208**	**27 084**	**28 124**	**87**

Źródło: Dane GUS

W roku 2014 odnotowano jednak spadek liczby mieszkańców do poziomu 55 124 osoby (27 061 mężczyzn, 28 063 kobiety). Na przestrzeni lat 2009–2013 liczba osób zamieszkujących analizowany obszar systematycznie się zwiększała. Całkowity wzrost w tym okresie wyniósł 940 osób. Była to tendencja odwrotna od tej zauważalnej w województwie śląskim oraz powiatach częstochowskim i kłobuckim. Prognoza ludności według danych z 2014 roku pokazuje, że do roku 2030 liczba mieszkańców województwa śląskiego zmniejszy się o ponad 320 tys., powiatu częstochowskiego o ponad 11,6 tys., a powiatu kłobuckiego o blisko 5,5 tys.. W dłuższej perspektywie czasowej będzie to z pewnością miało również odzwierciedlenie w liczbie ludności obszaru LGD „Razem na wyżyny", co można wnioskować po spadku liczy osób zamieszkujących LGD w 2014 roku w stosunku do roku 2013. Gęstość zaludnienia w 2014 roku dla całego obszaru wynosiła 87 osób/km^2, co było wartością niższą niż średnia dla Polski (123 osoby/km^2) i ponad czterokrotnie niższą niż średnia dla województwa śląskiego (373 osoby/km^2).

Cały obszar LGD „Razem na wyżyny" charakteryzują zbliżone uwarunkowania społeczne, które odzwierciedlają wartości wskaźników statystycznych.

Współczynnik przyrostu naturalnego przyjmował na analizowanym obszarze w latach 2009–2014 wartości ujemne (wykres 1). W 2014 roku jego wartość wyniosła -2,5 i była niższa w porównaniu ze średnią dla Polski (0,0) oraz województwa śląskiego (-1,1). Z kolei wartość salda migracji w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców na przestrzeni analizowanych lat na obszarze LGD przyjmowała wartości dodatnie, najwyższą w 2010 roku – 4,9, natomiast najniższą w roku 2014 – 2,1. Wskazuje to na korzystną tendencję napływu ludności. Wartość osiągnięta w 2014 roku była znacznie wyższa od średniej dla kraju (-0,4) i województwa śląskiego (-1,6).

Wykres 1 Przyrost naturalny i saldo migracji w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców na obszarze LGD „Razem na wyżyny” w 2014 roku w porównaniu ze średnią dla Polski i województwa śląskiego

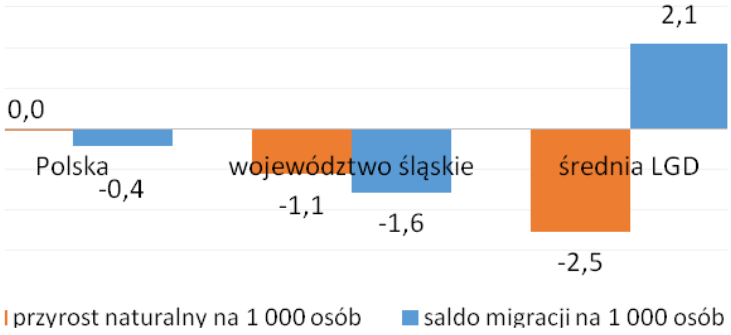

Źródło: Dane GUS

Aby zobrazować strukturę społeczeństwa obszaru LGD z podziałem na wiek i płeć, sporządzono piramidę ludności (wykres 2).

Wykres 2 Struktura ludności LGD „Razem na wyżyny” wg płci i wieku w 2014 roku

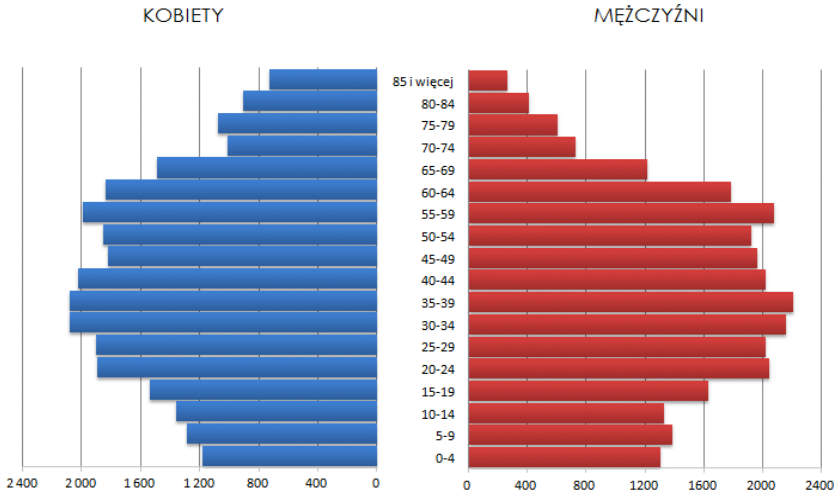

Źródło: Dane GUS

Wykres pokazuje, że na obszarze LGD najliczniejszą grupę zarówno wśród mężczyzn, jak i wśród kobiet stanowiły osoby pomiędzy 30. a 39. rokiem życia. Zauważalny jest zdecydowanie dominujący udział osób w średnim wieku oraz zmniejszająca się liczba osób w najmłodszych rocznikach. Duża przewaga liczby kobiet nad liczbą mężczyzn widoczna jest w rocznikach powyżej 60. roku życia, natomiast mężczyźni przeważają najbardziej w grupach 45–49 oraz 20–24 lata.

W 2014 roku mieszkańcy w wieku przedprodukcyjnym stanowili 17,5% populacji, w wieku produkcyjnym 63,8%, natomiast w wieku poprodukcyjnym 18,6%. W ciągu badanych lat wartości te przyjmowały coraz bardziej niekorzystny układ – pogarszała się proporcja między liczbą osób w wieku produkcyjnym i nieprodukcyjnym, co wskazuje na postępujący proces starzenia się społeczeństwa. Na tle województwa śląskiego LGD prezentowała się jednak korzystniej, odznaczając się mniejszym odsetkiem osób w wieku poprodukcyjnym i większym w wieku przedprodukcyjnym, natomiast w porównaniu do Polski wypadała nieco słabiej pod względem udziału osób w wieku przedprodukcyjnym (wykres 3).

Wykres 3 Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem na obszarze LGD „Razem na wyżyny” w 2014 roku w porównaniu ze średnią dla Polski i województwa śląskiego

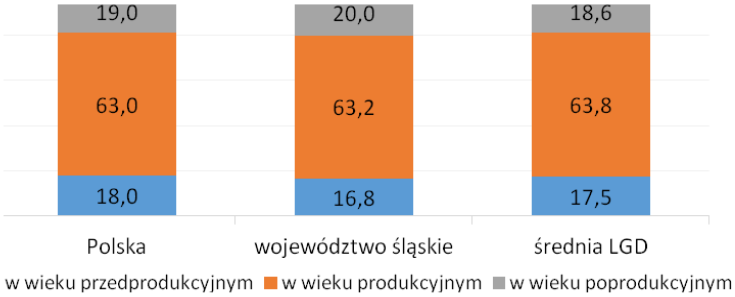

Źródło: Dane GUS

Uczestnicy spotkań warsztatowych w badaniu ankietowym wyrazili opinię, iż depopulacja mieszkańców regionu jest najistotniejszym zagrożeniem dla jego rozwoju – uważa tak 27% pytanych. Chodzi tu o spadek liczby osób zamieszkujących poszczególne gminy, spowodowany głównie przez migrację. Ankietowani najbardziej obawiają się wyjazdu młodych i wykształconych ludzi. Z drugiej strony część z nich (7%) upatruje szanse w wydłużającej się przeciętnej długości życia, która jednak w perspektywie lat będzie prowadzić do postępującego starzenia się społeczeństwa. Poza tym, według mieszkańców, szansą jest również migracja społeczności z miasta na tereny wiejskie.

3. Charakterystyka gospodarki, przedsiębiorczości i sektora społecznego

Charakterystyczną cechą wyróżniająca cały obszar objęty LSR i stanowiącą o jego spójności ekonomicznej jest położenie w sąsiedztwie miast powiatowych – Radomska i Częstochowy. Bliskość dużych ośrodków miejskich może w istotny sposób wpływać na rozwój tego regionu oraz gospodarcze wykorzystanie jego walorów naturalnych i kulturowych. Miasto jest dużym rynkiem zbytu, a jego mieszkańcy potencjalnymi odbiorcami oferty wypoczynkowej i kulturalnej oraz produktów i usług oferowanych na obszarze LGD.

W analizowanym okresie liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON w przeliczeniu na 10 tys. ludności systematycznie wzrastała. W 2014 roku wartość tego wskaźnika wyniosła 749, ale była znacząco niższa od średniej dla województwa śląskiego (1 007) oraz Polski (1 071). Jednocześnie pewnym wahaniom podlegała liczba jednostek nowo rejestrowanych corocznie w rejestrze REGON w przeliczeniu na 10 tys. ludności. Wartość osiągnięta w roku 2014 (72 jednostki) była zdecydowanie poniżej średniej dla kraju (93) i województwa (80). Coroczny wzrost odnotowywano natomiast w odniesieniu do liczby podmiotów w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym. Wartość ta wzrosła z 104 podmiotów w roku 2009 do 117 w roku 2014. W odniesieniu do jednostek terytorialnych wyższego rzędu (Polska – 170, województwo śląskie – 159) była jednak znacznie niższa. Z kolei wskaźnik dotyczący osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w przeliczeniu na 1 000 ludności wynosił w 2014 roku 63, przy wartości dla kraju na poziomie 77 oraz dla województwa na poziomie 73. W analizowanym okresie można jednak odnotować pozytywny trend, odznaczający się powolnym wzrostem wartości tego wskaźnika (tabela 5).

Tabela 5 Wskaźniki dotyczące przedsiębiorczości dla Polski, województwa śląskiego i LGD „Razem na wyżyny" w 2009 i 2014 roku

Obszar	Podmioty wpisane do rejestru REGON w przeliczeniu na 10 tys. ludności		Jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON w przeliczeniu na 10 tys. ludności		Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą w przeliczeniu na 1 000 ludności	
	2009	2014	2009	2014	2009	2014
Polska	981	1 071	92	93	74	77
województwo śląskie	928	1 007	85	80	70	73
LGD „Razem na wyżyny"	661	749	68	74	56	63

Źródło: Dane GUS

Wśród wszystkich podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w rejestrze REGON 3,1% stanowiły podmioty sektora publicznego, w tym przede wszystkim państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego. Sektor prywatny stanowił z kolei 96,9% ogółu podmiotów, w tym: 87,1% to osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, 3,2% – spółki handlowe, 3,1% – stowarzyszenia i organizacje społeczne. Pozostałą część sektora prywatnego stanowiły łącznie spółdzielnie, spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego oraz fundacje.

Analizując branże gospodarki mające kluczowe znaczenie dla rozwoju obszaru posłużono się klasyfikacją podmiotów gospodarczych według sekcji PKD 2007. Zgodnie z danymi GUS w 2014 roku największa liczba spośród wszystkich 4 130 podmiotów była zarejestrowana w sekcji G (handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych) – 28,4%, a w dalszej kolejności w sekcjach: C (przetwórstwo przemysłowe) – 18,1%, F (budownictwo) – 10,7% oraz A (rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo) – 9,3%.

Wyniki przeprowadzonych badań ankietowych oraz spotkań warsztatowych nie w pełni potwierdzają niekorzystną sytuację w zakresie przedsiębiorczości, której obrazem są wartości wskaźników statystycznych. Tylko 9% ankietowanych jako jeden z głównych problemów obszaru wskazuje niską przedsiębiorczość jego mieszkańców. Więcej (16%) zwraca natomiast uwagę na sytuację na rynku pracy (brak miejsc pracy, wysokie bezrobocie, poziom wynagrodzenia, kwalifikacje mieszkańców), która jest z gospodarką i przedsiębiorczością bezpośrednio powiązana. Jednocześnie po 18% pytanych jako potencjały obszaru LGD „Razem na wyżyny" wymienia warunki sprzyjające rozwojowi przedsiębiorczości oraz współpracę i przedsiębiorczość lokalnej społeczności. Na zwiększenie poziomu przedsiębiorczości mieszkańców mogą pozytywnie wpłynąć zarówno rozwój Internetu oraz nowoczesnych dróg, komunikacji i promocji, nawiązanie współpracy międzyregionalnej, a także zmiany prawne ułatwiające zakładanie i prowadzenie działalności gospodarczej. Za główny problem obszaru uczestnicy warsztatów uznali niską atrakcyjność inwestycyjną obszaru, natomiast zagrożeniem dla rozwoju gospodarczego może być natomiast niestabilna sytuacja ekonomiczno-polityczna na świecie.

Ponadto mieszkańcy zostali zapytani o to, jakie grupy powinny być objęte wsparciem w ramach wdrażania LSR. Wskazane grupy docelowe wynikają zarówno z mocnych jak i słabych stron obszaru. Największe wsparcie zdaniem ankietowanych powinno być skierowane do absolwentów szkół średnich i wyższych (17% odpowiedzi), przedsiębiorców (13%) oraz do młodzieży w wieku do 25 lat (12%). Uczestnicy spotkań gminnych za jedną z głównych szans

rozwoju przedsiębiorczości i zwiększenia zatrudnienia uznali dostępność zewnętrznych źródeł finansowania.

Spójność ekonomiczna obszaru wyraża się również w podobnej strukturze gospodarstw rolnych. Charakteryzuje się ona dużą ilością małych gospodarstw, co jest odbiciem typowej struktury wielkościowej gospodarstw na obszarach wiejskich południowo-wschodniej Polski, zwłaszcza obszarów wyżynnych. Zgodnie z danymi GUS w 2014 roku niemal 100% ogółu stanowiły gospodarstwa indywidualne. Średnia wielkość gospodarstwa rolnego na obszarze LGD, ustalona na podstawie Powszechnego Spisu Rolnego 2010, wynosiła 4,3 ha i była wyższa niż wartość dla województwa śląskiego (3,2 ha), ale znacznie niższa od średniej dla Polski (6,9 ha). Były to więc gospodarstwa niskotowarowe, przeznaczające produkcję na własne potrzeby. Większość właścicieli gospodarstw indywidualnych traktuje pracę w nich jako uzupełniające źródło dochodów.

Dochody ogółem w przeliczeniu na 1 mieszkańca obszaru LGD „Razem na wyżyny" w 2014 roku wynosiły 2 963,83 zł, co było wartością o wiele niższą od średniej wartości dla Polski (3 971,27 zł) oraz województwa śląskiego (4 047,26 zł).

Średni dochód podatkowy gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca obliczono biorąc pod uwagę dochody podatkowe, o których mowa w art. 20 ust. 3 *Ustawy z dnia 13 listopada 2003 roku o dochodach jednostek sektora finansów publicznych* (Dz. U. z 2015 r. poz. 513 z późn. zm). Według danych na 31.12.2013 roku wartość ta dla obszaru LGD wyniosła 1 004,27 zł i był to wynik słabszy od wartości dla kraju – 1 435,18 zł i województwa śląskiego – 1 340,89 zł (wykres 4).

Wykres 4 Dochód podatkowy gminy na 1 mieszkańca na obszarze LGD „Razem na wyżyny" w porównaniu z wynikiem dla Polski i województwa śląskiego wg danych na 31.12.2013 roku (zł)

Źródło: Dane GUS

Podatek od osób fizycznych w przeliczeniu na 1 mieszkańca wyniósł w 2014 roku 474,52 zł, co stanowiło 60,6% średniej krajowej, z kolei podatek od osób prawnych wyniósł 17,74 zł, a więc 32% średniej wartości dla kraju. Udział dochodów własnych w dochodach ogółem wynosił 43,8%, – znacznie mniej w porównaniu do Polski (55,4%) i województwa śląskiego (58,3%).

Wydatki ogółem w przeliczeniu na 1 mieszkańca wyniosły w 2014 roku 3 200,68 zł dla całego obszaru LGD, co było wartością niższą od średniej dla Polski (4 021,24 zł) i województwa śląskiego (4 207,15 zł).

Na obszarze LGD „Razem na wyżyny" występują organizacje pozarządowe związane ze sportem, rekreacją i kulturą. Są to uczniowskie kluby sportowe funkcjonujące przy szkołach

podstawowych i gimnazjach, kluby sportowe oraz organizacje działające w obszarze kultury, powstałe przy Gminnych Ośrodkach Kultury (orkiestry dęte, zespoły ludowe, obrzędowe, folklorystyczne itp.). Posiadają one bogate doświadczenie zarówno w organizacji przedsięwzięć lokalnych, jak i o szerszym oddziaływaniu regionalnym. Duże znaczenie ma również sieć Ochotniczych Straży Pożarnych, które są charakterystycznym elementem wiejskiej organizacji życia społecznego obszaru. Na terenie działalności Stowarzyszenia istnieją i prężnie funkcjonują organizacje pozarządowe również w innych obszarach – są to w szczególności organizacje prospołeczne oraz kultywujące tradycje lokalne i historię. Ponadto uczestnicy spotkań warsztatowych wspomnieli, że na terenie LGD mieszka wielu pasjonatów i hobbystów, czego efektem jest wspólna inicjatywa sektora publicznego i społecznego w postaci utworzenia Muzeum Polskich Jednośladów z okresu PRL-u. W związku z tym, szansą rozwoju dla obszaru LGD jest zwiększenie kompetencji i świadomości społeczności w zakresie pozyskiwania zewnętrznych środków finansowych na działania społeczne.

Obszar LGD „Razem na wyżyny" charakteryzuje się przeciętnym wskaźnikiem liczby działających fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców. Wartość ta na przestrzeni lat 2009–2014 nieznacznie się zwiększyła i w roku 2014 wynosiła 24. Pod tym względem obszar prezentuje się na tym samym poziomie co województwo śląskie (24), ale słabiej od Polski (33 podmioty). W wartościach bezwzględnych daje to liczbę 133 zarejestrowanych fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na obszarze LGD w 2014 roku – na początku analizowanego okresu liczba ta wynosiła 112 podmiotów. Organizacje pozarządowe są przejawem społeczeństwa obywatelskiego oraz jedną z form aktywności lokalnej. Odgrywają ważną rolę w umacnianiu więzi społecznych, wzmacnianiu władz lokalnych oraz zwiększają możliwości rozwoju społecznego obszaru, dlatego wzrost ich liczby jest sytuacją korzystną.

W trakcie prowadzonych konsultacji społecznych, elementem których były badania ankietowe dotyczące mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń, uwidocznił się brak zgodności wśród mieszkańców na temat ich zaangażowania w rozwój obszaru. Aż 20% badanych wskazało ten element jako mocną stronę, a równocześnie 19% – jako problem. Niemniej jednak 11% ankietowanych dostrzega słabą współpracę pomiędzy samorządem lokalnym, przedsiębiorcami i organizacjami pozarządowymi, a 14% upatruje szans dla rozwoju obszaru w rosnącej popularności inicjatyw oddolnych i odpowiedzialności społecznej.

Uczestnicy spotkań warsztatowych (łącznie 34%) zwrócili uwagę na konieczność realizacji działań z zakresu wsparcia inicjatyw oddolnych mieszkańców, tworzenia partnerstw na rzecz rozwoju lokalnego, organizacji wydarzeń aktywizujących mieszkańców oraz podnoszenia wiedzy i kompetencji lokalnej społeczności. Zagrożeniem są ich zdaniem skomplikowane procedury aplikowania o środki finansowe oraz zanikanie więzi społecznych i tożsamości regionalnej (24%), a także zniechęcenie mieszkańców do zaangażowania w inicjatywy oddolne. Tylko 8% ankietowanych wskazało osoby działające w organizacjach pozarządowych jako grupę, która powinna być szczególnie wspierana w ramach realizacji LSR.

4. Charakterystyka rynku pracy – zatrudnienie i bezrobocie

Sytuację na rynku pracy odzwierciedlają wskaźniki dotyczące bezrobocia oraz zatrudnienia. Bezwzględna liczba osób bezrobotnych na obszarze LGD „Razem na wyżyny" wyniosła w 2014 roku 3 035 osób, w tym 1 615 mężczyzn (53,2%) oraz 1 420 kobiet (46,8%). Biorąc pod uwagę analizowane sześciolecie, wartość ta wzrastała corocznie aż do roku 2013. W całym tym okresie liczba osób bezrobotnych zwiększyła się o 1 270. W 2014 roku odnotowano natomiast spadek

liczby bezrobotnych o 618 osób. Stopa bezrobocia rejestrowanego podawana przez GUS na poziomie powiatu wyniosła w 2014 roku 18,4% w powiecie częstochowskim i 13,0% w powiecie kłobuckim. Stanowiło to odpowiednio 160% oraz 113% średniej stopy bezrobocia rejestrowanego w Polsce. Proporcja ta w porównaniu z rokiem poprzednim zmniejszyła się (tabela 6).

Wskaźnik bezrobocia, obliczony jako liczba osób bezrobotnych do liczby osób w wieku produkcyjnym na obszarze LGD wyniósł wg danych na 31.12.2013 roku 0,104 i w minionych latach systematycznie wzrastał, począwszy od wartości 0,07 w 2009 roku. Zanotowana w 2013 roku wielkość przekraczała średnie wartości odnotowane dla jednostek administracyjnych wyższego rzędu – Polski (0,088) i województwa śląskiego (0,071). W roku 2014 nastąpił już niewielki spadek wartości tego wskaźnika do poziomu 0,086. Na wykresie 5 przedstawione zostało ujęcie procentowe wskazanego wskaźnika.

Wykres 5 Liczba bezrobotnych do liczby osób w wieku produkcyjnym na obszarze LGD „Razem na wyżyny" w porównaniu ze średnią dla Polski i województwa śląskiego wg danych na 31.12.2013 roku

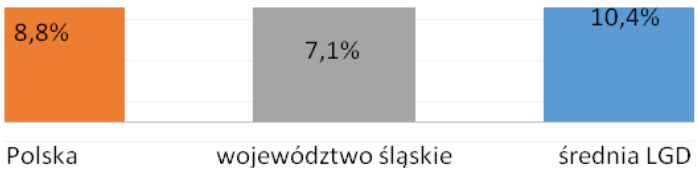

Źródło: Dane GUS

W powiecie częstochowskim w 2014 roku 8 160 osób było zarejestrowanych jako bezrobotne. Największy odsetek wśród nich stanowiły osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym (30,9%), a w dalszej kolejności: gimnazjalnym i poniżej (25%), policealnym i średnim zawodowym (24,1%), wyższym (12,7%) oraz średnim ogólnokształcącym (7,2%). W powiecie kłobuckim z kolei wśród 4 183 zarejestrowanych osób bezrobotnych najwięcej było tych z wykształceniem zasadniczym zawodowym (33,3%), a w dalszej kolejności: policealnym i średnim zawodowym (23,5%), gimnazjalnym i poniżej (21,7%), wyższym (13,2%) oraz średnim ogólnokształcącym (8,3%).

Trudną sytuację na rynku pracy potwierdzają również odczucia mieszkańców – jako drugi najważniejszy problem obszaru LGD wskazali oni brak miejsc pracy, wysokie bezrobocie, poziom wynagrodzenia oraz niskie kwalifikacje mieszkańców. Ważnym aspektem może być zróżnicowanie źródeł dochodów na obszarach wiejskich.

Poziom zatrudnienia na analizowanym obszarze LGD „Razem na wyżyny" odzwierciedla wskaźnik dotyczący pracujących ogółem w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców. Jego wartość w 2014 roku wyniosła 98 osób i była zdecydowanie niższa od wartości odnotowanych dla Polski i województwa (tabela 6). Trend w przypadku tego zjawiska jest pozytywny – od roku 2011 liczba osób pracujących przypadająca na 1 000 mieszkańców obszaru nieznacznie, ale stale się zwiększa.

Tabela 6 Wskaźniki dotyczące bezrobotnych i pracujących na obszarze Polski, województwa śląskiego, powiatu częstochowskiego, powiatu kłobuckiego i LGD „Razem na wyżyny" w latach 2009 i 2014

Obszar	Stopa bezrobocia rejestrowanego		Pracujący ogółem w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców	
	2009	2014	2009	2014
Polska	12,1	11,5	223	230
województwo śląskie	9,4	9,6	253	259
powiat częstochowski	15,6	18,4	-	-
powiat kłobucki	11,0	13,0	-	-
LGD „Razem na wyżyny"	-	-	92	98

Źródło: Dane GUS

Wskaźnikiem obrazującym sytuację ekonomiczną na obszarze LGD jest przeciętne miesięczne wynagrodzenie w relacji do średniej krajowej. Dane dotyczące wynagrodzeń określa się w statystykach na poziomie powiatu, jednak sytuacja jaka ma miejsce w powiatach częstochowskim i kłobuckim obrazuje również możliwości finansowe mieszkańców poszczególnych gmin obszaru objętego LSR. Wspomniane powiaty w 2014 roku z przeciętnym miesięcznym wynagrodzeniem brutto na poziomie odpowiednio 77,4% oraz 71,7% średniej krajowej prezentowały się znacznie słabiej od województwa śląskiego (102,4% średniej krajowej).

5. Opieka społeczna

W zakresie pomocy społecznej w każdej z gmin powołana jest wyspecjalizowana jednostka – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej. Zajmuje się ona świadczeniem usług opiekuńczych i specjalistycznych dla osób starszych i chorych oraz pomocą finansową, rzeczową i organizacyjną dla osób w trudnej sytuacji życiowej.

GUS podaje, że w 2013 roku na obszarze LGD „Razem na wyżyny" z pomocy społecznej korzystało łącznie 4 039 osób, co daje 73 osoby w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców (tabela 7). Wartość ta jest nieco niższa niż średnia dla kraju (83 osoby), ale zdecydowanie wyższa niż średnia dla województwa śląskiego (56 osób). W ostatnich latach następował wzrost liczby korzystających z pomocy społecznej, choć w poszczególnych latach można zauważyć znaczne wahania. Udział osób korzystających z pomocy społecznej w ludności ogółem wyniósł w 2013 roku 7,3%, przy średniej dla Polski na poziomie 8,3%, a dla województwa śląskiego 5,6%. Osoby korzystające z pomocy społecznej zamieszkiwały łącznie w 2013 roku 1 520 gospodarstw domowych na obszarze LGD.

Pozytywny trend jest zauważalny w przypadku wskaźnika dotyczącego udziału dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku. W roku 2009 jego wartość na obszarze LGD wynosiła 53%, natomiast w roku 2013 spadła do 38,5%. Odsetek ten był jednak nadal wyższy od średniej dla kraju (30,4%) i województwa śląskiego (21,1%).

Tabela 7 Wskaźniki dotyczące pomocy społecznej dla Polski, województwa śląskiego i LGD „Razem na wyżyny" w 2009 i 2013 roku

Obszar	Osoby w gospodarstwach domowych korzystające z pomocy społecznej w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców		Udział korzystających z pomocy społecznej w ludności ogółem		Udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku	
	2009	2013	2009	2013	2009	2013
Polska	91	83	9,1	8,3	41,5	30,4
województwo śląskie	59	56	5,9	5,6	29,2	21,1
LGD „Razem na wyżyny"	72	73	7,2	7,3	53,0	38,5

Źródło: Dane GUS

Średni udział wydatków na pomoc społeczną w wydatkach ogółem jednostek samorządu terytorialnego wchodzących w skład LGD wyniósł w analizowanym pięcioleciu 12,8%. Wynik ten jest nieco niższy od wartości odnotowanej dla Polski (14,6%) oraz województwa śląskiego (13,6%).

6. Dostęp do infrastruktury publicznej i komunalnej

Potencjał ludnościowy obszaru LGD „Razem na wyżyny" obrazuje wskaźnik odnoszący się do liczby uczniów szkół podstawowych w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców.
W 2013 roku wynosił on 53 i był wyższy od średniej wartości odnotowanej dla województwa śląskiego (52), zaś słabszy od wartości dla Polski (56). Na przestrzeni analizowanych lat zauważalna jest stała tendencja spadkowa, od 2009 roku liczba uczniów szkół podstawowych przypadających na 1 000 mieszkańców obszaru zmniejszyła się o 8 osób. Podczas spotkań uczestnicy wskazywali, że szkoły podstawowe i gimnazja na terenie LGD charakteryzują się wysokim poziomem nauczania.

O polityce społecznej oraz dostępie do wysokiej jakości usług publicznych świadczy odsetek dzieci w wieku 3–5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym. W 2013 roku wynosił on dla obszaru LGD „Razem na wyżyny" 75,1%, co było wartością wyższą od średniego wyniku dla kraju (74,1%), natomiast niższą od wartości w województwie śląskim (77,5%). W trakcie analizowanego okresu zauważalny jest wzrost tego odsetka – o 7,7 punktów procentowych. Od roku 2013 na terenie LGD rodzice mają możliwość pozostawienia dzieci do lat 3 w placówce żłobkowej. Odsetek dzieci objętych opieką żłobkową jest jednak marginalny, w 2013 roku wynosił 1,1%, a w roku 2014 już tylko 0,6%, przy średniej dla kraju na poziomie 5,9%, a dla województwa śląskiego – 5,1%. Należy również zauważyć, że opieką żłobkową objęte były dzieci tylko z obszaru jednej gminy – Dąbrowa Zielona, dla której odsetek dzieci objętych opieką żłobkową w 2014 roku wyniósł 9%.

Mieszkańcy obszaru LGD „Razem na wyżyny" mają dostęp do 17 bibliotek i filii, znajdujących się w każdej z gmin członkowskich. Z kolei na obszarze pięciu gmin zlokalizowane są domy i ośrodki kultury, na terenie wszystkich gmin funkcjonują kluby lub świetlice wiejskie, które prowadzą działalność związaną z organizacją imprez i wydarzeń kulturalnych. Niestety mieszkańcy podczas spotkań warsztatowych zwrócili uwagę na niedostateczną aktywność społeczną

w większości świetlic wiejskich. Pozytywnym wydaje się być fakt, że jako mocną stronę obszaru wskazali dobrze rozwiniętą infrastrukturę sportową (wielofunkcyjne boiska, hale sportowe, siłownie zewnętrzne), która przyczynia się do wysokich osiągnięć klubów sportowych działających na obszarze LGD.

Ważnym aspektem według mieszkańców jest również słabo rozwinięta infrastruktura do świadczenia usług na rzecz osób starszych i niepełnosprawnych, których corocznie na obszarze LGD będzie przybywać ze względu na starzejące się społeczeństwo.

7. Tożsamość, tradycja, dziedzictwo kulturowe, potencjał turystyczny

Obszar LGD „Razem na wyżyny" jest obszarem z ukształtowaną tożsamością lokalną jego mieszkańców, co wynika ze wspólnej historii, która jest upamiętniana i rozpowszechniana przez organizacje pozarządowe. Charakterystyczne wydarzenia historyczne, które miały tu miejsce oraz sławne osoby pochodzące z tego obszaru sprawiają, że jest on spójną jednostką pod względem tożsamości, tradycji i dziedzictwa kulturowego. Cechą szczególną obszaru objętego LSR jest jego położenie w pobliżu ośrodka kultu maryjnego na Jasnej Górze, do którego zmierzają pielgrzymki z całego kraju, a także turyści z Europy.

Losy historyczne poszczególnych gmin są bardzo podobne, przy czym podobieństwo to znajduje uzasadnienie w najstarszych świadectwach żyjących na tym obszarze kultur. Analizowany obszar był od pradziejów miejscem osiedlania się ludności. Pierwsze ślady ludzkiego gospodarowania na tych terenach pochodzą z okresu 40000–12000 lat p.n.e. Z kolejnych epok pochodzą odnalezione przez archeologów narzędzia kamienne, ceramiczne naczynia, pozostałości po pradawnych osiedlach ludzkich czy cmentarzach. W następnych epokach obszar ten wciąż był zamieszkiwany przez różne plemiona, pozostawiające po sobie wiele śladów, z których najciekawszym jest pozostałość po wczesnośredniowiecznej osadzie w okolicach wsi Rybna.
Na obszarze objętym LSR, ze względu na posiadane wykopaliska, umiejscowione zostały stanowiska archeologiczne. Podczas prac wykopaliskowych w miejscowości Mokra w Gminie Miedźno natrafiono na grodzisko, które zamieszkiwane było między II a V w. naszej ery, a także na cmentarzysko. Obecnie znajduje się tu Muzeum Kultury Przeworskiej i Izba Pamięci Bitwy pod Mokrą.

Na omawianym terenie swoje siedziby miało kilka znaczących dla Polski rodów historycznych (Denhoffów, Lubomirskich, Reszków), a każdy z nich przyczynił się do budowy charakterystycznego kolorytu historycznego tego obszaru.

Kacper Denhoff – kasztelan wieluński, jest założycielem pałacu w Kruszynie, on też nadał tej siedzibie królewski wymiar. W pałacu gościli bowiem królowie Zygmunt III Waza oraz Władysław IV, natomiast Michał Korybut-Wiśniowiecki brał w nim ślub. Wnuk Kacpra Denhoffa gościł tu z kolei króla Jana III Sobieskiego wraz z królową Marysieńką.

Po Denhoffach pałac przechodził różne koleje losu, by w końcu w roku 1867 stać się własnością Lubomirskich. Książę Eugeniusz Lubomirski ponownie nadał blasku tej siedzibie, tworząc prawdziwą magnacką perłę ziemi częstochowskiej. W ciągu osiemdziesięciu lat pobytu Lubomirskich w Kruszynie, zebrali oni wiele dzieł sztuki, stylowych mebli oraz wartościowy księgozbiór. Po II wojnie światowej w pałacu znajdował się dom dziecka, a po jego likwidacji zaczął ulegać powolnej ruinie. Obecnie jest on własnością osoby prywatnej.

Trzecim rodem, którego pobyt odcisnął swoje piętno na obszarze LGD „Razem na wyżyny" była rodzina Reszków, związana z majątkami w Borownie, Garnku oraz Skrzydlowie.

Na cmentarzu w Borownie znajduje się grobowiec Edwarda Reszke – znanego na świecie pod koniec XIX wieku śpiewaka operowego. Również brat Edwarda – Jan – był śpiewakiem operowym. Za wysokie honoraria kupowali majątki w Garnku i Skrzydlowie. W Borownie gospodarzyli spokrewnieni z Reszkami Michalscy. Jednak tuż przed wojną Borowno zostało zlicytowane i sprzedane, a dobra uspołecznione. Również z tymi terenami związany jest kronikarz dziejów Królestwa Polskiego Jan Długosz, którego matka pochodziła z pałacu w Borownie.

Każdy z wymienionych rodów przyczynił się do budowy charakterystycznego kolorytu historycznego tego obszaru. Wiele obiektów kultury materialnej wciąż stoi, jakkolwiek również wiele z nich czeka na remont. Pozostało również wiele elementów kultury niematerialnej.

Cechą charakterystyczną obszaru LGD „Razem na wyżyny" jest jego historia powiązana z losami kraju. Miały tu miejsce tragiczne wydarzenia z okresu I i II wojny światowej oraz powstania styczniowego. Najsilniej w pamięci mieszkańców i całego regionu zaznaczyła się bitwa pod Mokrą, stoczona w pierwszych dniach września 1939 roku między Wołyńską Brygadą Kawalerii, a 4. Niemiecką Dywizją Pancerną. W miejscu bitwy stoi dziś dość znacznych rozmiarów pomnik, wybudowany w 1975 roku. W poszczególnych gminach LGD znajduje się również kilka tablic upamiętniających mordy hitlerowskiego okupanta na miejscowej ludności[5].

Spójność kulturowa mająca swoje korzenie w historii obszaru znajduje wyraz w istniejących obiektach kultury materialnej, są to zarówno pałacyki i kapliczki, jak też zbudowane przed kilkuset laty drewniane kościółki. W rejestrze zabytków Narodowego Instytutu Dziedzictwa[6] na dzień 30 września 2015 roku znajdują się liczne zabytki nieruchome, zlokalizowane na terenie wszystkich gmin.

1) Gmina Dąbrowa Zielona:

- Cielętniki:
  - cmentarz katolicki (nr rej. 441/88 z 27.05.1988 r.),
  - zespół dworski: dwór (nr rej. 457 z 17.01.1950 r. oraz 218 z 27.12.1967 r.), lamus (nr rej. 724 z 27.12.1967 r.), park (nr rej. A/139/07 z 15.03.2007 r.);
- Dąbrowa Zielona:
  - kościół parafialny pw. św. Jakuba (nr rej. Łd 198-X-8 z 24.08.1948 r., 219/67 z 27.12.1967 r. oraz 191/78 z 9.01.1978 r.),
  - cmentarz katolicki (nr rej. 440/88 z 27.05.1988 r.);
- Soborzyce:
  - kościół parafialny pw. św. Urszuli (nr rej. 226-X-36 z 25.11.1948 r.).

2) Gmina Kłomnice:

- Kłomnice:
  - kościół pw. św. Marcina (dawniej pw. Świętej Trójcy) (nr rej. 204/78 z 27.12.1967 r. i 731/67 z 27.12.1967 r.),
  - cmentarz katolicki (nr rej. 424/88 z 27.05.1988 r.);
- Nieznanice:
  - zespół pałacowy: pałac, park (nr rej. 467/89 z 19.10.1989 r.);
- Rzeki Wielkie:
  - zespół dworski: dwór drewniany, ogród (nr rej. 606-X-56 z 30.06.1954 r. oraz 239/67 z 27.12.1967 r.);
- Skrzydlów:

[5] Strona internetowa Lokalnej Grupy Działania „Razem na wyżyny", www.razemnawyzyny.pl.

- kaplica dworska (nr rej. 749 z 27.12.1967 r.).

3) Gmina Kruszyna;

- Kruszyna:
  - kościół parafialny pw. św. Macieja (nr rej. 207-X-17 z 12.05.1946 r. oraz 228 z 27.12.1967 r.),
  - dzwonnica (nr rej. 208-X-18 z 12.05.1946 r. oraz 229 z 27.12.1967 r.),
  - ogrodzenie (nr rej. 733/67 z 27.12.1967 r.),
  - cmentarz rzymsko-katolicki (nr rej. 412/87 z 25.02.1987 r.),
  - zespół pałacowy: pałac (nr rej. 209 z 12.05.1946 r. oraz 230 z 27.12.1967 r.), kaplica Sobieskiego (nr rej. 210 z 12.05.1946 r. oraz 233 z 27.12.1967 r.), pustelnia Denhoffa (nr rej. 211 z 12.05.1946 r. oraz 234 z 27.12.1967 r.), oficyna Lubomirskich z wieżą zachodnią (nr rej. 736 i 735 z 27.12.1967 r.), budynek gospodarczy z wieżą wschodnią (nr rej. 231 i 734 z 27.12.1967 r.), park (nr rej. 213 z 12.05.1946 oraz 232 z 27.12.1967 r.), aleje dojazdowe (nr rej. 1153 z 14.06.1974 r.).

4) Gmina Mykanów:

- Borowno:
  - kościół parafialny pw. św. Wawrzyńca (nr rej. 1155/70 z 21.12.1970 oraz 13/76 z 28.02.1978 r.),
  - cmentarz (nr rej. 428/99 z 27.05.1988 r.),
  - pałac (nr rej. 253/60 z 4.03.1960 r.);
- Cykarzew:
  - kościół pw. św. Stanisława (nr rej. R/557 z 29.11.1957 r.);
- Mykanów:
  - kościół parafialny pw. św. Leonarda (nr rej. 1156/70 z 21.12.1970 r. oraz 20/78 z 20.02.1978 r.).

5) Gmina Rędziny:

- Kościelec:
  - zespół dworski: dwór, park (nr rej. 254/60 z 3.03.1960 r. i A-17/78 z 30.01.1997 r.);
- Rędziny:
  - cmentarz rzymsko-katolicki (nr rej. 431/88 z 27.05.1988 r.),
  - kościół cmentarny (nr rej. 431/88 z 27.05.1988 r.),
  - ogrodzenie (nr rej. 431/88 z 27.05.1988 r.).

6) Miedźno:

- Miedźno:
  - kaplica cmentarna pw. św. Szymona i Judy (nr rej. 1126/69 z 27.02.1969 r. oraz 60/76 z 17.02.1978 r.);
- Mokra:
  - kościół (kaplica) pw. św. Szymona i Judy (nr rej. 1122/69 z 27.12.1969 oraz 61/78 z 17.02.1978 r.),
  - cmentarz przykościelny (nr rej. 1122/69 z 27.12.1969 oraz 61/78 z 17.02.1978 r.).

Na obszarze działania LGD w latach 2009–2014 systematycznie rozwijał się dział gospodarki związany z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi. W sekcji I – działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi zgodnie z danymi GUS w 2009 roku

[6] Strona internetowa Narodowego Instytutu Dziedzictwa, www.nid.pl.

zarejestrowanych było 73 podmioty, natomiast w 2014 roku już 89 podmiotów, co stanowiło 2,2% wszystkich zarejestrowanych w rejestrze REGON. W Polsce podmioty w sekcji I stanowiły 3,1%, a w województwie śląskim 3,2% ogółu. Spośród wszystkich podmiotów tej sekcji w 2014 roku na obszarze LGD jedynie 13 (14,6%) należało do działu „zakwaterowanie", a 76 (86,4%) do działu „działalność usługowa związana z wyżywieniem".

Średni udział wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w wydatkach ogółem jednostek samorządu terytorialnego wchodzących w skład LGD wyniósł w analizowanym okresie 2,4%. Wynik ten jest niższy od wartości odnotowanej dla Polski (3,8%) oraz województwa śląskiego (3,7 %).

Analiza mocnych i słabych stron obszaru LGD, wypracowana przez mieszkańców w trakcie warsztatów oraz wynikająca z badań ankietowych, jako najważniejszy potencjał LGD wskazuje walory turystyczne, w tym położenie geograficzne, zasoby naturalne i dziedzictwo kulturowe (23% odpowiedzi). Zdaniem mieszkańców to właśnie odpowiednie wykorzystanie posiadanych walorów przyrodniczo-historycznych i czyste środowisko naturalne w połączeniu z modą na zdrowy styl życia, zwiększającą się liczbą osób podróżujących po Polsce oraz rosnącym popytem na ekoturystykę są największą szansą dla rozwoju regionu. Jednocześnie ankietowani w badaniu wskazali, że istotnym problemem jest zbyt mała atrakcyjność i dostępność turystyczna (w tym stan bazy noclegowej i gastronomicznej) – 15% odpowiedzi, oraz niezadawalająca oferta spędzania czasu wolnego – 14% odpowiedzi. Zagrożeniami dla rozwoju turystyki na tym obszarze, według opinii mieszkańców, są: wysoka atrakcyjność turystyczna innych regionów województwa oraz konkurencyjność obszarów gospodarczych w innych regionach.

8. Podsumowanie i wnioski z części diagnostycznej – określenie grup docelowych, w tym defaworyzowanych oraz obszarów interwencji

Kompleksowa diagnoza obszaru LGD przeprowadzona na podstawie danych pierwotnych i wtórnych zebranych podczas prac nad dokumentem, w tym: danych statystycznych oraz szeroko przeprowadzonych konsultacji społecznych, pozwoliła na określenie 4 grup docelowych, które powinny zostać objęte wsparciem w ramach wdrażania LSR. Ponadto posłużyła do jednoznacznej i trafnej delimitacji 1 grupy defaworyzowanej, która wymaga szczególnego wsparcia.

Pierwszą grupą docelową są **mieszkańcy**, ponieważ wszystkie cele i działania zaplanowane do wdrożenia w ramach LSR służą zaspokajaniu ich zidentyfikowanych potrzeb i oczekiwań, a tym samym przyczyniają się do poprawy jakości życia społeczności lokalnej zamieszkującej obszar LGD. Drugą grupę stanowią **turyści** jako odbiorcy działań wskazanych w LSR – ze względu na istniejące walory turystyczne, które mogą przyczynić się do rozwoju obszaru, zwłaszcza w zakresie ekoturystyki. Kolejną wyróżnioną grupą są **organizacje pozarządowe**, ponieważ zauważa się niski poziom aktywności i zaangażowania mieszkańców w sprawy regionu, co potwierdza niższa od średniej w województwie i kraju liczba organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców. W ramach tej grupy wyodrębnieni zostali działacze społeczni – **członkowie organizacji pozarządowych**, ponieważ ich kapitał powinien być wzmacniany ze względu na słabą współpracę między różnymi grupami i środowiskami społecznymi. Ostatnią grupę docelową stanowią **przedsiębiorcy**, wybrani przede wszystkim ze względu na niekorzystną sytuację gospodarczą zidentyfikowaną na obszarze, co potwierdzają wskaźniki statystyczne dotyczące liczby podmiotów wpisanych oraz nowo zarejestrowanych w rejestrze REGON w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców, a także liczby osób prowadzących działalność gospodarczą na 1 000 ludności.

Kształtują się one na znacznie niższym poziomie niż średnia w województwie i Polsce. Pobudzanie oraz rozwijanie przedsiębiorczości mieszkańców powinno przyczynić się do zwiększenia liczby oferowanych i lepiej płatnych miejsc pracy, a więc spadku poziomu bezrobocia, a tym samym – poprawy warunków życiowych mieszkańców obszaru.

W ramach grup docelowych wskazana została **grupa defaworyzowana**, którą stanowią **kobiety**. Ten wybór wynika z trudności, jakie mają kobiety ze znalezieniem pracy na obszarach wiejskich. Jest to spowodowane koniecznością godzenia ról rodzicielskich i zawodowych, a także mniejszą skłonnością pracodawców do zatrudnienia tej grupy społecznej, która ma większy poziom instytucjonalnej ochrony zatrudnienia.

Na podstawie przeprowadzonej diagnozy, obok grup docelowych i grupy defaworyzowanej określono kluczowe branże gospodarcze (wg sekcji i działu PKD), które są istotne z punktu widzenia dalszego rozwoju obszaru i w szczególności powinny zostać objęte wsparciem.

Jedną z takich branż jest według PKD 2007 sekcja I– **usługi związane z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi**. Została ona wybrana ze względu na istniejące walory naturalne, a rozwój tego typu działalności będzie stanowił podstawę do rozwoju rekreacji i turystyki (zwłaszcza ekoturystyki). Koleją wyodrębnioną branżą jest **działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją** określona w sekcji R. Na obszarze LGD działają liczne zespoły oraz organizacje zajmujące się organizowaniem imprez i wydarzeń kulturalnych służących wzmacnianiu więzi społecznych i tożsamości regionalnej. Należy zaznaczyć, że obie wskazane branże wzajemnie się uzupełniają i w przypadku ich wsparcia nastąpi skumulowany efekt w postaci pozytywnych zmian w zakresie rozwoju turystyki.

Pozostałe dwie kluczowe branże przewidziane do szczególnego wsparcia to sekcja S – **pozostała działalność usługowa** oraz sekcja G – **handel hurtowy i detaliczny**, stanowiące potencjał do rozwoju usług turystycznych i okołoturystycznych. Ponadto na obszarze LGD konieczne jest odpowiednie zaplecze handlowe, z którego mogą korzystać na co dzień mieszkańcy. Dostępność do określonych dóbr i usług jest niezbędna w przypadku rozwoju mieszkalnictwa na tym terenie.

ROZDZIAŁ IV ANALIZA SWOT

Tabela 8 Analiza SWOT obszaru LGD „Razem na wyżyny”

Mocne strony	Odniesienie do diagnozy	Słabe strony	Odniesienie do diagnozy
1. Położenie w sąsiedztwie dużego ośrodka miejskiego – Częstochowy.	Rozdz. 3 pkt 1 Rozdz. 3 pkt 3 Rozdz. 3 pkt 7	1. Mała liczba form ochrony przyrody występujących na obszarze LGD.	Rozdz. 3 pkt 1
2. Walory sprzyjające rozwojowi turystyki (m.in. zbiornik Ostrowy, pałac Lubomirskich, miejscowość Mokra z inscenizacją bitwy z 1939 roku).	Rozdz. 3 pkt 1	2. Niskie wydatki na gospodarkę komunalną i ochroną środowiska w budżetach gmin wchodzących w skład LGD.	Rozdz. 3 pkt 1
3. Bogate zasoby wód powierzchniowych, w tym przede wszystkim rzek.	Rozdz. 3 pkt 1	3. Ujemny przyrost naturalny na obszarze LGD.	Rozdz. 3 pkt 2
4. Rozwijające się budownictwo na terenie LGD.	Rozdz. 3 pkt 1	4. Mały kapitał społeczny młodych ludzi.	Rozdz. 3 pkt 2
5. Rosnąca liczba ludności na obszarze LGD.	Rozdz. 3 pkt 2	5. Niekorzystna struktura wiekowa ludności.	Rozdz. 3 pkt 2
6. Dodatnie saldo migracji na obszarze LGD.	Rozdz. 3 pkt 2	6. Postępujący proces starzenia się społeczności lokalnej.	Rozdz. 3 pkt 2
7. Dobre warunki sprzyjające rozwojowi przedsiębiorczości.	Rozdz. 3 pkt 3	7. Niedostateczny poziom przedsiębiorczości mieszkańców.	Rozdz. 3 pkt 3
8. Liczne organizacje prospołeczne oraz kultywujące tradycje lokalne i historyczne.	Rozdz. 3 pkt 3	8. Niekorzystna sytuacja na rynku pracy (brak miejsc pracy).	Rozdz. 3 pkt 3
9. Niskie wydatki na pomoc społeczną w budżetach gmin wchodzących w skład LGD.	Rozdz. 3 pkt 5	9. Rozdrobniona struktura gospodarstw rolnych.	Rozdz. 3 pkt 3
10. Wysoki odsetek dzieci w wieku 3–5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym na obszarze LGD.	Rozdz. 3 pkt 6	10. Niski średni dochód podatkowy gmin na 1 mieszkańca na obszarze LGD.	Rozdz. 3 pkt 3
11. Duża liczba bibliotek oraz domów kultury, klubów i świetlic wiejskich na obszarze LGD.	Rozdz. 3 pkt 6	11. Mały udział w podatkach od osób fizycznych i prawnych stanowiących dochody budżetu państwa w budżetach gmin wchodzących w skład LGD.	Rozdz. 3 pkt 3
12. Duża liczba zabytków nieruchomych na obszarze LGD wpisanych do rejestru zabytków.	Rozdz. 3 pkt 7	12. Niska samodzielność finansowa gmin wchodzących w skład LGD.	Rozdz. 3 pkt 3
13. Duża liczba stanowisk	Rozdz. 3 pkt 7	13. Niskie wydatki ogółem gmin	Rozdz. 3 pkt 3

archeologicznych na obszarze LGD świadczących o historii obszaru.		wchodzących w skład LGD w przeliczeniu na 1 mieszkańca.	
14. Duża liczba pasjonatów i hobbystów na terenie LGD (Muzeum Polskich Jednośladów z okresu PRL-u).	Rozdz. 3 pkt 3	14. Niedostateczna aktywność mieszkańców w organizacjach pozarządowych.	Rozdz. 3 pkt 3
15. Dobrze rozwinięta infrastruktura sportowa (wielofunkcyjne boiska, hale sportowe, siłownie zewnętrzne) i wysokie osiągnięcia klubów sportowych.	Rozdz. 3 pkt 6	15. Słaba współpraca różnych środowisk i grup społecznych.	Rozdz. 3 pkt 3
16. Wysoki poziom nauczania w szkołach podstawowych i gimnazjach zlokalizowanych na obszarze LGD.	Rozdz. 3 pkt 6	16. Niski poziom aktywności i zaangażowania mieszkańców w sprawy regionu.	Rozdz. 3 pkt 3
–	–	17. Wysoki poziom bezrobocia w powiatach częstochowskim i kłobuckim w stosunku do poziomu bezrobocia w Polsce.	Rozdz. 3 pkt 4
–	–	18. Niski poziom wykształcenia osób bezrobotnych.	Rozdz. 3 pkt 4
–	–	19. Niższy poziom przeciętnych miesięcznych wynagrodzeń brutto w relacji do średniej krajowej.	Rozdz. 3 pkt 4
–	–	20. Mała liczba osób pracujących na 1 000 mieszkańców.	Rozdz. 3 pkt 4
–	–	21. Rosnąca liczba osób korzystających z pomocy społecznej na obszarze LGD.	Rozdz. 3 pkt 5
–	–	22. Zmniejszająca się liczba uczniów w szkołach podstawowych na terenie LGD.	Rozdz. 3 pkt 6
–	–	23. Niewystarczająca w stosunku do potrzeb liczba miejsc zapewniających opiekę żłobkową dzieciom do lat 3.	Rozdz. 3 pkt 6
–	–	24. Niskie wydatki na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w budżetach gmin wchodzących w skład LGD.	Rozdz. 3 pkt 7
–	–	25. Niska świadomość ekologiczna mieszkańców.	Rozdz. 3 pkt 1
–	–	26. Niewystarczająca rozpoznawalność turystyczna obszaru i brak spójnego produktu turystycznego.	Rozdz. 3 pkt 7
–	–	27. Niedostateczna promocja miejscowych zasobów	Rozdz. 3 pkt 7

		dziedzictwa kulturowego i naturalnego.	
–	–	28. Słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna i okołoturystyczna regionu.	Rozdz. 3 pkt 7
–	–	29. Niezadowalająca oferta spędzania czasu wolnego.	Rozdz. 3 pkt 7
–	–	30. Niedostateczna aktywność społeczna w większości świetlic wiejskich.	Rozdz. 3 pkt 6
–	–	31. Słabo rozwinięta infrastruktura do świadczenia usług opiekuńczych dla osób starszych i niepełnosprawnych.	Rozdz. 3 pkt 6
–	–	32. Niska atrakcyjność inwestycyjna obszaru.	Rozdz. 3 pkt 3
		33. Słabo rozwinięty sektor związany z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi.	Rozdz. 3 pkt 7
Szanse	**Odniesienie do diagnozy**	**Zagrożenia**	**Odniesienie do diagnozy**
1. Możliwość pozyskania środków z funduszy europejskich na lata 2014–2020 oraz środków krajowych.	Rozdz. 3 pkt 3	1. Depopulacja mieszkańców regionu.	Rozdz. 3 pkt 2
2. Wzrost kompetencji i świadomości społeczności w zakresie pozyskiwania zewnętrznych środków finansowych na działania społeczne.	Rozdz. 3 pkt 3	2. Emigracja zarobkowa młodych i wykształconych ludzi za granicę.	Rozdz. 3 pkt 2
3. Moda na aktywny i zdrowy styl życia.	Rozdz. 3 pkt 7	3. Wysoka atrakcyjność turystyczna innych regionów województwa.	Rozdz. 3 pkt 7
4. Rosnący popyt na ekoturystykę i zwiększająca się liczba osób podróżujących po Polsce.	Rozdz. 3 pkt 7	4. Atrakcyjność i konkurencyjność obszarów gospodarczych w innych regionach.	Rozdz. 3 pkt 7
5. Zawiązanie trójsektorowych partnerstw na rzecz rozwoju obszaru.	Rozdz. 3 pkt 3	5. Sytuacja ekonomiczno-polityczna na świecie.	Rozdz. 3 pkt 3
6. Rosnąca popularność inicjatyw oddolnych i odpowiedzialności społecznej.	Rozdz. 3 pkt 3	6. Napływ zanieczyszczeń powietrza z obszarów sąsiednich.	Rozdz. 3 pkt 1
7. Współpraca międzyregionalna.	Rozdz. 3 pkt 3	7. Zmiany klimatyczne i klęski żywiołowe.	Rozdz. 3 pkt 1
8. Zróżnicowanie źródeł dochodów na obszarach wiejskich.	Rozdz. 3 pkt 4	8. Brak równowagi pomiędzy rozwojem gospodarczym, a ochroną środowiska.	Rozdz. 3 pkt 1

9. Migracje z miasta na wieś.	Rozdz. 3 pkt 2	9. Zniechęcenie mieszkańców – niewystarczające zaangażowanie w inicjatywy oddolne.	Rozdz. 3 pkt 3
10. Rozwój Internetu oraz nowoczesnych dróg, komunikacji i promocji.	Rozdz. 3 pkt 3	10. Zanikanie więzi społecznych i tożsamości regionalnej.	Rozdz. 3 pkt 3
11. Wzrost świadomości ekologicznej społeczeństwa.	Rozdz. 3 pkt 1	11. Skomplikowane procedury aplikacji o środki z funduszy europejskich.	Rozdz. 3 pkt 3
12. Rosnący popyt na produkty przetwórstwa rolno-leśnego.	Rozdz. 3 pkt 1	–	–
13. Zmiany prawne ułatwiające zakładanie i prowadzenie działalności gospodarczej.	Rozdz. 3 pkt 3	–	–
14. Wydłużająca się przeciętna długość życia.	Rozdz. 3 pkt 2	–	–
15. Rozwój gospodarczy większych ośrodków miejskich – Częstochowy i Radomska.	Rozdz. 3 pkt 3	–	–

Źródło: Opracowanie własne

WNIOSKI DO ANALIZY SWOT

Analizując wyżej zaprezentowane mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia można wyłonić te, które w największym stopniu oddziałują lub mogą oddziaływać na obszar LGD oraz na ich podstawie wyciągnąć wnioski dla dalszego rozwoju.

Obszar LGD „Razem na wyżyny" jest obszarem z ukształtowaną tożsamością lokalną jego mieszkańców, co wynika ze wspólnej historii. Charakterystyczne wydarzenia historyczne, które miały tu miejsce oraz sławne osoby pochodzące z tego obszaru sprawiają, że jest on spójną jednostką pod względem tożsamości, tradycji i dziedzictwa kulturowego.

W sferze społeczno-demograficznej na tym obszarze można zaobserwować zachodzące pozytywne zjawiska. Nie występuje tutaj depopulacja mieszkańców charakterystyczna dla województwa śląskiego, co wynika z bliskiego sąsiedztwa z Częstochową, a tym samym znacznego napływu ludzi, którzy pracują w mieście. Potwierdza to dodatnie saldo migracji oraz rosnąca i wyższa od średniej w województwie i kraju liczba nowych budynków oddanych do użytkowania na 10 tys. ludności. Niepokojącym wydaje się być natomiast fakt niekorzystnej struktury wiekowej mieszkańców i małego kapitału społecznego młodych ludzi, który w perspektywie długoterminowej wskazuje na postępujący proces starzenia się społeczności lokalnej. Zagrożeniem dla pogłębienia się tej sytuacji może być emigracja zarobkowa młodych i wykształconych ludzi za granicę.
W związku z tym, należy tworzyć odpowiednie warunki do osiedlania poprzez wykreowanie estetycznej i funkcjonalnej przestrzeni publicznej oraz zapewnianie wysokiej jakości usług publicznych.

Ponadto wykorzystując fakt przywiązania do miejsca zamieszkania oraz wzmacniając posiadany kapitał społeczny, należy dążyć do aktywizowania mieszkańców i pobudzania inicjatyw oddolnych oraz zawiązywania partnerstw trójsektorowych, niwelując w ten sposób najważniejsze

problemy polegające na niedostatecznej aktywności mieszkańców w organizacjach pozarządowych (niższa od średniej w województwie i kraju liczba organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców), braku zaangażowania społeczności lokalnej w rozwój obszaru LGD, niedostatecznej integracji oraz słabej współpracy pomiędzy różnymi środowiskami i grupami społecznymi. Zaangażowana i kreatywna społeczność oraz aktywni liderzy lokalni działający na tym obszarze są szansą na wzrost popularności inicjatyw oddolnych i odpowiedzialności społecznej.

Głównymi problemami obszaru LGD w zakresie gospodarki jest jego niska atrakcyjność inwestycyjna oraz niedostateczna przedsiębiorczość mieszkańców, co potwierdzają wskaźniki statystyczne dotyczące liczby podmiotów wpisanych oraz nowo zarejestrowanych w rejestrze REGON w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców, a także liczby osób prowadzących działalność gospodarczą na 1 000 ludności. Kształtują się one na znacznie niższym poziomie niż średnia w województwie i Polsce. Konsekwencją słabo rozwiniętej gospodarki jest niekorzystna sytuacja na rynku pracy przejawiająca się brakiem odpowiedniej liczby miejsc pracy, a tym samym wysokim poziomem bezrobocia (wysoka stopa bezrobocia w powiatach częstochowskim i kłobuckim w stosunku do średniej stopy bezrobocia rejestrowanego w Polsce). Problemy te dodatkowo wzmacnia niedostosowanie wykształcenia i kompetencji mieszkańców do potrzeb rynku pracy, co w dalszej perspektywie powoduje ubożenie społeczeństwa i rosnącą liczbę osób korzystających z pomocy społecznej na obszarze LGD, a tym samym wzrastające wydatki w budżetach gmin przeznaczane na ten cel.

Analiza budżetów jednostek samorządu terytorialnego wchodzących w skład LGD w zakresie dochodów i wydatków wskazuje na niekorzystną ich sytuację w porównaniu ze średnią dla Polski i województwa śląskiego. Niższe są zarówno dochody i wydatki ogółem, jak również średni dochód podatkowy gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca. Udział w podatkach od osób fizycznych i w podatkach od osób prawnych jest marginalny. Świadczy to o słabej samodzielności finansowej poszczególnych samorządów, która w dużej mierze warunkuje proces świadczenia usług publicznych na wysokim poziomie oraz w istotny sposób oddziałuje na zdolność realizacji długookresowych zadań o charakterze rozwojowym. Z roku na rok maleje też udział dochodów własnych w dochodach ogółem, co jest powiązane ze spadkiem dochodów uzyskiwanych przez mieszkańców. Szansą, którą należy wykorzystać jest możliwość pozyskania środków zewnętrznych na rozwój obszaru.

Obszar LGD charakteryzują walory wynikające z położenia, co potwierdzają również opinie lokalnej społeczności. Związane są one przede wszystkim z licznymi ciekami wodnymi, zwłaszcza w dolinie zalewowej Warty. Wody stojące to dwa sztuczne zbiorniki – „Rzeki Wielkie" w Gminie Kłomnice oraz Ostrowy nad Okszą na rzece Biała Oksza. Te walory naturalne w połączeniu z dobrym stanem środowiska naturalnego mogą stanowić potencjał do rozwoju turystyki, w tym przede wszystkim turystyki wiejskiej i ekoturystyki. Żadna z gmin obszaru nie jest jednak rozpoznawalna pod względem turystycznym i nie posiada unikatowego produktu turystycznego. Znaczącym problemem jest też słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna i okołoturystyczna. Jednak rosnące zainteresowanie aktywnym spędzaniem czasu wolnego na świeżym powietrzu oraz moda na zdrowy tryb życia wskazują na potrzebę inwestycji w zakresie infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej, które będą skierowane zarówno do mieszkańców, jak i turystów.

ROZDZIAŁ V CELE I WSKAŹNIKI

W ramach LSR wskazany został cel główny oraz trzy cele szczegółowe. Sformułowano je w oparciu o wyniki przeprowadzonej diagnozy oraz na podstawie wniosków płynących z analizy SWOT obszaru. Dzięki realizacji wyznaczonych celów możliwe będzie efektywne i kompleksowe wykorzystanie zdiagnozowanych potencjałów, wskutek czego zniwelowane zostaną najważniejsze problemy dotykające lokalną społeczność. Cele LSR będą realizowane zgodnie z wyznaczonym przez Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 celem szczegółowym 6B *wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich* w ramach priorytetu 6 *wspieranie włączenia społecznego, ograniczenia ubóstwa i rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich* i wskazanymi celami przekrojowymi dotyczącymi innowacyjności, ochrony środowiska i łagodzenia zmian klimatu. Cele LSR prezentuje rysunek 2.

Rysunek 2 Cele LSR

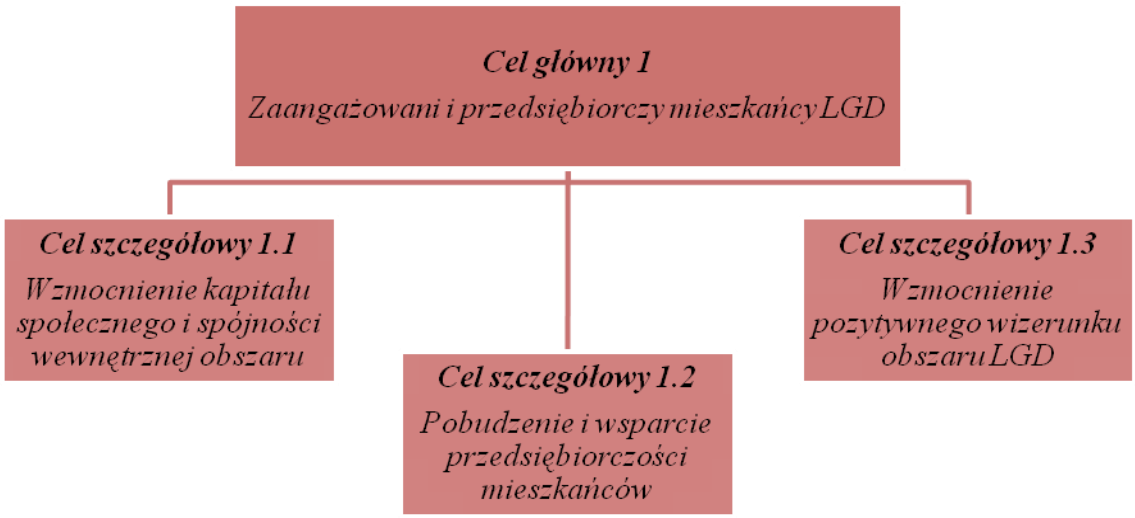

Źródło: Opracowanie własne

Cele Strategii określono na podstawie przeprowadzonej diagnozy oraz w oparciu o wnioski z analizy SWOT opracowane przy udziale przedstawicieli wszystkich trzech sektorów oraz mieszkańców, którzy podczas konsultacji społecznych mieli możliwość współtworzenia dokumentu. W związku z powyższym cele są odzwierciedleniem oczekiwań szerokiego grona lokalnej społeczności.

Pierwszy cel szczegółowy – *Wzmocnienie kapitału społecznego i spójności wewnętrznej obszaru* wyznaczono jako odpowiedź na zdiagnozowane problemy w sferze społecznej. Zgodnie z danymi statystycznymi przedstawionymi w diagnozie obszaru, zaangażowanie społeczne mierzone za pomocą liczby stowarzyszeń, fundacji i organizacji społecznych na 10 tys. mieszkańców prezentuje się znacznie słabiej niż w Polsce. Jego poziom jest wprawdzie taki sam, jak w całym województwie śląskim, jednak opinie lokalnej społeczności w tej kwestii są raczej negatywne. Podczas konsultacji społecznych (spotkań gminnych, wywiadów grupowych i dyżurów

w gminach) znaczna część mieszkańców jako największe problemy obszaru w tej sferze wskazywała na: niski poziom zaangażowania lokalnej społeczności w sprawy regionu, niedostateczną aktywność w organizacjach pozarządowych oraz słabą współpracę różnych środowisk i grup społecznych. Uczestnicy konsultacji zwracali również uwagę na konieczność realizacji działań z zakresu wsparcia inicjatyw oddolnych mieszkańców, tworzenia partnerstw na rzecz rozwoju lokalnego, organizacji wydarzeń aktywizujących mieszkańców oraz podnoszenia wiedzy i kompetencji lokalnej społeczności.

W celu poprawy zdiagnozowanej sytuacji wskazano w ramach Strategii cel szczegółowy, który dotyczy integrowania mieszkańców, budowania współpracy oraz wzmacniania organizacji pozarządowych, również poprzez wzmacnianie tożsamości lokalnej. Realizacja zaplanowanych przedsięwzięć pozwoli na zahamowanie niekorzystnych tendencji, co z kolei wpłynie na poprawę warunków życia oraz spełnienie oczekiwań mieszkańców wyrażanych w trakcie konsultacji społecznych.

W ramach drugiego celu szczegółowego – *Pobudzenie i wsparcie przedsiębiorczości mieszkańców* Lokalna Grupa Działania dążyć będzie do zniwelowania niekorzystnych zjawisk w zakresie przedsiębiorczości, rynku pracy i rozwoju gospodarczego. Dane statystyczne, które prezentuje diagnoza wskazują, że na obszarze LGD średnia liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności oraz liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 1 000 mieszkańców jest niższa niż w Polsce i województwie śląskim. Również w opinii lokalnej społeczności, która wyrażana była podczas różnych form konsultacji społecznych, niska przedsiębiorczość mieszkańców oraz sytuacja na rynku pracy są istotnymi problemami obszaru LGD. Podczas spotkań informacyjno-warsztatowych w gminach oraz wywiadów grupowych temat pobudzenia przedsiębiorczości i zaangażowania mieszkańców w rozwój przedsiębiorczości był bardzo często poruszany.

W odpowiedzi na zdiagnozowane słabe strony wskazano w LSR szereg przedsięwzięć, które przyczyniać się będą do wzmocnienia rozwoju sektora gospodarczego – pobudzenia postaw przedsiębiorczych, budowania współpracy pomiędzy podmiotami będącymi częścią lokalnej gospodarki i przede wszystkim – aktywizacji lokalnej społeczności w kierunku rozpoczynania działalności gospodarczej, a także rozwoju istniejących podmiotów, co wpłynie pozytywnie na lokalny rynek pracy. Dzięki zintegrowanemu podejściu, wskazaniu wielu zróżnicowanych przedsięwzięć oraz przeznaczeniu na działania z zakresu tworzenia i utrzymania miejsc pracy ponad połowy budżetu dostępnego w ramach działania 19.2, możliwe będzie osiągnięcie założonego celu.

Wzmocnienie pozytywnego wizerunku obszaru LGD to trzeci cel szczegółowy, który również wynika ze zdiagnozowanych problemów. Zgodnie z danymi statystycznymi GUS liczba mieszkańców obszaru LGD na przestrzeni ostatniego analizowanego roku zmniejszyła się, a prognoza ludności według danych z 2014 roku pokazuje, że do roku 2030 liczba mieszkańców województwa śląskiego, powiatu częstochowskiego i powiatu kłobuckiego również ulegnie zmniejszeniu, co w dłuższej perspektywie czasowej będzie miało odzwierciedlenie w liczbie ludności obszaru LGD. Uczestnicy konsultacji społecznych wyrazili opinię, iż depopulacja mieszkańców regionu jest jednym z najistotniejszych zagrożeń dla jego rozwoju – spadek liczby osób zamieszkujących poszczególne gminy spowodowany jest głównie przez migracje. Z drugiej strony lokalna społeczność wskazywała, że problemem obszaru jest zbyt mała atrakcyjność i dostępność turystyczna oraz niezadawalająca oferta spędzania czasu wolnego. Wskazano więc przedsięwzięcia z zakresu niekomercyjnej i ogólnodostępnej infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej, jako poszerzenie istniejącej oferty oraz tworzenia miejsc aktywności ruchowej dla

mieszkańców i turystów. Działania te pozwolą na poprawę wizerunku obszaru LGD, jako miejsca atrakcyjnego nie tylko do odwiedzenia, ale przede wszystkim do zamieszkania, oferującego różnorodne możliwości spędzania czasu wolnego.

Planuje się ponadto realizację dwóch projektów współpracy w ramach celu szczegółowego 3 w ramach przedsięwzięcia *Promocja obszaru,* celem projektów będzie promocja miejsc i działań, ludzi na obszarze LGD „Razem na wyżyny" oraz na obszarze Lokalnych Grup Działania będących partnerami projektów. Jeden z realizowanych projektów będzie projektem o charakterze międzynarodowym, podpisana została deklaracja współpracy pomiędzy 5-cioma LGD. W drugim projekcie partnerami będą sąsiadujące ze sobą śląskie LGD, które w okresie finansowania 2009–2015 realizowały wspólnie 2 projekty współpracy.

Realizacja zdefiniowanych celów – głównego i szczegółowych oraz wyznaczonych przedsięwzięć pozwoli na osiągnięcie zaplanowanych wartości wskaźników, dzięki czemu nastąpi ograniczenie problemów zidentyfikowanych na pierwszym etapie prac nad LSR.

Wskaźniki LSR będą na bieżąco monitorowane przez pracownika biura ds. projektów (zgodnie z zakresem czynności) w celu szybkiego reagowania na problemy i zagrożenie nieosiągnięcia celów. W szczególności będzie to miało znaczenie dla rozliczenia wskaźników w okresach kamieni milowych, co w przypadku ich niewykonania związane będzie z sankcjami finansowymi za nierealizowanie zobowiązań zawartych w umowie pomiędzy LGD a samorządem województwa. Monitoring realizacji wskaźników będzie prowadzony w sposób ciągły na podstawie wniosków o rozliczenie grantu, sprawozdań końcowych, informacji o stanie realizacji operacji z urzędu marszałkowskiego. Wyniki monitoringu będą przedstawiane do wiadomości Zarządowi, który przypadku nieprawidłowości będzie odpowiedzialny za wskazanie działań naprawczych.

W tabeli 9 zaprezentowane zostało powiązanie celów z problemami oraz wyzwaniami społecznymi, wskazanymi na podstawie danych statystycznych i wyników konsultacji społecznych, które posłużyły opracowaniu analizy SWOT. Tabela zawiera także produkty będące bezpośrednim wynikiem planowanych w LSR przedsięwzięć, których osiągnięcie stanowić będzie wyznacznik zrealizowania przyjętych celów. Zestawienie w postaci matrycy celów ogólnych, szczegółowych, przedsięwzięć oraz przypisanych do nich wskaźników oddziaływania, produktu i rezultatu wraz ze sposobem ich pomiaru i stanem początkowym oraz końcowym przedstawia tabela 10. Zakres przedsięwzięć z typami operacji oraz potencjalni beneficjenci, którzy będą mogli je realizować w ramach wdrażania LSR został przedstawiony tabeli 11. Więcej informacji na temat wdrażanych operacji zawierają procedury i kryteria wyboru operacji, będące załącznikiem do wniosku o wybór LSR. Szczegółowe informacje na temat poszczególnych wskaźników prezentuje tabela 12.

Tabela 9 Tabelaryczna matryca logiczna powiązań diagnozy obszaru i ludności, analizy SWOT oraz celów i wskaźników

Zidentyfikowane problemy/wyzwania społeczno-ekonomiczne	Cel główny	Cele szczegółowe	Planowane przedsięwzięcia	Produkty	Rezultaty	Oddziaływanie	Czynniki zewnętrzne mające wpływ na realizację działań i osiągnięcie wskaźników
Niedostateczna promocja miejscowych zasobów dziedzictwa kulturowego i naturalnego.	**Zaangażowani i przedsiębiorczy mieszkańcy obszaru LGD**	**1.1 Wzmocnienie kapitału społecznego i spójności wewnętrznej obszaru**	1.1.1 Kultywowanie lokalnych tradycji i historii	Liczba wydarzeń	Liczba uczestników wydarzeń kultywujących lokalne tradycje i historię	Liczba organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców Liczba mieszkańców obszaru	Zanikanie więzi społecznych i tożsamości regionalnej.
Niski poziom aktywności i zaangażowania mieszkańców w sprawy regionu. Słaba współpraca różnych środowisk i grup społecznych. Niedostateczna aktywność mieszkańców w organizacjach pozarządowych.			1.1.2 Aktywizacja i integracja lokalnych społeczności	Liczba wydarzeń integrujących i/lub aktywizujących	Liczba uczestników wydarzeń integrujących i/lub aktywizujących		Rosnąca popularność inicjatyw oddolnych i odpowiedzialności społecznej. Zniechęcenie mieszkańców –niewystarczające zaangażowanie w inicjatywy oddolne.
			1.1.3 Efektywnie działająca LGD wzmacniająca kapitał społeczny	Liczba spotkań/wydarzeń adresowanych do mieszkańców	Liczba osób uczestniczących w spotkaniach/ wydarzeniach adresowanych do mieszkańców		
Słaba współpraca różnych środowisk i grup społecznych.			1.1.4 Sieciowanie organizacji pozarządowych	Liczba zaangażowanych partnerów Liczba wydarzeń	Liczba uczestników wydarzeń integrujących i/lub aktywizujących		
Niewystarczająca rozpoznawalność turystyczna obszaru i brak spójnego produktu turystycznego. Słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna i okołoturystyczna regionu.			1.1.5 Opracowanie koncepcji ścieżek rowerowych na obszarze LGD	Liczba opracowanych koncepcji			Zmniejszenie się bądź wzrost liczby osób podróżujących po Polsce. Wysoka atrakcyjność turystyczna innych regionów województwa.

Niedostateczny poziom przedsiębiorczości mieszkańców. Niekorzystna sytuacja na rynku pracy (brak miejsc pracy).		**1.2 Pobudzenie i wsparcie przedsiębiorczości mieszkańców**	1.2.1 Podejmowanie działalności gospodarczej	Liczba zrealizowanych operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	Liczba utworzonych miejsc pracy (ogółem); Liczba zrealizowanych operacji ukierunkowanych na innowacje; Liczba operacji mających pozytywny wpływ na ochronę środowiska i/lub łagodzenie zmian klimatu	Liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców; Liczba osób bezrobotnych w stosunku do liczby osób w wieku produkcyjnym	Możliwość pozyskania środków z funduszy europejskich i środków krajowych. Zmiany prawne ułatwiające zakładanie i prowadzenie działalności gospodarczej. Skomplikowane procedury aplikacji o środki z funduszy europejskich.
			1.2.2 Podejmowanie działalności gospodarczej przez kobiety	Liczba zrealizowanych operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa			
Niedostateczny poziom przedsiębiorczości mieszkańców.			1.2.3 Przedsiębiorczość młodzieży	Liczba wydarzeń	Liczba osób uczestniczących w wydarzeniach		Zniechęcenie mieszkańców –niewystarczające zaangażowanie w inicjatywy oddolne.
Niedostateczny poziom przedsiębiorczości mieszkańców. Niekorzystna sytuacja na rynku pracy (brak miejsc pracy). Mała liczba osób pracujących na 1 000 mieszkańców			1.2.4 Rozwój działalności gospodarczej	Liczba zrealizowanych operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	Liczba utworzonych miejsc pracy (ogółem); Liczba zrealizowanych operacji ukierunkowanych na innowacje; Liczba operacji mających pozytywny wpływ na ochronę środowiska i/lub łagodzenie zmian klimatu		Możliwość pozyskania środków z funduszy europejskich i środków krajowych. Zmiany prawne ułatwiające zakładanie i prowadzenie działalności gospodarczej.
Niedostateczna aktywność mieszkańców w organizacjach pozarządowych.			1.2.5 Wzmocnienie potencjału organizacji pozarządowych	Liczba wydarzeń	Liczba osób uczestniczących w wydarzeniach		Zniechęcenie mieszkańców – niewystarczające zaangażowanie w inicjatywy oddolne.

Słaba współpraca różnych środowisk i grup społecznych.			1.2.6 Integracja branż mających kluczowe znaczenie dla rozwoju obszaru: zakwaterowanie i usługi gastronomiczne, kultura, rekreacja i rozrywka, usługi oraz handel hurtowy i detaliczny	Liczba wydarzeń	Liczba uczestników wydarzeń integrujących branże		Zniechęcenie mieszkańców –niewystar czające zaangażowanie w inicjatywy oddolne.
Słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna i okołoturystyczna regionu. Niezadowalająca oferta spędzania czasu wolnego.		**1.3 Wzmocnienie pozytywnego wizerunku obszaru LGD**	1.3.1 Niekomercyjna i ogólnodostępna infrastruktura rekreacyjna i turystyczna wykorzystująca zasoby obszaru LGD	Liczba nowych obiektów infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej i Liczba przebudowanych obiektów infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej	Liczba korzystających z nowo powstałej i przebudowanej infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej; Liczba operacji mających pozytywny wpływ na ochronę środowiska i/lub łagodzenie zmian klimatu	Liczba mieszkańców obszaru	Zmniejszenie się bądź wzrost liczby osób podróżujących po Polsce. Wysoka atrakcyjność turystyczna innych regionów województwa. Moda na aktywny i zdrowy styl życia.
Niezadowalająca oferta spędzania czasu wolnego.			1.3.2. Miejsca aktywności ruchowej	Liczba nowych infrastruktury rekreacyjnej i Liczba przebudowanych infrastruktury rekreacyj.	Liczba osób korzystających z nowej i przebudowanej infrastruktury rekreacyjnej		Moda na aktywny i zdrowy styl życia.
Niewystarczająca rozpoznawalność turystyczna obszaru i brak promocji posiadanych zasobów.			1.3.3 Promocja obszaru	Liczba zrealizowanych projektów współpracy w tym projektów współpracy międzynarodowej	Liczba osób objętych projektem współpracy		Rozwój Internetu oraz nowoczesnych dróg, komunikacji i promocji. Wysoka atrakcyjność turystyczna innych regionów województwa.

Tabela 10 Cele i wskaźniki LSR

1.0	**CEL GŁÓWNY 1**	***Zaangażowani i przedsiębiorczy mieszkańcy obszaru LGD***				
1.1	**CELE SZCZEGÓŁOWE**	***Wzmocnienie kapitału społecznego i spójności wewnętrznej obszaru***				
1.2		***Pobudzenie i wsparcie przedsiębiorczości mieszkańców***				
1.3		***Wzmocnienie pozytywnego wizerunku obszaru LGD***				
		Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego	***Jednostka miary***	***Stan początkowy 2014 rok***	***Plan 2022 rok***	***Źródło danych/sposób pomiaru***
W1.0	Liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców		szt.	749	820	Dane statystyczne GUS
	Liczba osób bezrobotnych w stosunku do liczby osób w wieku produkcyjnym		%	8,6	8,2	Dane statystyczne GUS
	Liczba organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców		szt.	24	29	Dane statystyczne GUS
	Liczba mieszkańców obszaru		szt.	55 124	55 608	Dane statystyczne GUS
		Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych	***Jednostka miary***	***Stan początkowy 2015 rok***	***Plan 2022 rok***	***Źródło danych/sposób pomiaru***
W1.1	Liczba uczestników wydarzeń kultywujących lokalne tradycje i historię		szt.	0	150	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
	Liczba uczestników wydarzeń integrujących i/lub aktywizujących		szt.	0	1650	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
	Liczba osób uczestniczących w spotkaniach/wydarzeniach adresowanych do mieszkańców		szt.	0	350	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
W1.2	Liczba utworzonych etatów		szt.	0	45	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
	Liczba utworzonych etatów- bonus finansowy w 2019 r.				14	
	Liczba uczestników wydarzeń integrujących branże		szt.	0	50	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD

	Liczba osób uczestniczących w wydarzeniach		szt.	0	350	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
	Liczba zrealizowanych operacji ukierunkowanych na innowacje		szt.	0	28	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
	Liczba operacji mających pozytywny wpływ na ochronę środowiska i/lub łagodzenie zmian klimatu		szt.	0	15	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
W1.3	Liczba osób korzystających z nowej i przebudowanej infrastruktury rekreacyjnej		szt.	0	4 500	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
	Liczba osób objętych projektem współpracy		szt.	0	580	Dane LGD
	Liczba korzystających z nowo powstałej i przebudowanej infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej		szt.	0	16 000	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
	Liczba operacji mających pozytywny wpływ na ochronę środowiska i/lub łagodzenie zmian klimatu		szt.	0	5	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD

Przedsięwzięcia		***Grupy docelowe***	***Sposób realizacji***	***Wskaźniki produktu***				
				Nazwa	***Jednostka miary***	***Wartość***		***Źródło danych/sposób pomiaru***
						początkowa 2015 rok	***końcowa 2022 rok***	
1.1.1	Kultywowanie lokalnych tradycji i historii	Mieszkańcy, turyści	Projekt grantowy	Liczba wydarzeń	szt.	0	12	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
1.1.2	Aktywizacja i integracja lokalnych społeczności	Mieszkańcy	Projekt grantowy	Liczba wydarzeń integrujących i/lub aktywizujących	szt.	0	19	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
1.1.3	Efektywnie działająca LGD wzmacniająca kapitał społeczny	Mieszkańcy	Aktywizacja	Liczba spotkań/wydarzeń adresowanych do mieszkańców	szt.	0	93	Dane LGD
1.1.4	Sieciowanie organizacji pozarządowych	Organizacje pozarządowe	Operacja własna	Liczba zaangażowanych partnerów Liczba wydarzeń	szt.	0	20 1	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
1.1.5	Opracowanie koncepcji ścieżek rowerowych na obszarze LGD	Mieszkańcy, turyści	Operacja własna	Liczba opracowanych koncepcji	szt.	0	1	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD

1.2.1	Podejmowanie działalności gospodarczej	Mieszkańcy	Konkurs	Liczba zrealizowanych operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	szt.	0	19 12	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
1.2.2	Podejmowanie działalności gospodarczej przez kobiety	Grupa defaworyzowana – kobiety	Konkurs	Liczba zrealizowanych operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	szt.	0	3 2	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
1.2.3	Przedsiębiorczość młodzieży	Mieszkańcy	Operacja własna	Liczba wydarzeń	szt.	0	10	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
1.2.4	Rozwój działalności gospodarczej	Przedsiębiorcy, mieszkańcy	Konkurs	Liczba zrealizowanych operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	szt.	0	10	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
1.2.5	Wzmocnienie potencjału organizacji pozarządowych	Członkowie organizacji pozarządowych	Projekt grantowy	Liczba wydarzeń	szt.	0	6	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
1.2.6	Integracja branż mających kluczowe znaczenie dla rozwoju obszaru: [7]	Przedsiębiorcy	Operacja własna	Liczba wydarzeń	szt.	0	1	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
1.3.1	Niekomercyjna i ogólnodostępna infrastruktura rekreacyjna i turystyczna wykorzystująca zasoby obszaru LGD	Mieszkańcy, turyści	Konkurs	Liczba nowych obiektów infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej i Liczba przebudowanych obiektów infrastruktury rekreacyjnej i turystyczne	szt.	0	16	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
1.3.2	Miejsca aktywności ruchowej	Mieszkańcy	Projekt grantowy	Liczba nowych obiektów infrastruktury rekreacyjnej i Liczba przebudowanych obiektów infrastruktury rekreacyjnej	szt.	0	10	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
1.3.3	Promocja obszaru	Mieszkańcy, turyści	Projekty współpracy	Liczba zrealizowanych projektów współpracy w tym projektów współpracy międzynarodowej	szt.	0	2	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
SUMA				**7 546 250**				

Źródło: Opracowanie własne

[7] Branże wskazane według sekcji PKD 2007 – Usługi związane z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi (I), Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją (R), Handel hurtowy i detaliczny (G).

Tabela 11 Tabela przedsięwzięć oraz typów operacji

Nr	Nazwa przedsięwzięcia	Opis	Beneficjent/ grantobiorca	Wartość min. i maks. dofinansowania oraz poziom %[8]	Sposób realizacji	Środki przeznaczone na realizację przedsięwzięcia (zł)
1.1.1	Kultywowanie lokalnych tradycji i historii	➢ Szkolenie, warsztat, spotkanie, akcja społeczna, publikacje i nagrania związane z lokalną tradycją i historią, inscenizacje, wyposażenie itp.; ➢ Zakup wyposażenia, sprzętów, urządzeń itp. może stanowić maksymalnie 50% wnioskowanej kwoty grantu; ➢ Zgodność z rozporządzeniem: zachowanie dziedzictwa lokalnego; ➢ Wkład własny w wartość zadania w wysokości minimum 5 % wnioskowanej kwoty grantu.	zgodnie z rozporządzeniem 19.2[9]	Od 10 000 do 25 000 (do 100%)	Projekt grantowy	293 080
1.1.2	Aktywizacja i integracja lokalnych społeczności	➢ Przedsięwzięcia o charakterze integrującym i aktywizującym w szczególności: szkolenie, warsztat, akcja społeczna itp.; ➢ Zgodność z rozporządzeniem: wzmocnienie kapitału społecznego; ➢ Organizacja imprez typu festyn, piknik, dożynki stanowi nie więcej niż 30% kosztów kwalifikowalnych; ➢ Zajęcia dla grup minimum 10-osobowych; ➢ Wkład własny w wartość zadania w wysokości minimum 5% wnioskowanej kwoty grantu	zgodnie z rozporządzeniem 19.2[9]	od 10 000 do 25 000 (do 100%)	Projekt grantowy	319 736,01
1.1.3	Efektywnie działająca LGD wzmacniająca kapitał społeczny	➢ Konferencja, szkolenie, spotkanie, wyjazd studyjny itp.; ➢ Wzmocnienie kapitału społecznego	LGD	(100%)	Aktywizacja	33 250

[8] […] wartość każdego zadania służącego osiągnięciu celu projektu grantowego, jakie ma być zrealizowane przez grantobiorcę, o którym mowa w art. 14 ust. 5 u*stawy + z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności*, […], nie będzie wyższa niż 50 tys. złotych oraz niższa niż 5 tys. złotych

[9] *Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 24 września 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność" objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020* (Dz. U. z 2015 r. poz. 1570 z późn. zm.)

1.1.4	Sieciowanie organizacji pozarządowych	➢ Konferencja, szkolenie, warsztat, spotkanie, seminarium, akcja społeczna itp.; ➢ Zgodność z rozporządzeniem: wzmocnienie kapitału społecznego; ➢ Minimalna liczba zaangażowanych partnerów – 20 organizacji; ➢ Posiadanie doświadczenia w działaniach z zakresu sieciowania, współpracy; ➢ Wnioskodawca ma zarejestrowaną działalność min. 5 lat na obszarze LGD	LGD, osoby prawne	od 25 000 do 50 000 (do 63,63% jsfp, do 70% podmioty prowadzące działalność gospodarczą, do 90% pozostali)	Operacja własna	50 000
1.1.5	Opracowanie koncepcji ścieżek rowerowych na obszarze LGD	➢ Opracowanie projektu tras ścieżek rowerowych w wersji papierowej i elektronicznej; ➢ Zgodność z rozporządzeniem: promowanie obszaru, produktów, usług lokalnych; ➢ Ślad GPS; ➢ Produkty turystyczne	LGD, osoby prawne	od 25 000 do 50 000 (do 63,63% jsfp, do 70% podmioty prowadzące działalność gospodarczą, do 98% pozostali)	Operacja własna	50 000
1.2.1	Podejmowanie działalności gospodarczej	➢ Rozwój przedsiębiorczości poprzez podejmowanie działalności gospodarczej; ➢ Zgodność z rozporządzeniem: rozwój przedsiębiorczości poprzez podejmowanie działalności gospodarczej i podnoszenie kompetencji osób realizujących operacje	Osoby fizyczne	50 000 (premia)	Konkurs – podejmowanie działalności gospodarczej	1 025 000 600 000
1.2.2	Podejmowanie działalności gospodarczej przez kobiety	➢ Rozwój przedsiębiorczości poprzez podejmowanie działalności gospodarczej przez kobiety; ➢ Zgodność z rozporządzeniem: Rozwój przedsiębiorczości poprzez podejmowanie działalności gospodarczej i podnoszenie kompetencji osób realizujących operacje	Osoby fizyczne – grupa defaworyzowana (kobiety)	75 000 (premia 100%) od 2019 roku 65 000 (premia 100%)	Konkurs – podejmowanie działalności gospodarczej	215 000 130 000

1.2.3	Przedsiębiorczość młodzieży	➢ Szkolenie, warsztat, spotkanie, wyjazd studyjny itp.; ➢ Zgodność z rozporządzeniem: wzmocnienie kapitału społecznego; ➢ Minimalna liczba wydarzeń – 10 szt.; ➢ Minimalna liczba osób biorących udział w wydarzeniach – 300	LGD, osoby prawne	od 25 000 do 50 000 (do 63,63% jsfp, do 70% podmioty prowadzące działalność gospodarczą, do ~~90~~98% pozostali)	Operacja własna	50 000
1.2.4	Rozwój działalności gospodarczej	➢ Rozwój przedsiębiorczości poprzez rozwijanie działalności gospodarczej; ➢ Zgodność z rozporządzeniem: rozwój przedsiębiorczości poprzez rozwijanie działalności gospodarczej i podnoszenie kompetencji osób realizujących operacje	zgodnie z rozporządzeniem 19.2[9]	od 25 001 do 300 000 (do 70% dla grupy defaworyzowanej do 50% dla pozostałych)	Konkurs – rozwój działalności gospodarczej	2 406 921
1.2.5	Wzmocnienie potencjału organizacji pozarządowych	➢ Konferencja, szkolenie, warsztat, spotkanie, akcja społeczna itp.; ➢ Zgodność z rozporządzeniem: wzmocnienie kapitału społecznego; ➢ Zakup rzeczy i środków trwałych niezbędnych do podnoszenia kapitału społecznego organizacji, stanowi nie więcej niż 40% kosztów kwalifikowalnych grantu; ➢ Wkład własny w wartość zadania w wysokości minimum 5 % wnioskowanej kwoty grantu	zgodnie z rozporządzeniem 19.2[9]	od 10 000 do 25 000; do 100%	Projekt grantowy	150 000
1.2.6	Integracja branż mających kluczowe znaczenie dla rozwoju obszaru: zakwaterowanie i usługi gastronomiczne, kultura, rekreacja i rozrywka, usługi oraz handel hurtowy i detaliczny[7]	➢ Konferencja, szkolenie, warsztat, spotkanie, akcja społeczna, wyjazd studyjny, targi itp.; ➢ Promowanie obszaru, produktów, usług lokalnych; ➢ Spotkania branżowe nastawione na budowanie wspólnej marki oraz więzi międzysektorowych; ➢ Zgodność z rozporządzeniem: wzmocnienie kapitału społecznego.	LGD, osoby prawne	od 25 000 do 50 000 (do 63,63% jsfp, do 70% podmioty prowadzące działalność gospodarczą, do 98% pozostali)	Operacja własna	50 000

1.3.1	Niekomercyjna i ogólnodostępna infrastruktura rekreacyjna i turystyczna wykorzystująca zasoby obszaru LGD	➢ Rozwój niekomercyjnej, ogólnodostępnej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej przystosowanej do obsługi minimum 5 000 osób rocznie; ➢ Wzmocnienie kapitału społecznego ➢ Zgodność z rozporządzeniem: rozwój ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej	Stowarzyszenia, fundacje, spółdzielnie socjalne, jednostki sektora finansów publicznych	od 50 000 do 300 000 (do 63,63% dla jst, do 100 % dla pozostałych podmiotów)	Konkurs – inne	1 792 958,99
1.3.2	Miejsca aktywności ruchowej	➢ Zgodność z rozporządzeniem: rozwój ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury rekreacyjnej, wzmocnienie kapitału społecznego, promocja obszaru LGD; ➢ Wnioskodawca posiada ostateczną decyzję o pozwoleniu na budowę lub potwierdzenie nie wniesienia sprzeciwu wobec zgłoszonego zamiaru wykonania robót budowlanych, jeżeli zakres prac tego wymaga. ➢ Zakup rzeczy i środków trwałych stanowi nie więcej niż 96 % kosztów grantu, natomiast pozostała kwota musi obejmować działania integracyjne lub aktywizacyjne	zgodnie z rozporządzeniem 19.2[9]	od 10 000 do 25 000 (do 100%**)**	Projekt grantowy	247 304
1.3.3	Promocja obszaru	➢ Szkolenie, warsztat, spotkanie, akcja społeczna, film promujący obszar itp.; ➢ Promowanie obszaru, produktów, usług lokalnych; ➢ Współpraca pomiędzy LGD	LGD	(100%)	Projekt współpracy	133 000

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 12 Opis wskaźników przypisanych do celu ogólnego, celów szczegółowych oraz przedsięwzięć

Nr	Rodzaj wskaźnika	Nazwa	Wzór/sposób określania	Uzasadnienie wyboru w odniesieniu do celów i przedsięwzięć
W1.0	Oddziały wania	Liczba organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców	Suma zarejestrowanych organizacji społecznych, stowarzyszeń, fundacji podzielona przez liczbę mieszkańców obszaru, pomnożona przez 10 000.	Osiągnięcie wskaźnika będzie świadczyć o wzroście znaczenia oddolnych inicjatyw społecznych, liderów lokalnych oraz chęci angażowania się społeczności w życie obszaru.
W1.1	Rezultatu	Liczba uczestników wydarzeń kultywujących lokalne tradycje i historię	Suma uczestników wydarzeń kultywujących lokalne tradycje i historię. Monitoring wskaźnika na podstawie sprawozdania beneficjentów działania oraz ankiety monitorującej, wysyłanej do wnioskodawców.	Osiągnięcie założonych wartości wskaźników przyczyni się do wzrostu aktywności, zwiększenia poziomu współpracy wśród społeczności lokalnej, pielęgnowania tożsamości regionalnej, a także do wzmocnienia potencjału organizacji pozarządowych.
		Liczba uczestników wydarzeń integrujących i/lub aktywizujących	Suma liczby uczestników wydarzeń integrujących i aktywizujących. Monitoring wskaźnika na podstawie sprawozdania beneficjentów działania oraz ankiety monitorującej, wysyłanej do wnioskodawców.	
		Liczba uczestników spotkań/wydarzeń adresowanych do mieszkańców	Suma uczestników spotkań/wydarzeń adresowanych do mieszkańców, określona na podstawie prowadzonych przez LGD list obecności.	
1.1.1	Produktu	Liczba wydarzeń	Suma działań podana na podstawie sprawozdań beneficjentów oraz ankiety monitorującej realizację operacji, wysyłanej do wnioskodawców.	Osiągnięcie wskaźnika spowoduje wzrost i wiedzy na temat zasobów lokalnej tradycji i historii oraz zwiększenie zainteresowania ze strony mieszkańców i turystów.
1.1.2	Produktu	Liczba wydarzeń integrujących i/lub aktywizujących	Suma wydarzeń podana na podstawie sprawozdań beneficjentów oraz ankiety monitorującej realizację operacji, wysyłanej do wnioskodawców.	Osiągnięcie wskaźnika spowoduje podniesienie aktywności i poziomu integracji wśród mieszkańców.
1.1.3	Produktu	Liczba spotkań/ wydarzeń adresowanych do mieszkańców	Suma liczby spotkań podana na podstawie rejestrów własnych LGD.	Osiągnięcie wskaźnika wpłynie na zwiększenie liczby animatorów lokalnych aktywizujących społeczność obszaru.
1.1.4	Produktu	Liczba zaangażowanych partnerów	Liczba wydarzeń zorganizowanych w ramach operacji oraz suma organizacji pozarządowych zaangażowanych w proces sieciowania. Monitoring wskaźnika na podstawie sprawozdania beneficjentów działania oraz ankiety monitorującej, wysyłanej do wnioskodawców.	Osiągnięcie wskaźnika spowoduje wzrost współpracy i powiązań pomiędzy organizacjami pozarządowymi.
		Liczba wydarzeń		

1.1.5	Produktu	Liczba opracowanych koncepcji	Suma opracowanych koncepcji ścieżek rowerowych. Monitoring wskaźnika na podstawie sprawozdania beneficjentów działania oraz ankiety monitorującej, wysyłanej do wnioskodawców.	Osiągnięcie wskaźnika przyczyni się do turystycznego rozwoju obszaru poprzez przygotowanie projektu tras rowerowych.
W1.0	Oddziały wania	Podmioty wpisane do rejestru REGON w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców	Liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON podzielona przez liczbę mieszkańców obszaru, pomnożona przez 10 000.	Osiągnięcie wskaźników będzie świadczyć o wzroście przedsiębiorczości mieszkańców oraz spadku bezrobocia.
		Stosunek liczby osób bezrobotnych do liczby osób w wieku produkcyjnym	Liczba osób zarejestrowanych jako bezrobotne podzielona na liczbę osób w wieku produkcyjnym, pomnożona przez 100 (wskaźnik podawany w %).	
W1.2	Rezultatu	Liczba utworzonych miejsc pracy (ogółem)	Suma osób zatrudnionych. Monitorowanie wskaźnika na podstawie sprawozdań beneficjentów oraz ankiety monitorującej realizację operacji, wysyłanej do wnioskodawców.	Osiągnięcie wskaźników spowoduje wzrost liczby miejsc pracy oraz świadomości mieszkańców co do możliwości rozwoju gospodarczego obszaru LG. Przyczyni się również do nawiązania współpracy pomiędzy branżami gospodarki oraz wzmocnienia sektora organizacji pozarządowych.
		Liczba uczestników wydarzeń integrujących branże	Suma liczby uczestników wydarzeń przeprowadzanych przez grupy mieszkańców. Monitoring wskaźnika na podstawie sprawozdania beneficjentów działania oraz ankiety monitorującej, wysyłanej do wnioskodawców.	
		Liczba osób uczestniczących w wydarzeniach	Suma liczby osób, które były odbiorcami wsparcia w ramach wzmocnienia potencjału organizacji pozarządowych. Monitoring wskaźnika na podstawie sprawozdania beneficjentów działania oraz ankiety monitorującej, wysyłanej do wnioskodawców	
		Liczba operacji ukierunkowanych na innowacje	Suma projektów mających charakter innowacyjny. Wskaźnik mierzony w odniesieniu do działalności gospodarczych na podstawie sprawozdań beneficjentów oraz ankiety monitorującej realizację operacji, wysyłanej do wnioskodawców. Rozróżnia się innowacyjność: produktowo – usługową(w biznesplanie wykazano, iż oferowane do sprzedaży produkty/usługi będą posiadały cechy innowacyjności lub będą udoskonalone względem już funkcjonujących na rynku lub do ich wytworzenia będą zastosowane materiały/surowce niestandardowe /dotychczas niewykorzystywane lub zastosowano nowy sposób dystrybucji lub reklamy); branżową (główny kod PKD poprawnie wskazany we wniosku i biznesplanie oraz odpowiadający całościowemu zakresowi realizowanej operacji nie charakterystycznych	

			obiektów wiejskich (w ramach realizacji operacji istniejący obiekt charakterystyczny dla „dawnej wsi” np. kuźnia, młyn, stodoła, zostaje zaadoptowany na prowadzenie działalności gospodarczej, przy czym muszą w nim pozostać elementy charakterystyczne dla pierwotnego wyglądu i/lub przeznaczenia budynku).	

		Liczba operacji mających pozytywny wpływ na ochronę środowiska i/lub łagodzenie zmian klimatu	Suma działań w ramach realizowanych operacji, których realizacja ma pozytywny wpływ na ochronę środowiska. Monitorowanie wskaźnika na podstawie sprawozdań beneficjentów oraz ankiety monitorującej realizację operacji wysyłanej do wnioskodawców.	
1.2.1	Produktu	Liczba zrealizowanych operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	Suma otwartych działalności gospodarczych. Monitorowanie na podstawie sprawozdań beneficjentów oraz ankiety monitorującej realizację operacji, wysyłanej do wnioskodawców.	Osiągnięcie wskaźnika spowoduje powstanie nowych miejsc pracy, co przeniesie się na spadek bezrobocia.
1.2.2	Produktu	Liczba zrealizowanych operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	Suma otwartych działalności gospodarczych. Monitorowanie na podstawie sprawozdań beneficjentów oraz ankiety monitorującej realizację operacji, wysyłanej do wnioskodawców.	Osiągnięcie wskaźnika spowoduje powstanie nowych miejsc pracy, co przeniesie się na spadek bezrobocia.
1.2.3	Produktu	Liczba wydarzeń	Suma działań na rzecz promowania przedsiębiorczości wśród młodzieży. Monitorowanie na podstawie sprawozdań beneficjentów oraz ankiety monitorującej realizację operacji, wysyłanej do wnioskodawców.	Osiągnięcie wskaźnika spowoduje wzrost wiedzy młodzieży z zakresu przedsiębiorczości oraz podejmowania działalności gospodarczej.
1.2.4	Produktu	Liczba zrealizowanych operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	Suma działalności gospodarczych, które otrzymały wsparcie finansowe w ramach przedsięwzięcia. Monitorowanie na podstawie sprawozdań beneficjentów oraz ankiety monitorującej realizację operacji, wysyłanej do wnioskodawców.	Osiągnięcie wskaźnika spowoduje powstanie nowych miejsc pracy, co przeniesie się na spadek bezrobocia.
1.2.5	Produktu	Liczba wydarzeń	Suma organizacji pozarządowych, które skorzystały ze wsparcia. Monitorowanie na podstawie sprawozdań beneficjentów oraz ankiety monitorującej realizację operacji, wysyłanej do wnioskodawców.	Osiągnięcie wskaźnika spowoduje podniesienie potencjału organizacyjnego oraz aktywności organizacji pozarządowych.
1.2.6	Produktu	Liczba wydarzeń	Suma wydarzeń podana na podstawie sprawozdań beneficjentów oraz ankiety monitorującej realizację operacji, wysyłanej do wnioskodawców.	Osiągnięcie wskaźnika spowoduje wzrost jakości usług świadczonych przez branże biorące udział w wydarzeniach. Podniesienie jakości świadczonych usług wpłynie na wzrost liczby turystów.

W1.0	Oddziały wania	Liczba mieszkańców obszaru	Suma liczby mieszkańców zamieszkujących obszar gmin wchodzących w skład LGD.	Osiągnięcie wskaźnika będzie świadczyć o poprawie warunków do zamieszkania, rekreacji i aktywności ruchowej.
W1.3	Rezultatu	Liczba osób korzystających z nowej i przebudowanej infrastruktury rekreacyjnej	Suma osób, które skorzystały z nowo powstałej infrastruktury w ciągu jednego roku. Monitoring wskaźnika na podstawie sprawozdania beneficjentów działania oraz ankiety monitorującej, wysyłanej do wnioskodawców.	Osiągnięcie wskaźników spowoduje poprawę jakości i dostępności infrastruktury rekreacyjnej, turystycznej i aktywności ruchowej oraz wzrost rozpoznawalności obszaru LGD.
		Liczba osób objętych projektami współpracy	Suma liczby osób uczestniczących w działaniach w ramach projektów współpracy określona na podstawie danych własnych LGD.	
		Liczba korzystających z nowo powstałej infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej	Suma osób, które skorzystały z nowo powstałej infrastruktury w ciągu jednego roku. Monitoring wskaźnika na podstawie sprawozdania beneficjentów działania oraz ankiety monitorującej, wysyłanej do wnioskodawców.	
		Liczba operacji mających pozytywny wpływ na ochronę środowiska i/lub łagodzenie zmian klimatu	Suma działań w ramach realizowanych operacji, których realizacja ma pozytywny wpływ na ochronę środowiska. Monitorowanie wskaźnika na podstawie sprawozdań beneficjentów oraz ankiety monitorującej realizację operacji wysyłanej do wnioskodawców.	
1.3.1	Produktu	Liczba nowych obiektów infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej i Liczba przebudowanych obiektów infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej	Suma nowych lub przebudowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej podana na podstawie sprawozdań i ankiety monitorującej, wysyłanej do wnioskodawców.	Osiągnięcie wskaźnika spowoduje podniesienie jakości świadczonych usług przez obiekty niekomercyjnej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej, a także przyczyni się do wzrostu jej dostępności.
1.3.2	Produktu	Liczba nowych obiektów infrastruktury rekreacyjnej i Liczba przebudowanych obiektów infrastruktury rekreacyjnej	Suma nowych lub zmodernizowanych obiektów aktywności ruchowej podana na podstawie sprawozdań i ankiety monitorującej, wysyłanej do wnioskodawców.	Osiągnięcie wskaźnika spowoduje podniesienie jakości świadczonych usług przez obiekty aktywności ruchowej, a także przyczyni się do wzrostu ich dostępności.
1.3.2	Produktu	Liczba zrealizowanych projektów współpracy w tym projektów współpracy międzynarodowej	Suma projektów współpracy podana na podstawie podpisanych umów o współpracy z inną LGD.	Projekty współpracy przyczynią się do rozwoju całego obszaru LGD. Realizacja projektów wpłynie na wzrost rozpoznawalności obszaru.

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 13 Realizacja wskaźników produktu i rezultatu w ramach kosztów bieżących LGD

KOSZTY BIEŻĄCE									
CEL	**Wdrożenie Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność**								
WSKAŹNIKI REZULTATU									
Nr	Nazwa		jednostka miary	Okres osiągania wskaźnika			sposób pomiaru		
				2016–2018	2019–2021	2022–2023			
1.	Liczba odwiedzin strony internetowej		szt.	10 000	40 000	1 500	Mierzony na podstawie licznika odwiedzin na stronie internetowej		
2.	Liczba osób, którym udzielono informacji (z wyłączeniem indywidualnego doradztwa)		szt.	450	150	50	Mierzony na podstawie danych LGD (liczenie kilkukrotne)		
3.	Liczba wniosków, które zostały złożone i zweryfikowane w biurze LGD (wnioski o przyznanie pomocy i o rozliczenie grantu)		szt.	200	30	-	Mierzony na podstawie rejestrów		
WSKAŹNIKI PRODUKTU									
Nr		Nazwa	jednostka miary	Okres osiągania wskaźnika i środki przeznaczone na jego realizację					
				2016–2018		2019–2021		2022–2023		SUMA
				wskaźnik	koszty	wskaźnik	koszty	wskaźnik	koszty	
1.	Liczba osobodni szkoleń dla pracowników i organów LGD		szt.	260	33 000	90	18 000	0	0	51 000
3.	Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa (dezagregacja wskaźnika: osoby fizyczne; instytucje, w tym organizacje pozarządowe; podmioty które złożyły wniosek o wsparcie (na operacje i na zadania w ramach projektu grantowego); podmioty które zawarły umowę o przyznaniu pomocy/grantu		szt.	80	0	14	0	0	0	0
4.	Liczba miesięcy funkcjonowania biura		szt.	32	590 378	36	643 122	15	249 750	1 483 250
RAZEM koszty bieżące					**623 378**		**661 122**		**249 750**	**1 534 250**

Źródło: Opracowanie własne

ROZDZIAŁ VI SPOSÓB WYBORU I OCENY OPERACJI ORAZ SPOSÓB USTANAWIANIA KRYTERIÓW WYBORU

Wybór oraz ocena operacji są jednym z najważniejszych elementów wdrażania LSR. Od decyzji dokonywanych przez Radę LGD, z zastosowaniem kryteriów wyboru operacji opracowanych dla każdego przedsięwzięcia osobno, zależy sprawne i efektywne zrealizowanie założeń LSR oraz osiągnięcie zaplanowanych wskaźników produktu, rezultatu i oddziaływania. Kryteria wyboru operacji zostały opracowane w oparciu o materiały uzyskane w trakcie konsultacji społecznych, opracowanej diagnozy i analizy SWOT z uwzględnieniem zdiagnozowanych problemów i potrzeb społeczności lokalnej. Aby poznać i sprostać oczekiwaniom mieszkańców na etapie III – opracowywania zasad wyboru operacji i ustalania kryteriów – zastosowane zostało 5 metod partycypacji.

Dokonywanie oceny przez Radę przebiegać będzie zgodnie z przyjętą *Procedurą wyboru i oceny operacji* w ramach LSR, *Procedurą wyboru i oceny grantobiorców w ramach projektów grantowych wraz z opisem sposobu rozliczania grantów, monitoringu i kontroli* oraz *Procedurą wyboru operacji własnych* stanowiących załącznik nr 9 i 10 do wniosku o wybór LSR. Procedury te określają zasady wyboru oraz oceny operacji. Wszystkie wypracowane procedury są mierzalne, przejrzyste i pozwalające uniknąć ryzyka konfliktu interesów.

Procedury będą udostępnione do wiadomości publicznej w celu zapoznania potencjalnych beneficjentów z zasadami pozyskania środków, przebiegiem oceny wniosków, realizacją i rozliczaniem operacji. Zostaną one zawieszone na stronie internetowej Stowarzyszenia oraz będą dostępne w biurze LGD. W opracowanych materiałach informacyjnych zostaną zawarte najważniejsze elementy procedur, których znajomość będzie ważna przy ubieganiu się mieszkańców o dofinansowanie operacji poprzez LGD. Materiały te będą dystrybuowane na spotkaniach informacyjnych i wydarzeniach na obszarze, a także poprzez lokalne media.

Głównym założeniem jest przestrzeganie zachowania parytetów niezbędnych do niedyskryminującej oraz obiektywnej oceny oraz sposób udostępniania procedur i protokołów z posiedzeń do wiadomości publicznej. Wyłączenia z oceny wniosków osób powiązanych z wnioskodawcami poprzez więzi rodzinne, sektorowe czy też biznesowe, przeprowadzane będzie każdorazowo poprzez wypełnienie deklaracji bezstronności przez członków organu decyzyjnego.

Wykluczenie z oceny i wyboru operacji osób stronniczych zagwarantuje obiektywność oceny poprzez wpisywanie się członków Rady, każdorazowo przed wyborem operacji w ramach danego konkursu, do przygotowanego uprzednio rejestru interesów. Zarówno deklaracja, jak i rejestr stanowią załączniki do *Regulaminu Rady*. Zachowanie parytetów, o których mowa w Procedurach przyczyni się do zapewnienia bezstronności w trakcie oceny operacji.

Opracowane kryteria są ściśle powiązane z celami i grupami docelowymi, do których jest kierowane wsparcie. W zależności od rodzaju beneficjenta, z uwzględnieniem wyników diagnozy i analizy SWOT, określony został poziom maksymalnego dofinansowania. Z uwagi na charakter obszaru i problemy na nim występujące, w przypadku przedsięwzięć dotyczących rozwoju działalności gospodarczych przyjęto maksymalny poziom dofinansowania w stosunku do grupy defaworyzowanej (do 70% – przewidziany w *Rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia z dnia 24 września 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii*

rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność" objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020), w pozostałych przypadkach poziom dofinansowania będzie wynosić do 50%. W LSR określono kwotę dofinansowania na poziomie od 25 001 zł do 300 000 zł (zgodnie z ww. rozporządzeniem wparcie powyżej 25 000 zł wiąże się ze stworzeniem co najmniej 1 miejsca pracy).

Z uwagi na złą sytuację na rynku pracy wynikającą z małej liczby nowo zakładanych działalności gospodarczych, zmniejszony został w Strategii poziom premii (100% finansowania) na podejmowanie działalności gospodarczej z maksymalnych 100 000 zł do 50 000 zł, celem zapewnienia jak największej liczbie osób fizycznych szansę na rozpoczęcie działalności na własną rękę. W pierwszym naborze wniosków wysokość kwoty została określona na poziomie 75 000 zł na podstawie danych statystycznych, rozeznania przeprowadzonego wśród mieszkańców obszaru za pośrednictwem fiszek projektowych oraz prowadzonych wywiadów grupowych, z których wynikało iż kwota 50 000 zł będzie wystarczającą na potrzeby mieszkańców chcących rozpocząć działalność. W drugim roku wdrażania LSR kwota premii została obniżona do 50 000 zł, co wynikało z chęci udzielenia pomocy większej liczbie wnioskujących, a także głosów w trakcie prowadzonego doradztwa, iż dla dużej liczby pomysłów na biznes będzie to kwota wystarczająca. Dodatkowo osoby te będą mogły w późniejszym okresie wdrażania LSR ubiegać się o środki na rozwój swojej działalności. Również w ramach podejmowania działalności wydzielone zostało przedsięwzięcie dla grupy defaworyzowanej, jaką są kobiety. Ten wybór wynika z trudności, jakie mają kobiety ze znalezieniem pracy na obszarach wiejskich. Jest to spowodowane koniecznością godzenia ról rodzicielskich i zawodowych, a także mniejszą skłonnością pracodawców do zatrudnienia tej grupy społecznej. Dlatego też powstało przedsięwzięcie zachęcające kobiety do spróbowania własnych sił w biznesie i stworzenia dla siebie miejsca pracy. W roku 2019 r. Stowarzyszenie „Razem na wyżyny" otrzymało bonus finansowy w wysokości 730 000 zł, który w wyniku konsultacji społecznych przeznaczono na 14 premii na zakładanie działalności gospodarczej, w tym 2 premie po 65 tyś zł dla podejmowania działalności gospodarczej przez kobiety (wnioskodawcą może być wyłącznie kobieta jako grupa defaworyzowana) i 12 premii po 50 tyś zł dla podejmowania działalności gospodarczej (nieograniczona grupa wnioskodawców zgodna z rozporządzeniem 19.2).

W celu wyboru operacji i zadań, w jak największym zakresie realizujących wskaźniki produktu i rezultatu LSR, w każdym z działań skonstruowano kryteria wprost odnoszące się do tych wskaźników. W operacjach dotyczących rozwoju działalności gospodarczej, których głównym celem jest tworzenie i utrzymanie miejsc pracy, wartość minimalnego dofinansowania określona została na poziomie gwarantującym utworzenie co najmniej jednego pełnego etatu. W kryteriach wyboru operacji przewidziano premiowanie operacji z zatrudnieniem wyższym niż wymagane (odpowiedź na małą liczbę miejsc pracy i wynikające z tego bezrobocie). Dodatkowo przewidziano premiowanie działalności w zakresie zdefiniowanych w diagnozie branż kluczowych dla rozwoju obszaru, przyjaznych środowisku i wpływających na jego ochronę oraz działań ukierunkowanych na innowacje. Innowacyjność została zdefiniowana w zależności od rodzaju planowanych przedsięwzięć, w przypadku zakresu przedsiębiorczości będzie miała kluczowe znaczenie ponieważ działania polegające na rozwoju i podejmowaniu działalności gospodarczej będą służyły osiągnięciu wskaźników rezultatu. W tym zakresie innowacyjność określona została jako: produktowo – usługowa *Innowacja rozumiana jest jako wprowadzenie nowego produktu lub usługi dotychczas nie znanych/ nie stosowanych na obszarze objętym LSR. Pod pojęciem innowacji produktowej rozumie się wprowadzenie nowego lub znacząco zmodyfikowanego produktu pod względem parametrów technicznych, komponentów, materiałów, funkcjonalności dla użytkownika.*

Innowacyjność w zakresie usług rozumiana jest jako wprowadzenie na rynek nowej usługi. Wnioskodawca musi wykazać, że na obszarze objętym LSR nie ma produktu/usługi, które mają być wynikiem realizacji operacji.); branżowa (główny kod PKD poprawnie wskazany we wniosku i biznesplanie oraz odpowiadający całościowemu zakresowi realizowanej operacji nie występuje na terenie całego LGD lub co najmniej 3 gmin lub gminy, w której jest realizowana operacja) lub nowy sposób wykorzystania charakterystycznych obiektów wiejskich (w ramach realizacji operacji istniejący obiekt charakterystyczny dla „dawnej wsi" np. kuźnia, młyn, stodoła, zostaje zaadoptowany na prowadzenie działalności gospodarczej, przy czym muszą w nim pozostać elementy charakterystyczne dla pierwotnego wyglądu i/lub przeznaczenia budynku). Definicje innowacyjności zostały opisane szczegółowo w *Kryteriach wyboru operacji wraz z procedurą ustalania lub zmiany kryteriów* (załącznik 11 do wniosku o wybór LSR) oraz w *Kryteriach wyboru grantobiorców wraz z procedurą ustalania lub zmiany kryteriów* (załącznik nr 12 do wniosku o wybór LSR).

W LSR zaplanowano do realizacji projekty grantowe, w ramach których będą udzielane granty. Zakłada się udzielanie małych grantów od 10 000 zł do 25 000 zł. We wszystkich projektach grantowych założony został poziom dofinansowania w wysokości do 100%. Wskazano również konieczność wniesienia wkładu własnego (w tym pracy świadczonej nieodpłatnie) w wartość zadania w wysokości minimum 5% wnioskowanej kwoty grantu, co wynika z potrzeby motywacji podmiotu realizującego zadanie. LGD przewidziała również ograniczenie kwoty dla grantobiorców będących jednostkami sektora finansów publicznych do 15 % wartości projektu grantowego na etapie wyboru.

W celu dostosowania kryteriów do zakresu danego projektu grantowego, jego wskaźników oraz potrzeby uwidocznionej w diagnozie opracowano Karty oceny zgodności zadania z kryteriami wyboru indywidualne dla poszczególnych projektów grantowych (w oparciu o sugestie zgłoszone podczas konsultacji społecznych). Punktowane są w nich działania partnerskie, integrujące i aktywizujące mieszkańców (odpowiedź na niedostateczną aktywność mieszkańców w organizacjach pozarządowych, słabą współpracę różnych środowisk i grup społecznych, niski poziom zaangażowania mieszkańców w sprawy regionu)

W ramach przedsięwzięcia konkursowego *Niekomercyjna i ogólnodostępna infrastruktura rekreacyjna i turystyczna wykorzystująca zasoby obszaru LGD* najwięcej punktów uzyskają operacje, które będą realizowane przez podmioty posiadające doświadczenie, kwalifikacje i zasoby, a także realizowane na obszarach miejscowości zamieszkałych przez mniej niż 5 000 mieszkańców, realizujące wskaźnik produktu jak najmniejszym kosztem oraz uwzględniające aspekty środowiskowe.

Zgodnie z Procedurą, przyjęte kryteria mogą zostać zmienione w uzasadnionych przypadkach, jednakże wyklucza się możliwość zmiany kryteriów podczas trwania konkursu, co oznacza, iż przyjęte zasady obowiązują od dnia ogłoszenia konkursu do zakończenia naboru wniosków.

Wybór operacji oraz Grantobiorców realizujących zadania w projektach grantowych będzie mieć miejsce w oparciu o *Procedurę wyboru i oceny operacji w ramach LSR, Procedurę wyboru i oceny grantobiorców w ramach projektów grantowych wraz z opisem sposobu rozliczania grantów, monitoringu i kontroli oraz Procedurę realizacji operacji własnych LGD.* Wybór operacji następuje etapowo. Pierwszym etapem jest wstępna weryfikacja wniosku której dokonuje dyrektor biura bądź wyznaczony przez niego pracownik lub zatrudniony ekspert zewnętrzny. Karta oceny wstępnej dotyczy: złożenia wniosku w miejscu i terminie wskazanym w ogłoszeniu o naborze, zgodności operacji z zakresem tematycznym, który został wskazany w ogłoszeniu o naborze,

zgodności operacji z formą wsparcia wskazaną w ogłoszeniu o naborze, spełniania dodatkowych warunków udzielenia wsparcia obowiązujących w ramach naboru– ocena wstępna jest opinią dla członków Rady, natomiast ostateczną decyzję podejmuje Rada.

Wyboru operacji na podstawie kryteriów wyboru, dokonują członkowie Rady, którzy podpisali deklarację bezstronności oraz wpisali się do rejestru interesów zachowując przy tym odpowiednie parytety.

Wybór operacji będzie odbywać się dwuetapowo: ocena indywidualna elektroniczna mająca miejsce przed posiedzeniem, oraz wybór i ustalenie kwoty wsparcia w formie pisemnej podczas posiedzenia Rady. Członek Rady będzie mógł korzystać z opinii nt. spełniania kryteriów wyboru, karty oceny wstępnej oraz z karty weryfikacji zgodności z PROW 2014-2020, ale nie będą to dokumenty wiążące, członkowie Rady będą mieć możliwość przeprowadzenia własnej weryfikacji przedstawionych wniosków. Ocena operacji będzie prowadzona w oparciu o karty kryteriów wyboru przyporządkowane bezpośrednio do przedsięwzięć. Wskazane w kartach kryteria są uzależnione i zróżnicowane w zależności od charakteru przedsięwzięcia, w ramach którego ogłaszany jest nabór.

Rozpatrując „innowacyjność" w projektach grantowych lub związanych z infrastrukturą turystyczną i rekreacyjną przewidziano, iż dla członków Rady, reprezentujących różne gminy LGD, problemem może być ocena i zakwalifikowanie danego działania lub infrastruktury jako innowacyjne na określonym obszarze, stąd w procedurach oceny przewidziano możliwość dyskusji celem ustalenia faktów i obiektywnej oceny operacji i zadań.

ROZDZIAŁ VII PLAN DZIAŁANIA

W ramach wdrażania LSR zaplanowano wstępnie przeprowadzenie 15 naborów wniosków o dofinansowanie przedsięwzięć ogłaszanych w formie konkursów i projektów grantowych oraz realizację operacji własnych. Szczegółowy harmonogram naborów wniosków przedstawia tabela 14, natomiast plan działania wraz z czasowym przedziałem osiągania poszczególnych wskaźników produktu oraz planowanymi kwotami wsparcia zawarty jest w załączniku 3 do LSR. Plan działania skonstruowano w taki sposób, aby jego realizacja umożliwiła osiąganie założonych celów. Wydatkowanie kwot z budżetu i osiąganie poszczególnych wskaźników LSR przez wnioskodawców jest racjonalne - dostosowane do możliwości finansowych i organizacyjnych LGD, przepisów i procedur dotyczących terminów realizacji operacji i zadań.

Tabela 14 Planowane nabory wniosków na realizację przedsięwzięć ogłaszanych w formie konkursów w ramach LSR

Przedsięwzięcia		Sposób realizacji	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
1.1.1	Kultywowanie lokalnych tradycji i historii	Projekt grantowy							
1.1.2	Aktywizacja i integracja lokalnych społeczności	Projekt grantowy							
1.1.4	Sieciowanie organizacji pozarządowych	Operacja własna							
1.1.5	Opracowanie koncepcji ścieżek rowerowych na obszarze LGD	Operacja własna							
1.2.1	Podejmowanie działalności gospodarczej	Konkurs							
1.2.2	Podejmowanie działalności gospodarczej przez kobiety	Konkurs							
1.2.3	Przedsiębiorczość młodzieży	Operacja własna							
1.2.4	Rozwój działalności gospodarczej	Konkurs							
1.2.5	Wzmocnienie potencjału organizacji pozarządowych	Projekt grantowy							
1.2.6	Integracja branż mających kluczowe znaczenie dla rozwoju obszaru: zakwaterowanie i usługi gastronomiczne, kultura, rekreacja i rozrywka, usługi oraz handel hurtowy i detaliczny	Operacja własna							
1.3.1	Niekomercyjna i ogólnodostępna infrastruktura rekreacyjna i turystyczna wykorzystująca zasoby obszaru LGD	Konkurs							
1.3.2	Miejsca aktywności ruchowej	Projekt grantowy							

Źródło: Opracowanie własne

ROZDZIAŁ VIII BUDŻET

W ramach dostępnego budżetu Lokalna Grupa Działania „Razem na wyżyny" dysponuje środkami na działanie „Wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER", w tym: poddziałanie 19.2 „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność", poddziałanie 19.3 „Przygotowanie i realizacja działań w zakresie współpracy z lokalną grupą działania", poddziałanie 19.4 „Wsparcie na rzecz kosztów bieżących i aktywizacji". LSR jest współfinansowana ze środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach PROW na lata 2014–2020, przy czym jednolita wielkość wkładu EFRROW to 63,63%, a wymagany wkład krajowy środków publicznych, pochodzący z budżetu państwa, wynosi 36,37%.

Kwota o jaką może ubiegać się LGD na realizację działania 19.2 wynosi 6 650 000 zł, co stanowi 1 662 500 euro. Wielkość dostępnego budżetu wynika z liczby mieszkańców obszaru objętego LSR, ustalonej na dzień 31 grudnia 2013 roku według danych statystycznych publikowanych przez Główny Urząd Statystyczny. Kwota środków przeznaczonych na poddziałanie 19.3 wynosi 2% kwoty przewidzianej na poddziałanie 19.2, co stanowi 133 tys. zł (33,25 tys. euro). Maksymalna kwota środków na poddziałanie 19.4 to z kolei 1 567 500 zł (391 875 euro), w tym koszty bieżące 1 534 250 zł, aktywizacja 33 250 zł.

Po zakończeniu okresu 2016-2018, tzw. I kamienia milowego LGD uzyskało bonus za efektywne wdrażanie środków w wysokości 730 000 zł, które powiększyły budżet działania 19.2.

Przy udziale dostępnych środków Lokalna Grupa Działania przewidziała realizację szeregu przedsięwzięć, które przyczynią się do osiągnięcia celu głównego oraz celów szczegółowych wskazanych w dokumencie. Związek pomiędzy budżetem a celami LSR mierzonymi za pomocą wskaźników produktu ma odzwierciedlenie w planie działania stanowiącym załącznik nr 3 do LSR. Na realizację C.Sz. 1.1 *Wzmocnienie kapitału społecznego i spójności wewnętrznej obszaru* przeznaczono łącznie 746 066,01 tys. zł, z czego największa kwota 319 736,01 zł została skierowana na przedsięwzięcie związane z aktywizacją i integracją społeczności lokalnych. W ramach C.Sz. 1.2 *Pobudzenie i wsparcie przedsiębiorczości mieszkańców* przewidziano kwotę 4 626 921 zł, z czego znaczna część prawie 4,38 mln zł została skierowana na przedsięwzięcia związane z tworzeniem miejsc pracy: na podejmowanie działalności gospodarczej (1 625 tys. zł) i rozwijanie (407 tys. zł). W ramach podejmowania działalności wydzielono kwotę 345 tys. zł na wsparcie dla grupy defaworyzowanej. Działania podjęte w ramach zaplanowanych przedsięwzięć pozwolą na poprawę sytuacji na lokalnym rynku pracy. Alokacja środków na realizację C.Sz. 1.3 *Wzmocnienie pozytywnego wizerunku obszaru LGD,* wynosi 2 173 262,99 zł i będą one przeznaczone na rozwój infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej. Podział budżetu na cele szczegółowe i przedsięwzięcia LSR został szczegółowo opisany w planie działania z podziałem na okresy wydatkowania środków (tzw. „kamienie milowe") oraz wskazano % realizacji wskaźnika produktu w danym okresie.

Kryteria wyboru będą premiować operacje o wkładzie własnym przekraczającym intensywność pomocy określoną w rozporządzeniu. Dodatkowo założono wniesienie co najmniej 10% wkładu finansowego w ramach projektów własnych przewidzianych do realizacji w LSR.

W celu zintensyfikowania wsparcia LGD planuje korzystanie również z innych funduszy tj. Europejski Fundusz Społeczny oraz Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego w ramach RPO WSL na lata 2014-2020. Z tych środków będą mogły być wspierane projekty z zakresu celu

szczegółowego 1.1 *Wzmocnienie kapitału społecznego i spójności wewnętrznej obszaru* oraz celu szczegółowego 1.2 *Pobudzenie i wsparcie przedsiębiorczości mieszkańców.* Środki te nie zostały uwzględnione w załączniku do LSR Plan działania, ponieważ nie możliwe jest obecnie oszacowanie kwot i okresu, w którym środki finansowe będą mogły być wykorzystane.

ROZDZIAŁ IX PLAN KOMUNIKACJI

W celu efektywnego i skutecznego wdrożenia LSR ważne jest, aby zapewnić różnorodne metody obustronnej komunikacji pomiędzy LGD, a społecznością lokalną – grupami docelowymi, w tym grupami defaworyzowanymi. Przedstawione działania komunikacyjne mają na celu animowanie społeczności lokalnej i tworzenie warunków do wzajemnej współpracy i wymiany informacji, co przyczyni się do zwiększenia włączenia się mieszkańców w realizację działań zaplanowanych w ramach LSR. Zaangażowanie i aktywność społeczności lokalnej w bieżącym wdrażaniu zapisów dokumentu może w znacznym stopniu przyczynić się do osiągnięcia założonych celów. W związku z tym ważne jest, aby umożliwić maksymalną partycypację społeczną mieszkańców w procesie tworzenia i realizacji Strategii, a także zachować jej oddolny charakter. Jest to kluczowy element stanowiący fundament wspólnych działań podejmowanych na rzecz rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru LGD.

W zakresie planu komunikacji, będącego podstawą przejrzystości podejmowanych działań oraz otwartego dialogu z mieszkańcami, odbyły się szerokie konsultacje społeczne na terenie każdej z gmin wchodzących w skład LGD. Opinie dotyczące form uzyskiwania i przekazywania informacji zwrotnych do biura LGD zbierano podczas dyżuru pracownika LGD w każdej gminie oraz online, a także poprzez badanie ankietowe i formularz zgłaszania uwag. Po dokonaniu analizy wyników z różnych form konsultacji społecznych okazało się, że najbardziej preferowaną formą kontaktu były regularne otwarte spotkania (27% odpowiedzi). Ponadto dużą popularnością cieszył się kontakt za pośrednictwem strony internetowej LGD (17% odpowiedzi), a także udział przedstawicieli LGD w spotkaniach i wydarzeniach organizowanych na obszarze LGD (13% odpowiedzi). Mieszkańcy kontaktowaliby się chętnie również za pośrednictwem mediów społecznościowych, w tym komunikatorów internetowych, a także poprzez stałe dyżury przedstawicieli LGD w każdej gminie (odpowiednio po 10% odpowiedzi).

Biorąc pod uwagę preferencje i oczekiwania mieszkańców w *Planie komunikacji* (załącznik 5 do LSR) zawarte zostały metody komunikacji, liczba planowanych do realizacji działań komunikacyjnych wraz ze sposobem ich zmierzenia, środki przekazu ze wskazaniem grup docelowych (w tym również grupy defaworyzowanej), a także docelowe efekty planowanych działań.

W zależności od sposobu komunikacji – koszty i ilość działań komunikacyjnych będą zróżnicowane. Część działań nie będzie wymagała ponoszenia jakichkolwiek kosztów, np.: zamieszczanie informacji na stronie LGD, natomiast w przypadku innych działań, wiążących się z przygotowywaniem materiałów – biuletynów, ulotek informacyjnych czy udziału w wydarzeniach, będzie wymagane poniesienie kosztów finansowych przez LGD. Łącznie w *Planie komunikacji* zaplanowano do realizacji 18 metod komunikacji na różnych etapach wdrażania LSR. Będą one regularnie monitorowane w odniesieniu do skuteczności i efektywności podejmowanych działań. Cały proces odbywać się będzie w sposób ciągły i bieżący. Wyniki działań realizowanych za pomocą *Planu komunikacji* będą na bieżąco upubliczniane

w internetowych środkach przekazu, a aktualne informacje na ten temat będą publikowane na stronie internetowej LGD.

W związku z chęcią optymalnego wykorzystania kompetencji i zasobów będących w dyspozycji LGD, w *Planie komunikacji* przewidziane zostały działania mające na celu pozyskanie informacji o funkcjonowaniu LGD oraz wdrażaniu LSR od przedstawicieli poszczególnych grup docelowych. Będą one zbierane w formie informacji zwrotnej polegającej na ocenie jakości świadczenia pomocy przez LGD. Jest to istotne ze względu na możliwość wprowadzenia ewentualnych środków naprawczych, np. szkoleń w zakresie komunikacji interpersonalnej dla osób udzielających doradztwa w ramach działań LGD czy pomocy w pisaniu wniosków aplikacyjnych. Wszystkie uwagi i/lub wnioski dotyczące działalności LGD, jak i wdrażania założeń LSR zgłaszane przez mieszkańców, a także przygotowywane na tej podstawie raporty – będą archiwizowane i analizowane, a na ich podstawie podejmowane będą również decyzje w zakresie zmiany sposobu wdrażania LSR. Dzięki przeprowadzaniu takich szczegółowych analiz, zarządzający procesem wdrażania dokumentu będą mogli na bieżąco obserwować poziom zgodności działań z celami, aby w razie konieczności podjąć decyzję o wprowadzeniu niezbędnych zmian w sposobie działania lub nawet w LSR.

ROZDZIAŁ X ZINTEGROWANIE

Zgodnie z założeniami podejścia RLKS (Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność) LSR ma charakter zintegrowany, który można rozpatrywać w dwóch płaszczyznach.

Pierwszą z nich jest zintegrowanie celów (głównego i szczegółowych). Zapewnia ono kompleksowe rozwiązanie problemów i wykorzystanie potencjałów zidentyfikowanych na etapie diagnozy (w tym zgłaszanych przez mieszkańców), które zawarte zostały w analizie SWOT. Ponadto wpływa na zawiązywanie współpracy podmiotów z sektora publicznego, gospodarczego i społecznego i warunkuje odpowiednią kolejność realizacji operacji.

Drugim aspektem zintegrowania jest zgodność celu głównego i trzech celów szczegółowych określonych w LSR z dokumentami strategicznymi/programowymi na poziomie regionalnym, subregionalnym i lokalnym. Dodatkowo istnieje zbieżność z celami przekrojowymi PROW na lata 2014–2020 (ochrona środowiska, przeciwdziałanie zmianom klimatu, innowacyjność).

Cel główny i składające się na niego cele szczegółowe tworzą spójną, powiązaną i wzajemnie uzupełniającą się całość, która wskazuje kierunek rozwoju obszaru LGD. Dzięki temu pozwalają kompleksowo podejść do poprawy jakości życia zamieszkującej na tym terenie społeczności lokalnej.

W celu szczegółowym 1.2 *Pobudzenie i wsparcie przedsiębiorczości mieszkańców* odniesiono się do problemów związanych z niedostateczną przedsiębiorczością mieszkańców oraz niekorzystną sytuacją na rynku pracy, a w związku z tym wsparcia grupy defaworyzowanej – kobiet. Cel będzie realizowany poprzez różne formy wsparcia: projekty grantowe, operacje własne, projekty konkursowe oraz zaangażowanie różnych sektorów i partnerów: przedsiębiorców, mieszkańców LGD planujących założenie działalności gospodarczej, młodzieży, organizacji pozarządowych. Działania tych grup beneficjentów przyczynią się do rozwoju przedsiębiorczości bezpośrednio przekładającego się na nowe miejsca pracy, a także nabycia predyspozycji do zachowań przedsiębiorczych. W ramach celu wspierana będzie również integracja branż mających

kluczowe znaczenie dla rozwoju obszaru (sekcje PKD 2007: zakwaterowanie i usługi gastronomiczne – I; kultura, rekreacja i rozrywka – R, pozostała działalność usługowa – S oraz handel hurtowy i detaliczny – G).

Cel szczegółowy 1.1 *Wzmocnienie kapitału społecznego i spójności wewnętrznej obszaru* (6 przedsięwzięć) oraz cel szczegółowy 1.3 *Wzmocnienie pozytywnego wizerunku obszaru LGD* (3 przedsięwzięcia) skupiają się na zbudowaniu aktywnego kapitału ludzkiego i wykorzystaniu istniejących walorów do rozwoju bazy turystycznej i rekreacyjnej. Stanowią one odpowiedź na zidentyfikowane problemy związane z brakiem zaangażowania społeczności lokalnej w rozwój obszaru LGD, słabej współpracy międzysektorowej oraz niewystarczającej bazy i oferty spędzania czasu wolnego. Przedsięwzięcia wskazane w celach szczegółowych przyczynią się do rozwiązania negatywnych zjawisk zidentyfikowanych na tym obszarze i pomogą wzmocnić posiadane potencjały.

Przedsięwzięcia zaplanowane do realizacji w LSR będą wpływać na osiągnięcie wskaźników przypisanych do 3 celów przekrojowych PROW na lata 2014–2020. Zapewnienie ich realizacji będzie się odbywać poprzez kryteria dostępu oraz kryteria punktowe przyznawane wnioskodawcom w trakcie oceny złożonego wniosku na realizację operacji.

Nawiązanie do celów przekrojowych PROW na lata 2014–2020 będzie mieć miejsce w przedsięwzięciach dedykowanych przedsiębiorcom wykorzystujących działalność, sposób organizacji lub stosowaną technologię, która ma bezpośredni wpływ na ochronę środowiska i przeciwdziałanie zmianom klimatu, jak również w projektach grantowych podnoszących świadomość społeczeństwa i promowanie postaw prośrodowiskowych i proklimatycznych. Natomiast odniesienie do innowacyjności odbywać się będzie poprzez realizację przedsięwzięć związanych z zakładaniem oraz rozwojem działalności gospodarczych, które wykorzystywać będą nowoczesne i niestandardowe działania o innowacyjnym charakterze.

Zgodność celów LSR w odniesieniu do dokumentów strategicznych przedstawia tabela 15.

Tabela 15 Zgodność celów LSR z innymi dokumentami strategicznymi[10]

Cel główny 1 Zaangażowani i przedsiębiorczy mieszkańcy obszaru LGD
Cel szczegółowy 1.1 Wzmocnienie kapitału społecznego i spójności wewnętrznej obszaru
Cel szczegółowy 1.2 Pobudzenie i wsparcie przedsiębiorczości mieszkańców
Cel szczegółowy 1.3 Wzmocnienie pozytywnego wizerunku obszaru LGD
Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+”: Obszar priorytetowy A Nowoczesna gospodarka. Cel strategiczny – Województwo śląskie regionem nowoczesnej gospodarki rozwijającej się w oparciu o innowacyjność i kreatywność. Cel operacyjny A.1 Innowacyjne i kreatywne przedsiębiorstwa oraz produkty województwa. Cel operacyjny A.2 Otwarty i atrakcyjny rynek pracy. Cel operacyjny A.3 Konkurencyjna gospodarka województwa oparta na elastyczności i specjalizacji firm oraz strukturach sieciowych. Cel operacyjny A.4 Przedsiębiorczość lokalna i społeczna wykorzystująca lokalne rynki i potencjały. Obszar priorytetowy B Szanse rozwojowe mieszkańców. Cel strategiczny – Województwo śląskie regionem o wysokiej jakości życia opierającej się na powszechnej dostępności do usług publicznych o wysokim standardzie. Cel operacyjny B.1 Poprawa kondycji zdrowotnej mieszkańców województwa. Cel operacyjny B.2 Rozwój kompetencji, umiejętności i wzrost poziomu aktywności mieszkańców. Cel operacyjny B.3 Harmonia społeczna i wysoki kapitał zaufania oraz dogodne warunki życia mieszkańców. Obszar priorytetowy C Przestrzeń.

[10] Zapis założeń dokumentów przytoczono w niezmienionej formie.

Cel strategiczny – Województwo śląskie regionem atrakcyjnej i funkcjonalnej przestrzeni.
Cel operacyjny C.1 Zrównoważone wykorzystanie zasobów środowiska.
Cel operacyjny C.3 Wysoki poziom ładu przestrzennego i efektywne wykorzystanie przestrzeni.
Obszar priorytetowy D Relacje z otoczeniem
Cel strategiczny – Województwo śląskie regionem otwartym będącym istotnym partnerem rozwoju Europy.
Cel operacyjny D.2 Atrakcyjny wizerunek województwa śląskiego.

Strategia Rozwoju Powiatu Częstochowskiego na lata 2007–2015:

Cel strategiczny – Osiągnięcie wysokich standardów cywilizacyjnych życia mieszkańców i wysokiej jakości kapitału ludzkiego. Rozwój społeczeństwa informacyjnego.
Kierunek działania nr 4 Tworzenie warunków dla rozwoju sportu i rekreacji.
Kierunek działania nr 6 Rozwój społeczeństwa informacyjnego.
Cel strategiczny – Wspieranie działań służących rozwojowi małych i średnich firm poprzez aktywizację lokalnych przedsiębiorców oraz przyciąganie nowych inwestorów.
Kierunek działania nr 1 Stworzenie kompleksowego systemu wsparcia organizacyjnego i merytorycznego dla małych i średnich przedsiębiorstw.
Cel strategiczny – Ochrona wartości przyrodniczych i kulturowych.
Kierunek działania nr 1 Ochrona wartości środowiska przyrodniczego.
Kierunek działania nr 2 Ochrona i propagowanie przejawów kultury materialnej i niematerialnej.
Cel strategiczny – Rozwój turystyki i rekreacji bazującej na bogatych walorach powiatu.
Kierunek działania nr 1 Stworzenie powiatowego systemu informacji i promocji w zakresie turystyki oraz kultury.
Kierunek działania nr 2 Opracowanie programu turystyczno-rekreacyjnego dla Powiatu Częstochowskiego – przyciąganie nowych grup turystów.
Cel strategiczny – Kreowanie i wspieranie pozytywnych zmian w sferze gospodarczej.
Kierunek działania nr 3 Tworzenie i rozwój instytucji otoczenia rynkowego i biznesowego dla rolnictwa, turystyki i pozostałej działalności pozarolniczej.
Kierunek działania nr 4 Wspieranie rozwoju infrastruktury turystycznej i produktu turystycznego.
Kierunek działania nr 5 Promocja turystyki i inwestowania na terenie powiatu.
Cel strategiczny - Ukształtowanie stosunków partnerstwa z podmiotami i jednostkami wewnątrz społeczności powiatowej i w jej otoczeniu.
Kierunek działania nr 1 Tworzenie sieci kontaktów wewnątrz społeczności powiatowej.
Kierunek działania nr 2 Podejmowanie i wspieranie współpracy z instytucjami regionalnymi, krajowymi i zagranicznymi.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Powiatu Kłobuckiego na lata 2014–2020:

Cel strategiczny 1 – Wspieranie rodzin oraz zapewnienie opieki dzieciom i młodzieży.
Cel operacyjny 2 Wsparcie dzieci i młodzieży w kształceniu i wszechstronnym rozwoju, w tym dotkniętych niepełnosprawnością.
Cel operacyjny 4 Przeciwdziałanie uzależnieniom i przemocy w rodzinie.
Cel strategiczny 2 – Aktywizacja osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.
Cel operacyjny 1 Wsparcie osób bezrobotnych i poszukujących pracy.
Cel strategiczny 3 – Zwiększenie udziału osób starszych i niepełnosprawnych w życiu społecznym.

Strategia Rozwoju Gminy Kłomnice

Cel strategiczny 1 – Aktywna Ochrona Środowiska.
Cel operacyjny 2 Estetyzacja wsi.

Strategia Rozwoju Gminy Kruszyna na lata 2014 - 2020

Kierunek rozwoju nr I Konkurencyjna gospodarka.
Cel strategiczny I.1 Wykorzystanie walorów gmin dla jej rozwoju gospodarczego.
Cel operacyjny I.1.1 Wspieranie rozwoju przedsiębiorczości .
Cel operacyjny I.1.4 Promowanie potencjału turystyczno-rekreacyjnego.
Kierunek rozwoju nr II Rozwój kapitału ludzkiego.
Cel strategiczny II.1 Wzrost poziomu życia mieszkańców gminy.
Cel operacyjny II.1.2 Poprawa warunków i jakości edukacji oraz sportu.
Cel operacyjny II.1.3 Ochrona dziedzictwa kulturowego.
Kierunek rozwoju nr III Inwestycje w zasoby.
Cel strategiczny III.1 Poprawa stanu infrastruktury technicznej.
Kierunek rozwoju IV Współpraca z otoczeniem.
Cel operacyjny IV.1.1 Wzrost dostępności i jakości świadczenia usług publicznych.

Strategia Rozwoju Gminy Miedźno

Cel strategiczny 1 Promocja Gminy i Regionu na zewnątrz
Cel operacyjny 1.3 Przygotowanie kampanii promocyjnej prezentującej gminę Miedźno jako gminę rekreacyjno-agroturystyczną.
Cel operacyjny 1.4 Współpraca gminy Miedźno z gminami z Polski i Europy w celu kreowania wspólnych wydarzeń/ imprez promujących gminy na poziomie kraju.
Cel strategiczny 2 Tworzenie dodatkowych miejsc pracy w gminie na bazie agroturystyki oraz turystyki wypoczynkowo-rekreacyjnej zapewniających wzrost dochodów ze świadczonych usług turystycznych.
Cel operacyjny 2.1 Rozwój edukacji w zakresie przedsiębiorczości świadczenia usług turystycznych.
Cel operacyjny 2.2 Wyzwolenie wśród mieszkańców nowych inicjatyw w zakresie możliwości świadczenia usług agroturystycznych i turystycznych oraz rekreacyjnych.
Cel operacyjny 2.5 Rozwój infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej na terenie gminy.
Cel strategiczny 3 Podniesienie jakości życia mieszkańców Gminy Miedźno
Cel operacyjny 3.1 Rozwój infrastruktury technicznej na terenie gminy.
Cel operacyjny 3.2 Organizacja imprez rozrywkowych skierowanych do mieszkańców oraz osób odwiedzających gminę.
Cel operacyjny 3.3 Uaktywnienie grup społecznych, lokalnych stowarzyszeń na rzecz rozwoju gminy.

Strategia Rozwoju Gminy Mykanów

STRATEGIA DZIAŁANIA W ZAKRESIE POPRAWY STOPNIA ZASPOKOJENIA POTRZEB INDYWIDUALNYCH I ZBIOROWYCH SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ
Kierunek 4 Tworzenie warunków dla rozwoju sportu i rekreacji
Działania strategiczne:
2. Budowa boisk sportowych i placów zabaw dla dzieci
3. Budowa turystycznych ścieżek rowerowych
STRATEGIA DZIAŁANIA W ZAKRESIE WZROSTU AKTYWNOŚCI GOSPODARCZEJ I JEJ EFEKTYWNOŚCI, ZWŁASZCZA W SFERZE POZAROLNICZEJ
Kierunek 4: Tworzenie produktu turystycznego
Działania strategiczne:
1. Stwarzanie warunków dla infrastruktury turystycznej.
6. Wyznaczenie szlaków turystyki pieszej z uwzględnieniem zasobów kulturowych gminy.
STRATEGIA DZIAŁANIA W ZAKRESIE OCHRONY I KULTYWOWANIA WARTOŚCI PRZYRODNICZYCH I KULTUROWYCH.
Kierunek 2: Ochrona i kultywowanie przejawów kultury materialnej i niematerialnej
1. Stworzenie dokumentacji obiektów zabytkowych i wartościowych pod względem historycznym
5. Rozwój edukacji kulturalnej.
STRATEGIA DZIAŁANIA W ZAKRESIE KSZTAŁTOWANIA STOSUNKÓW PARTNERSTWA Z PODMIOTAMI I JEDNOSTKAMI WEWNĄTRZ SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ I W JEJ OTOCZENIU
Kierunek 1: Tworzenie sieci kontaktów i współpracy wewnątrz społeczności gminnej.
3. Organizowanie imprez integracyjnych.
Kierunek 2: Podejmowanie i wspieranie współpracy z instytucjami w skali ponadgminnej.
Działania strategiczne:
6. Współpraca z organizacjami pozarządowymi.

Strategia Rozwoju Gminy Rędziny na lata 2014-2020

PRIORYTET 1. PRZESTRZEŃ I ŚRODOWISKO NATURALNE
Cel strategiczny: Funkcjonalne zagospodarowanie przestrzeni wraz z rozwojem infrastruktury.
PRIORYTET 2. SPOŁECZEŃSTWO
Cel strategiczny: Wysoka jakość życia mieszkańców.
PRIORYTET 3. GOSPODARKA
Cel strategiczny: Stworzenie warunków do efektywnego rozwoju gospodarczego oraz turystyki.

Strategia Rozwoju Gminy Dąbrowa Zielona na lata 2014-2020

Cel nadrzędny: Rozwój gospodarczy i podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej podstawą poprawy życia mieszkańców.
Cel strategiczny 1 Konkurencyjna gospodarka lokalna
Cel strategiczny 2 Rozwój infrastruktury
Cel strategiczny 3 Rozwój kapitału społecznego

Należy również zauważyć, że cel główny 1 *Zaangażowani i przedsiębiorczy mieszkańcy obszaru LGD* i składające się na niego przedsięwzięcia, wpisują się w inteligentne specjalizacje województwa śląskiego. Schemat przedstawiony został w tabeli 16.

Tabela 16 Matryca zależności między celami LSR a inteligentnymi specjalizacjami województwa śląskiego

Cel główny	Cel szczegółowy	Inteligentne specjalizacje		
		Energetyka	Medycyna	Technologie informacyjne i komunikacyjne
Zaangażowani i przedsiębiorczy mieszkańcy obszaru LGD	Wzmocnienie kapitału społecznego i spójności wewnętrznej obszaru	–	–	–
	Pobudzenie i wsparcie przedsiębiorczości mieszkańców	*X*	–	*X*
	Wzmocnienie pozytywnego wizerunku obszaru LGD	–	–	–

ROZDZIAŁ XI MONITORING I EWALUACJA

W celu weryfikacji prawidłowości funkcjonowania LGD i zadowolenia mieszkańców obszaru z realizacji założeń LSR konieczne jest prowadzenie działań mających na celu sprawdzenie efektów i oceny wdrażania działań. W związku z tym, Strategia i wskazane w niej założenia, powinny być monitorowane w sposób ciągły, a w określonym czasie powinno się dokonywać procesu ewaluacji jej założeń.

Monitoring jest postępowaniem mającym na celu zbieranie oraz analizowanie ilościowych i jakościowych informacji na temat funkcjonowania LGD oraz etapu realizacji Strategii w zakresie finansowym i rzeczowym. Dostarcza informacji na temat skuteczności i efektywności realizowania założeń LSR, weryfikuje tempo i kierunki, w których zmierza LSR. Wyniki tego typu oceny pozwalają na dokonywanie zmian w dokumencie. Dane wskazane w Raporcie z monitoringu Strategii są także podstawą do przeprowadzenia ewaluacji. W tabeli 17 wskazano elementy, które będą poddawane monitoringowi w trakcie wdrażania LSR ze wskazaniem podmiotów odpowiedzialnych za wykonanie badania, metod i źródeł pozyskiwania informacji, a także czasu i celu wykonywania badań.

Tabela 17 Elementy podlegające monitorowaniu

Elementy poddane badaniu	Wykonawca badania	Źródła danych i metody ich zbierania	Czas i okres dokonywania pomiaru	Analiza i ocena danych Sposób wykorzystania wyników z badania
Wskaźniki realizacji LSR	Zarząd LGD	Ankiety monitorujące postęp realizacji wdrażania LSR, Wnioski o rozliczenie grantu, rejestr danych LGD	Na bieżąco	Stopień realizacji wskaźnika. Wprowadzenie niezbędnych zmian we wskaźnikach LSR.

Harmonogram ogłaszanych konkursów	Zarząd LGD	Rejestr ogłoszonych konkursów	Na bieżąco	Zgodność ogłaszania konkursów z harmonogramem konkursów LSR, ocena stopnia realizacji zadań wdrażanych w ramach LSR. Poprawa terminowości ogłaszanych konkursów/wprowadzenie zmian usprawniających w procedurach naboru, oceny .
Budżet LGD	Zarząd LGD	Rejestr danych	Na bieżąco	Stopień wykorzystania środków finansowych w odniesieniu do środków zakontraktowanych. Wprowadzenie niezbędnych zmian w planie działania/budżecie
Zainteresowanie stroną internetową LGD	Zarząd LGD	Licznik odwiedzin strony internetowej, dane od administratora strony internetowej	Na koniec danego roku	Skuteczność przekazywania/ uzyskiwania informacji na temat działalności LGD. Poprawa systemu promocji.
Pracownicy Biura LGD, funkcjonowanie Biura Zarządu	Zarząd LGD	Ankiety oceny doradztwa i ankiety oceny szkolenia	Na bieżąco	Ocena pracy pracowników, sposób przekazywania istotnych informacji potencjalnym beneficjentom, pomoc w rozwiązywaniu problemów, efektywność świadczonego doradztwa. Wprowadzenie działań naprawczych w jakości świadczonego doradztwa.

Źródło: Opracowanie własne

Ewaluacja jest pewnego rodzaju oceną, dzięki której realna jest odpowiedzieć na pytanie czy osiągnięto zamierzone cele określone w LSR. Dzięki przeprowadzeniu badania ewaluacyjnego możliwe jest obniżenie/wyeliminowanie ryzyka związanego z procesem planowania i wdrażania oraz minimalizowanie ewentualnych skutków związanych ze zdiagnozowanymi nieprawidłowościami/ problemami.

Ewaluacja będzie brała pod uwagę 5 kryteriów ewaluacyjnych, tj.[11]:

1. TRAFNOŚĆ (ang. *relevance*) – kryterium pozwalające określić, w jakim stopniu przyjęte do realizacji zadania odpowiadają na określone przez beneficjentów problemy na obszarze LGD.
2. EFEKTYWNOŚĆ (ang. *efficiency*) – kryterium pozwalające ocenić jak duże są nakłady: finansowe, czasu, kapitału ludzkiego na uzyskane wyniki i osiągnięte rezultaty zrealizowanego przedsięwzięcia.

[11] M. Łotys, *Ewaluacja i rozliczanie projektów,* Fundacja Wspomagania Wsi.

3. SKUTECZNOŚĆ (ang. *effectiveness*) – kryterium pozwalające ocenić stopień osiągniętych celów zdefiniowanych na etapie planowania w odniesieniu do założeń.
4. TRWAŁOŚĆ (ang. *sustainability*) – kryterium, które będzie dostarczać informacji czy osiągnięte efekty realizacji projektu będą wpływać na rozwój danego sektora czy regionu w dłuższym okresie niż do zakończenia finansowania.
5. UŻYTECZNOŚĆ (ang. *utility*) – kryterium, które będzie dostarczać informacji o tym czy wdrażana LSR odpowiada na zdiagnozowane i faktyczne potrzeby grup docelowych.

Tabela 18 zawiera wskazanie, jakie elementy LSR zostaną poddane ewaluacji, ze wskazaniem podmiotów odpowiedzialnych za jej wykonanie, metod i źródeł pozyskiwania informacji oraz czasu i częstotliwości ich wykonania wraz z celem jej przeprowadzenia.

Tabela 18 Elementy podlegające ewaluacji

Elementy poddane badaniu	**Wykonawca badania**	**Źródła danych i metody ich zbierania**	**Czas i okres dokonywania pomiaru**	**Analiza i ocena danych Sposób wykorzystania wyników z badania**
Ewaluacja wewnętrzna				
Działalność LGD, pracownicy i funkcjonowanie biura. Procedury oceny i wyboru oraz kryteria wyboru. Skuteczność promocji i aktywizacji społeczności lokalnej – Plan komunikacji. Realizacja celów LSR– stopień realizacji wskaźników. Harmonogram rzeczowo-finansowy LSR. Budżet LSR.	Zarząd LGD	Ankiety monitorujące postęp realizacji wdrażania LSR, Wnioski o rozliczenie grantu, Rejestry danych LSR. Dokumentacja wytworzona w procesie wdrażania LSR. Warsztat refleksyjny.	Dokonywana corocznie począwszy od 2018 roku za okres poprzedniego roku. Ocena w 2022, dokonywana w pierwszym kwartale roku kolejnego.	Ocena poprawności działalności prowadzonej przez Stowarzyszenie, określająca skuteczność realizowanych zadań w odniesieniu do założeń LSR. Ocena przejrzystości, jasności procedur LGD dla wnioskodawców oraz efektywności kryteriów wyboru w stosunku do wyboru najlepszych operacji. Ocena skuteczności animacji społeczności. Ocena celowości i trafności założeń realizowanych w ramach LSR; określenie stopnia realizacji poszczególnych celów. Ocena zgodności ogłaszanych i realizowanych projektów z harmonogramem określonym w LSR. Ocena zgodności i wysokości wydatkowania środków finansowych z przyznanego budżetu na poszczególne zadania. Wprowadzenie zmian w organizacji pracy biura/Rady, procedurach i kryteriach. Poprawa systemu promocji i aktywizacji.

				Wprowadzenie niezbędnych zmian we wskaźnikach LSR, planie działania, budżecie. Poprawa terminowości ogłaszanych konkursów/ wprowadzenie zmian usprawniających w procedurach naboru, oceny.
Ewaluacja zewnętrzna (ewaluacja ex-post)				
Realizacja celu głównego i celów szczegółowych, wskaźników, budżetu. Funkcjonowanie LGD, pracownicy, organy LGD, procedury oceny i wyboru, kryteria wyboru. Operacje zrealizowane w ramach wdrożonej LSR-stopień innowacyjności, komplementarność, wpływ na zdefiniowane potrzeby i niwelowanie problemów. Projekty współpracy Grupy defaworyzowane	Podmiot zewnętrzny (niezależny ewaluator)	Analiza danych zastanych: LSR, dokumentacja wypracowana czasie konsultacji na etapie powstawania LSR, dane statystyczne, raporty z ewaluacji wewnętrznej. Sprawozdania z LSR Wywiady z wnioskodawcami, mieszkańcami, opinie dyrektora i członków Stowarzyszenia. Warsztaty ewaluacyjne.	2022 rok	Kompleksowa ocena wdrożonej LSR, w tym stopień osiągnięcia celu głównego i celów szczegółowych zrealizowanej LSR i ich wskaźników i wypracowanie wniosków i rekomendacji do dokumentu strategicznego na nowy okres programowania. Ocena wpływu zrealizowanej LSR na kapitał społeczny, przedsiębiorczość, dziedzictwo kulturowe obszaru oraz określenie kierunków interwencji w kolejnym okresie programowania. Ocena zrealizowanych operacji pod kątem realizacji potrzeb grup defaworyzowanych zdefiniowanych w LSR. Ocena skuteczności i efektywności działalności LGD przy wdrażaniu LSR i animowaniu lokalnych partnerów, pracy biura i wypracowanie rekomendacji na przyszłość. Ocena jakości i przydatności wdrożonych projektów współpracy. Wartość dodana podejścia Leader w okresie wdrażania LSR 2015-2023

Źródło: Opracowanie własne

Podmiotem odpowiedzialnym za prowadzenie procesu monitorowania i ewaluacji LSR jest Zarząd LGD, który ma obowiązek akceptować Raporty wynikające z procesu monitoringu i ewaluacji. W zależności od rodzaju potrzebnych do wprowadzenia zmian w LSR oraz w działalności LGD, wynikających z przeprowadzonych ewaluacji, zajmować się tym będzie Rada LGD bądź Walne Zebranie Członków.

Zasady przeprowadzania monitoringu i ewaluacji dodatkowo zawarte zostały w załączniku 2 *Procedury dokonywania ewaluacji i monitoringu* do LSR.

ROZDZIAŁ XII STRATEGICZNA OCENA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO

W dniu 23 listopada 2015 r. LGD „Razem na wyżyny" zgodnie z art. 47 i 57 *Ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko* (Dz. U. z 2013 r. poz. 1235 z późn. zm.), zwróciła się do Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Katowicach z wnioskiem dotyczącym udzielenia informacji w sprawie kwalifikacji do przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla *Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność*. Przy opracowywaniu uzgodnienia posłużono się uwarunkowaniami zawartymi w art. 49.

Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Katowicach w nadesłanym piśmie z dnia 3 grudnia 2015 r., znak: WOOŚ.410.566.2015.MG (załącznik 18 do wniosku o wybór LSR) zajął następujące stanowisko w omawianej sprawie.

Dokument LSR stanowić będzie instrument realizacji założeń *Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+"*, a także częściowo *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014–2020*. Strategia jest uszczegółowieniem powyższych dokumentów, gdyż zawiera cele ogólne i szczegółowe oraz przedsięwzięcia, które są zgodne z wytycznymi odnoszącymi się do perspektywy finansowej 2014–2020. Dokument LSR ma charakter strategiczny i nie przesądza o konkretnej lokalizacji przedsięwzięć, technologii stosowanej w trakcie ich realizacji, a potem funkcjonowania. Przedsięwzięcia wskazane w Strategii są jedynie wstępnymi koncepcjami, których skonkretyzowanie oraz ocena pod kątem oddziaływania na środowisko nastąpi dopiero podczas wyboru projektów do realizacji.
W przypadku zamierzeń, które mogą znacząco oddziaływać na środowisko zostaną przeprowadzone procedury ocen oddziaływania na środowisko w trybie ww. ustawy. Opracowane analizy stanowić będą podstawę do podjęcia decyzji o zakresie i dopuszczeniu do realizacji inwestycji.

W związku z tym, że LSR stanowić będzie instrument realizacji założeń Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego, realizowanych w priorytetach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego, dla których sporządzono prognozę oddziaływania na środowisko. Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Katowicach stwierdził, iż nie ma konieczności przeprowadzenia procedury OOŚ dla przedmiotowego dokumentu, pod warunkiem spełnienia kryteriów wymienionych w art. 49 *Ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko.*

SPIS RYSUNKÓW

Rysunek 1 Obszar LGD „Razem na wyżyny” 4
Rysunek 2 Cele LSR 33

SPIS TABEL

Tabela 1 Podstawowe dane na temat obszaru LGD „Razem na wyżyny” 3
Tabela 2 Dokumenty wewnętrzne regulujące działanie LGD 7
Tabela 3 Metody partycypacji wykorzystane na poszczególnych etapach prac nad LSR 9
Tabela 4 Dane na temat ludności poszczególnych gmin LGD „Razem na wyżyny” w 2013 i 2014 roku 14
Tabela 5 Wskaźniki dotyczące przedsiębiorczości dla Polski, województwa śląskiego i LGD „Razem na wyżyny” w 2009 i 2014 roku 16
Tabela 6 Wskaźniki dotyczące bezrobotnych i pracujących na obszarze Polski, województwa śląskiego, powiatu częstochowskiego, powiatu kłobuckiego i LGD „Razem na wyżyny” w latach 2009 i 2014 21
Tabela 7 Wskaźniki dotyczące pomocy społecznej dla Polski, województwa śląskiego i LGD „Razem na wyżyny” w 2009 i 2013 roku 22
Tabela 8 Analiza SWOT obszaru LGD „Razem na wyżyny” 28
Tabela 9 Tabelaryczna matryca logiczna powiązań diagnozy obszaru i ludności, analizy SWOT oraz celów i wskaźników 36
Tabela 10 Cele i wskaźniki LSR 39
Tabela 11 Tabela przedsięwzięć oraz typów operacji 42
Tabela 12 Opis wskaźników przypisanych do celu ogólnego, celów szczegółowych oraz przedsięwzięć 46
Tabela 13 Realizacja wskaźników produktu i rezultatu w ramach kosztów bieżących LGD 50
Tabela 14 Planowane nabory wniosków na realizację przedsięwzięć ogłaszanych w formie konkursów w ramach LSR 55
Tabela 15 Zgodność celów LSR z innymi dokumentami strategicznymi 60
Tabela 16 Matryca zależności między celami LSR a inteligentnymi specjalizacjami województwa śląskiego 62
Tabela 17 Elementy podlegające ewaluacji 64

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1 Przyrost naturalny i saldo migracji w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców na obszarze LGD „Razem na wyżyny” w 2014 roku w porównaniu ze średnią dla Polski i województwa śląskiego 15
Wykres 2 Struktura ludności LGD „Razem na wyżyny” wg płci i wieku w 2014 roku 15
Wykres 3 Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem na obszarze LGD „Razem na wyżyny” w 2014 roku w porównaniu ze średnią dla Polski i województwa śląskiego 16
Wykres 4 Dochód podatkowy gminy na 1 mieszkańca na obszarze LGD „Razem na wyżyny” w porównaniu z wynikiem dla Polski i województwa śląskiego wg danych na 31.12.2013 roku (zł) 18
Wykres 5 Liczba bezrobotnych do liczby osób w wieku produkcyjnym na obszarze LGD „Razem na wyżyny” w porównaniu ze średnią dla Polski i województwa śląskiego wg danych na 31.12.2013 roku 20

Załączniki

Załącznik 1 Procedura aktualizacji LSR 68
Załącznik 2 Procedury dokonywania ewaluacji i monitoringu 68
Załącznik 3 Plan działania wskazujący harmonogram osiągania poszczególnych wskaźników produktu 68
Załącznik 4 Budżet LSR 68
Załącznik 5 Plan komunikacji 68

Bibliografia

1. Kondracki J., *Geografia regionalna Polski*, PWN, Warszawa 2013.
2. Łotys M., *Ewaluacja i rozliczanie projektów*, Fundacja Wspomagania Wsi.
3. *Model wdrożeniowy Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Śląskiego na lata 2013–2020*, Katowice 2014.
4. Nowak P., Dąbrowski A., *Lokalna Grupa Działania „Razem na wyżyny". Raport z badań ewaluacyjnych ex post realizacji LSR w ramach PROW 2007–2013*, Kraków 2015.
5. Inicjatywalokalna.pl, *Analiza obszarów, Analiza SWOT, Analiza możliwych rozwiązań formalno – instytucjonalnych w zakresie sposobu wyboru operacji i ich zgodności z RLKS oraz przepisami dotyczącymi EFSI oraz obowiązujących w LGD procedur i regulaminów pod względem możliwości zastosowania w realizacji nowej LSR, Analiza powiązań wzajemnych elementów LSR, Analiza zagrożeń do realizacji LSR, Analiza możliwych do realizacji działań wraz z określeniem grup docelowych i defaworyzowanych, wskaźników i kosztów realizacji, Analiza możliwych działań w ramach Planu komunikacji, Analiza zintegrowania potencjałów i działań zaplanowanych do realizacji w ramach LSR, Analiza dokumentów planistycznych dotyczących obszaru LSR, Ekspertyza środowiskowa w zakresie niezbędnym do ustalenia konieczności przeprowadzeni/odstąpienia od strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla strategii*, 2015.
6. Okołowicz W., Martyn D., *Regiony klimatyczne*, PPWK, Warszawa 1984.
7. *Poradnik dla LGD w zakresie opracowania lokalnych strategii rozwoju na lata 2014–2020* (wydanie III uzupełnione i zaktualizowane).
8. *Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006* (Dz. Urz. UE L 347 z 20.12.2013).
9. Statut Stowarzyszenia „Razem na wyżyny".
10. *Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Powiatu Kłobuckiego na lata 2014–2020.*
11. *Strategia Rozwoju Powiatu Częstochowskiego na lata 2007–2015.*
12. *Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+",* Katowice 2013.
13. Strona internetowa Głównego Urzędu Statystycznego, Bank Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl.
14. Strona internetowa LGD Stowarzyszenie „Razem na wyżyny", www.razemnawyzyny.pl.
15. Strona internetowa Narodowego Instytutu Dziedzictwa, www.nid.pl.
16. Strona internetowa Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Katowicach, www.katowice.rdos.gov.pl.
17. *Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności* (Dz. U. z 2015 r. poz. 378)
18. *Ustawa z dnia 7 marca 2007 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach „Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013" (*Dz. U. z 2013 r. poz. 173)
19. *Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach* (Dz. U. z 2015 r. poz. 1393 z późn. zm.).

Załącznik 1 Procedura aktualizacji LSR

§1

Aktualizacja Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność zwanej dalej LSR, może nastąpić w związku z:

1. zmianą danych dotyczących obszaru LSR;
2. zmianą przepisów dotyczących LSR;
3. potrzebą zastosowania zaleceń z kontroli, oceny, monitoringu i/lub ewaluacji LSR / LGD
4. innymi uwagami wynikającymi z potrzeb społeczności lokalnej

§2

Aktualizacja LSR może nastąpić na wniosek:

1. Rady LGD,
2. Komisji Rewizyjnej LGD,
3. Zarządu LGD,
4. Grupy liczącej powyżej 10% wszystkich członków LGD.

§3

Organem LGD uprawnionym do aktualizacji LSR jest Walne Zebranie Członków, chyba że dokonało delegowania tych uprawnień na inny organ LGD.

§4

Wniosek o aktualizację LSR składa się do Zarządu LGD, który zobowiązany jest przedstawić go na najbliższym Walnym Zebraniu Członków.

§5

W terminie 30 dni Zarząd LGD przyjmuje stanowisko w sprawie zgłoszonego wniosku o aktualizację LSR oraz określa zakres i harmonogram dalszych działań.

§6

Projekt zmiany LSR musi zostać poddany konsultacjom społecznym, poprzez zamieszczenie zmienianych części LSR wraz z uzasadnieniem na stronie internetowej LGD na co najmniej 7 dni.

Załącznik 2 Procedury dokonywania ewaluacji i monitoringu

§1 Wprowadzenie

Warunkiem efektywnego wdrażania Strategii jest stworzenie procedur, które umożliwią obserwację efektów realizacji Strategii oraz pozwolą na ich ewentualną korektę. Prowadzenie takich działań umożliwi efektywne planowanie, okresową ocenę i aktualizację zapisów dokumentu zgodnie ze zmieniającymi się warunkami społeczno-gospodarczymi i zdiagnozowanymi potrzebami społeczności lokalnej. Dokument obejmuje działania związane z bieżącym monitorowaniem realizacji Strategii oraz jej okresowej ewaluacji.

§2 Definicje i skróty

W celu określenia zakresu prowadzonych badań przyjęto następujące skróty i definicje:

a. **Ewaluacja** – to obiektywna ocena działań na wszystkich etapach prac. Powinna dostarczać rzetelnych i przydatnych informacji pozwalając wykorzystać zdobytą w ten sposób wiedzę w procesie decyzyjnym. Ewaluacja to działanie prowadzone okresowo. Ewaluacja ma służyć do weryfikacji sposobu wdrażania LSR.
b. **Monitoring** – to regularne jakościowe i ilościowe pomiary lub obserwacje zjawisk. Zgromadzone dane umożliwiają podjęcie działań w kierunku osiągnięcia założonych celów. Monitoring to działanie bieżące, uwzględnione w zapisach Strategii, pozwalające ją realizować.
c. **Procedura** – określona reguła postępowania.
d. **Raport z ewaluacji Strategii** – Raport z ewaluacji Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność.
e. **Raport z monitoringu Strategii** – Raport z monitoringu Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność.
f. **Strategia** – Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność.
g. **Strona internetowa** – strona internetowa Lokalnej Grupy Działania.

§3 Opis procedury monitoringu

1. Monitoring LSR prowadzony jest na bieżąco.
2. Organem uprawnionym do realizacji procedury monitoringu jest Zarząd LGD, chyba, że dokonano delegowania tych zadań na inny organ LGD/pracowników Biura Zarządu.
3. Monitoring przeprowadza się na podstawie: wniosków o rozliczenie grantu, ankiet beneficjentów, ankiet oceny doradztwa, ankiet oceny szkoleń, rejestrów danych prowadzonych przez LGD, w tym rejestrów ogłoszonych konkursów oraz licznika odwiedzin strony internetowej na podstawie danych uzyskanych od jej administratora.
4. Monitoring obejmuje:
   a. Zebranie danych na temat: wskaźników realizacji LSR, harmonogramu ogłaszanych konkursów, budżetu LGD, liczby osób odwiedzających stronę internetową, pracowników biura LGD.
5. Opracowanie Raportów z monitoringu Strategii w okresie rocznym zawierających podsumowanie danych.

6. Monitoring prowadzony będzie w oparciu o następujące zasady: cykliczność obserwacji, ujednolicenie metod pomiaru i obserwacji.

§4 Opis procedury ewaluacji

1. Organem uprawnionym do realizacji procedury ewaluacji jest Zarząd LGD, chyba, że dokonano delegowania tych zadań na inny organ LGD/pracowników Biura Zarządu.
2. Zarząd LGD zleca wykonanie ewaluacji ex-post podmiotom zewnętrznym.
3. Ewaluacja będzie prowadzona:
   a. Corocznie – ewaluacja wewnętrzna.
   b. W roku 2022 – ewaluacja *ex-post* w zakresie realizacji celu głównego i celów szczegółowych, wskaźników, budżetu, funkcjonowania LGD, pracowników, organów LGD, procedur oceny i wyboru, kryteriów wyboru, operacji zrealizowanych w ramach wdrożonej LSR, projektów współpracy i grup defaworyzowanych.
4. Raport z ewaluacji Strategii obejmuje przede wszystkim:
   a. Ocenę funkcjonowania LGD, w tym: działalność Zarządu, działalność Rady, sprawność przeprowadzania naborów, wizerunek LGD wśród mieszkańców obszaru, działalność informacyjną, promocyjną oraz edukacyjną, procedury związane z wyborem przedsięwzięć oraz kompetencje pracowników.
   b. Ocenę stopnia wdrażania celów LSR, w tym stopnia osiągnięcia wskaźników.
   c. Podsumowanie działalności LGD w badanym okresie, wnioski i rekomendacje.
5. Ewaluacja prowadzona będzie w oparciu o kryteria ewaluacji tj.: trafności, efektywności i wydajności, skuteczności, trwałości, użyteczności.
6. Opracowany raport z ewaluacji wewnętrznej będzie przedstawiany Zarządowi w celu wprowadzenia działań naprawczych i dostępny w biurze LGD do wglądu, natomiast raport z ewaluacji ex-post zostaje zamieszczony na stronie LGD oraz przekazany do Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Załącznik 3 Plan działania wskazujący harmonogram osiągania poszczególnych wskaźników produktu

CEL GŁÓWNY 1 **Zaangażowani i przedsiębiorczy mieszkańcy obszaru LGD**	Lata	2016–2018			2019–2021			2022–2023			RAZEM 2016–2023		Program	Poddziałanie/ zakres Programu
	Nazwa wskaźnika produktu	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie (zł)	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie (zł)	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie (zł)	Razem wartość wskaźników	Razem planowane wsparcie (zł)		
Cel szczegółowy 1.1 Wzmocnienie kapitału społecznego i spójności wewnętrznej obszaru													PROW	
1.1.1 Kultywowanie lokalnych tradycji i historii	Liczba wydarzeń	–	–	–	12 szt.	100	293 080	–	–	–	12	293 080	PROW	19.2 Realizacja LSR
1.1.2 Aktywizacja i integracja lokalnych społeczności	Liczba wydarzeń integrujących i/lub aktywizacyjnych	13 szt.	68	302 696	6	100	17 040, 01	–	–	–	19	319 736,01	PROW	19.2 Realizacja LSR
1.1.3 Efektywnie działająca LGD wzmacniająca kapitał społeczny	Liczba spotkań/wydarzeń adresowanych do mieszkańców	31 68 szt.	73	18 250	12	86	15 000	13	100	–	93	33 250	PROW	19.4 Aktywizacja
1.1.4 Sieciowanie organizacji pozarządowych	Liczba zaangażowanych partnerów Liczba wydarzeń	–	–	–	20 szt. 1 szt.	100	50 000	–	–	–	20	50 000	PROW	19.2 Realizacja LSR
1.1.5 Opracowanie koncepcji ścieżek rowerowych na obszarze LGD	Liczba opracowanych koncepcji	–	–	–	1 szt.	100	50 000	–	–	–	1	50 000	PROW	19.2 Realizacja LSR
Razem cel szczegółowy 1.1				**320 946**			**425 120, 01**			**0**		**746 066,01**		

CEL GŁÓWNY 1 **Zaangażowani**	Lata	2016–2018	2019–2021	2022–2023	RAZEM 2016–2023	Program	Poddziałanie/ zakres Programu

i przedsiębiorczy mieszkańcy obszaru LGD	Nazwa wskaźnika produktu	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie (zł)	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie (zł)	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie (zł)	Razem wartość wskaźników	Razem planowane wsparcie (zł)		
Cel szczegółowy 1.2 Pobudzenie i wsparcie przedsiębiorczości mieszkańców													PROW	
1.2.1 Podejmowanie działalności gospodarczej	Liczba zrealizowanych operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	**4** szt.	21	300 000	15 szt.	100	725 000	–	–	–	19	1 025 000	PROW	19.2 Realizacja LSR
		–	–	–	–	–	–	12	100	600 000	12	600 000	Bonus finansowy	
1.2.2 Podejmowanie działalności gospodarczej przez kobiety	Liczba zrealizowanych operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	3 szt.	100	215 000	–	–	–	–	–	–	3	215 000	PROW	19.2 Realizacja LSR
		–	–	–	–	–	–	2	100	130 000	2	130 000	Bonus finansowy	
1.2.3 Przedsiębiorczość młodzieży	Liczba wydarzeń	–	–	–	10 szt.	100	50 000	–	–	–	10	50 000	PROW	19.2 Realizacja LSR
1.2.4 Rozwój działalności gospodarczej	Liczba zrealizowanych operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	5 szt.	50	1 410 000	5 szt.	100	996 921	–	–	–	10	2 406 921	PROW	19.2 Realizacja LSR
1.2.5 Wzmocnienie potencjału organizacji pozarządowych	Liczba wydarzeń	–	–	–	6 szt.	100	150 000	–	–	–	6 szt	150 000	PROW	19.2 Realizacja LSR

1.2.6.Integracja branż mających kluczowe znaczenie dla rozwoju obszaru[12]	Liczba wydarzeń	–	–	–	–	–	–	1	100	50 000	1	50 000	PROW	19.2 Realizacja LSR
Razem cel szczegółowy 1.2				**1 925 000**			**1 921 921**			**780 000**		4 626 921		
Cel szczegółowy 1.3 Wzmocnienie pozytywnego wizerunku obszaru LGD													PROW	
1.3.1 Niekomercyjna i ogólnodostępna infrastruktura rekreacyjna i turystyczna wykorzystująca zasoby obszaru LGD	Liczba nowych obiektów Infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej i Liczba przebudowanych obiektów infrastruktury rekreacyjnej i turystyczn.	10 szt.	63	900 000	6 szt.	100	892 958, 99	–	–	–	16 szt.	1 792 958,99	PROW	19.2 Realizacja LSR
1.3.2 Miejsca aktywności ruchowej	Liczba nowych obiektów infrastruktur rekreacyjnej i Liczba przebudowanyc obiektów infrastruktury rekreacyjnej	10 szt.	100	247 304	–	–	–	–	–	–	10 szt.	247 304	PROW	19.2 Realizacja LSR
1.3.3 Promocja obszaru	Liczba zrealizowanych projektów współpracy w tym projektów współpracy międzynarod	2 szt.	100	133 000	–	–	–	–	–	–	2 szt.	133 000	PROW	19.3 Współpraca
Razem cel szczegółowy 1.3				**1280 304**			892 958, 99			**0**		**2 1732 62,99**		
Razem cel główny 1				**3 526 250**			**3 240 000**			**780 000**		**7 546 250**		
Razem LSR				**3 526 250**			**3 240 000**			**780 000**		**7 546 250**		
Razem planowane wsparcie na przedsięwzięcia dedykowane tworzeniu i utrzymaniu miejsc pracy w ramach poddziałania Realizacja LSR PROW													% budżetu poddziałania Realizacja LSR	
												4 376 921	**59%**	

[12] Branże wskazane według sekcji PKD 2007 – Usługi związane z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi (I), Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją (R), Handel hurtowy i detaliczny (G).

Załącznik 4 Budżet LSR

Tabela 1 Budżet LSR

Zakres wsparcia	Wsparcie finansowe (PLN)					
	PROW	RPO		PO RYBY	Fundusz wiodący	Razem EFSI
		EFS	EFRR			
Realizacja LSR (art. 35 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 1303/2013)	**7 380 000**	-	-	-	-	**7 380 000**
Współpraca (art. 35 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 1303/2013)	**133 000**	-	-	-	-	**133 000**
Koszty bieżące (art. 35 ust. 1 lit. d rozporządzenia nr 1303/2013)	**1 534 250**	-	-	-	-	**1 534 250**
Aktywizacja (art. 35 ust. 1 lit. e rozporządzenia nr 1303/2013)	**33 250**	-	-	-	-	**33 250**
Razem	**9 080 500**	-	-	-	-	**9 080 500**

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 2 Plan finansowy w zakresie poddziałania 19.2 PROW 2014–2020

	Wkład EFRROW	Budżet państwa	Wkład własny będący wkładem krajowych środków publicznych	RAZEM
Beneficjenci inni niż jednostki sektora finansów publicznych	**3 658 725**	**2 091 275**	-	**5 750 000**
Beneficjenci będący jednostkami sektora finansów publicznych	**572 670**	-	**327 330**	**900 000**
Razem	**4 231 395**	**2 091 275**	**327 330**	**6 650 000**

Źródło: Opracowanie własne

Załącznik 5 Plan komunikacji

Tabela 1 Metody komunikacji w zależności od grupy docelowej, w tym grupy defaworyzowanej wraz z efektami działań

Cel działań komunikacyjnych	Działania i środki przekazu Sposób dotarcia do grupy docelowej/defaworyzowanej	Grupa docelowa/ defaworyzowana działań komunikacyjnych	Efekty działań komunikacyjnych
Poinformowanie o rozpoczęciu realizacji LSR, planowanych działaniach i możliwościach dofinansowania	- Ogłoszenia na tablicach informacyjnych w siedzibach instytucji użyteczności publicznej i w sołectwach obszaru LGD. - Artykuły na stronie internetowej LGD, na stronach internetowych urzędów gmin z linkiem do www LGD, na profilu LGD na portalu społecznościowym. - Przedstawienie informacji podczas wydarzeń na obszarze LGD. - Wysyłka bezadresowa do gospodarstw domowych i podmiotów z obszaru LGD. - Ankiety oceniające poziom zadowolenia z działań informacyjnych i doradczych. - Informacja i doradztwo w siedzibie LGD. - Kontakt poprzez rozmowę telefoniczną. - Materiał informacyjny w prasie lokalnej. - Spotkanie podczas Sesji Rady w gminach. - Przekazywanie informacji do głównych i regionalnych punktów informacyjnych funduszy europejskich.	Mieszkańcy, przedsiębiorcy, turyści, organizacje pozarządowe, członkowie organizacji pozarządowych (działacze społeczni)/ kobiety.	- Zwiększenie wiedzy grup docelowych na temat założeń LSR i działalności LGD; - Zwiększenie wiedzy grup docelowych na temat dostępnych środków finansowych i możliwości pozyskania dofinansowania na realizację projektów; - Przygotowanie się potencjalnych beneficjentów do ogłaszanych konkursów.
Podsumowanie dotychczas zrealizowanych działań oraz przedstawienie działań planowanych	- Artykuły na stronie internetowej LGD, na stronach internetowych urzędów gmin z linkiem do www LGD, na profilu LGD na portalu społecznościowym. - Prezentacja informacji podczas wydarzeń na obszarze LGD. - Wysyłka bezadresowa do gospodarstw domowych i podmiotów z obszaru LGD. - Spotkania informacyjno-konsultacyjne dla potencjalnych wnioskodawców, beneficjentów i grantobiorców - Ankiety oceniające poziom zadowolenia z działań informacyjnych i doradczych. - Informacja i doradztwo w siedzibie LGD. - Kontakt poprzez rozmowę telefoniczną. - Materiał informacyjny w prasie lokalnej. - Spotkanie podczas Sesji Rady w gminach.	Mieszkańcy, przedsiębiorcy, turyści, organizacje pozarządowe, członkowie organizacji pozarządowych (działacze społeczni)/ kobiety.	- Podniesienie wiedzy społeczności lokalnej (w tym beneficjentów i grantobiorców) w zakresie realizacji projektów (w tym realizowanych operacji i zadań) oraz planowanych dalszych działań; - Poprawa działalności LGD dzięki informacjom zwrotnym; - Zwiększenie sprawności, efektywności i adekwatności działań do potrzeb grup docelowych, w tym defaworyzowanej; - Dostosowanie do potrzeb prowadzonych działań informacyjnych.

	- Przekazywanie informacji do punktów informac. fund. europejs. - Materiały promocyjno -informacyjne w mass mediach		
Podsumowanie realizacji LSR	- Artykuły na stronie internetowej LGD, na stronach internetowych urzędów gmin z linkiem do www LGD, na profilu LGD na portalu społecznościowym. - Prezentacja informacji podczas wydarzeń na obszarze LGD. - Wysyłka bezadresowa do gospodarstw domowych i podmiotów z obszaru LGD; - Materiał informacyjny w prasie lokalnej. - Spotkanie podczas Sesji Rady w gminach. - Spotkanie podsumowujące.	Mieszkańcy, przedsiębiorcy, turyści, organizacje pozarządowe, członkowie organizacji pozarządowych (działacze społeczni)/ kobiety.	- Wzrost wiedzy grup docelowych na temat efektów i rezultatów wdrożonej LSR; - Uzyskanie opinii wszystkich grup docelowych na temat realizacji LSR oraz działalności LGD.
Poinformowanie o planowanym konkursie	- Artykuły na stronie internetowej LGD, stronach internetowych urzędów gmin z linkiem do www LGD, profilu LGD na portalu społecznościowym. - Przedstawienie informacji podczas wydarzeń na obszarze LGD. - Spotkania informacyjno-konsultacyjne dla potencjalnych wnioskodawców, beneficjentów i Grantobiorców - Kontakt poprzez rozmowę telefoniczną. - Materiał informacyjny w prasie lokalnej. - Przekazywanie informacji do punktów informac. fund. europejs. - Mini ulotki pozostawione w sklepach.	Mieszkańcy, przedsiębiorcy, turyści, organizacje pozarządowe, członkowie organizacji pozarządowych (działacze społeczni)/ kobiety.	- Przygotowanie grup docelowych, w tym defaworyzowanej do realizacji planowanych operacji; - Przygotowanie LGD do efektywniejszego planowania kolejnych konkursów i prowadzenia niezbędnych działań informacyjno-edukacyjnych; - Zweryfikowanie stosowanych metod komunikacji.
Poinformowanie o wynikach konkursu	- Artykuły na stronie internetowej LGD, stronach internetowych urzędów gmin z linkiem do www LGD, profilu LGD na portalu społecznościowym.	Mieszkańcy, przedsiębiorcy, turyści, organizacje pozarządowe, członkowie organizacji pozarządowych (działacze społeczni)/ kobiety.	- Przygotowanie grup docelowych, w tym defaworyzowanej do realizacji planowanych operacji; - Przygotowanie LGD do efektywniejszego planowania kolejnych konkursów i prowadzenia niezbędnych działań informacyjno-edukacyjnych; - Zweryfikowanie stosowanych metod komunikacji.
Poinformowanie o planowanych i dokonanych zmianach	- Artykuły na stronie internetowej LGD, stronach internetowych urzędów gmin z linkiem do www LGD, profilu LGD na portalu społecznościowym.	Mieszkańcy, przedsiębiorcy, turyści, organizacje pozarządowe, członkowie organizacji pozarządowych (działacze społeczni)/ kobiety.	- Poznanie aktualnych potrzeb i problemów oraz aktualizacja dokumentu w celu dostosowania do potrzeb grup docelowych; - Dostosowanie elementów LSR do bieżącej sytuacji społeczno-gospodarczej grup docelowych.

Tabela 2 Metody komunikacji planowane do wykonania na różnych etapach wdrażania LSR

Lp.	Metody komunikacji/zadania animacji lokalnej i współpracy	Wskaźnik Metoda pomiaru wykonania zadania	ETAP/cel/wartość wskaźnika						
			Rozpoczęcie realizacji LSR	Łącznie w latach 2017–2022	Zakończenie realizacji LSR 2022–2023	Przed konkursem – 2016	Łącznie przed konkursami w latach 2017–2019	Po każdym konkursie	Przy zmianie zapisów LSR, dokumentów powiązanych
1.	Ogłoszenia na tablicach informacyjnych w siedzibach instytucji użyteczności publicznej.	Liczba instytucji, w których umieszczono ogłoszenie Wykaz instytucji	24	–	–	–	–	–	–
2.	Ogłoszenia na tablicach informacyjnych w sołectwach obszaru LGD	Liczba sołectw, w których umieszczono ogłoszenie Wykaz sołectw	60	–	–	–	–	–	–
3.	Artykuły na stronie internetowej LGD (w latach 2016-2018)	Liczba wejść na stronę internetową z artykułem– Licznik na stronie www	275	1200	275	552	4000	2750	3500
	Artykuły na stronie internetowej LGD (od 2019 roku)	Liczba zamieszczonych artykułów Wykaz artykułów	-	6	2	-	2	4	5
4.	Artykuły na stronach internetowych urzędów gmin z linkiem do www LGD.	Liczba zamieszczonych artykułów Dane ze stron gmin/wykaz artykułów	6	12	6	6	30	6	12
5.	Artykuły na profilu LGD na portalu społecznościowym (w latach 2016-2018)	Liczba osób, które zobaczyły artykuł Licznik wejść	100	55	100	250	700	550	55
	Artykuły na profilu LGD na portalu społecznościowym (od 2019 roku)	Liczba zamieszczonych artykułów Wykaz artykułów	-	6	2	-	2	4	3

6.	Prezentacja informacji podczas wydarzeń na obszarze LGD.	Liczba wydarzeń Notatka pracownika biura LGD	12	6	6	–	–	–	–
7.	Wysyłka bezadresowa do gospodarstw domowych i podmiotów z obszaru LGD	Liczba kampanii wysyłkowych Dokumentacja potwierdzająca wysyłkę	1	3	–	–	–	–	–
8.	Spotkania informacyjno-konsultacyjne dla potencjalnych wnioskodawców, beneficjentów i grantobiorców	Liczba osób, która wzięła udział w spotkaniach (wielokrotne naliczanie) Listy obecności ze spotkań	150	25 –2017; 55 – 2018, 2019	–	150	276	–	–
9.	Ankiety oceniające poziom zadowolenia z działań informacyjnych i doradczych.	Ilość wypełnionych ankiet oceny doradztwa i ankiet oceny szkolenia	150	500	–	–	–	–	–
10.	Informacja i doradztwo w siedzibie LGD.	Liczba osób korzystająca z doradztwa (wielokrotne naliczanie) Rejestr doradztwa	–	400	–	80	–	–	–
11.	Kontakt poprzez rozmowę telefoniczną.	Liczba osób (wielokrotne naliczanie) Rejestr doradztwa	100	121	–	60	235	–	–
12.	Materiał informacyjny w prasie lokalnej	Potencjalna liczba odbiorców Wykaz tytułów/Dane wydawców	5 521	5 521	5521	5521	25 000	–	–
13.	Spotkanie podczas Sesji Rady w gminach.	Liczba sesji Protokoły z sesji	6	6	6	–	–	–	–
14.	Przekazanie informacji do głównych i regionalnych punktów informacyjnych funduszy europejskich.	Liczba przekazanych informacji Wykaz przekazanych informacji	1	1	–	2	13	-	-
15.	Spotkanie dla grup defaworyzowanych określonych w LSR	Liczba spotkań Listy obecności ze spotkań	–	–	–	2	–	–	–

16.	Mini ulotki pozostawione w sklepach	Liczba rozdystrybuowanych ulotek Wykaz miejsc dystrybucji	–	–	–	10 000	10 000	–	–
17.	Spotkanie podsumowujące	Liczba spotkań, liczba osób Listy obecności	–	–	1 50	–	–	–	–
18.	Materiały promocyjno -informacyjne w mass mediach	Liczba materiałów promocyjno-informacyjnych Wykaz wyemitowanych audycji, filmów	–	24	–	–	–	–	–

Źródło: Opracowanie własne